YÖN
HAFTALIK GAZETE

AÇIK OTURUM
Orta sayfada

KALKINMA DAVAMIZI BU REJİMLE HALLETMEK MÜMKÜN OLUR MU?

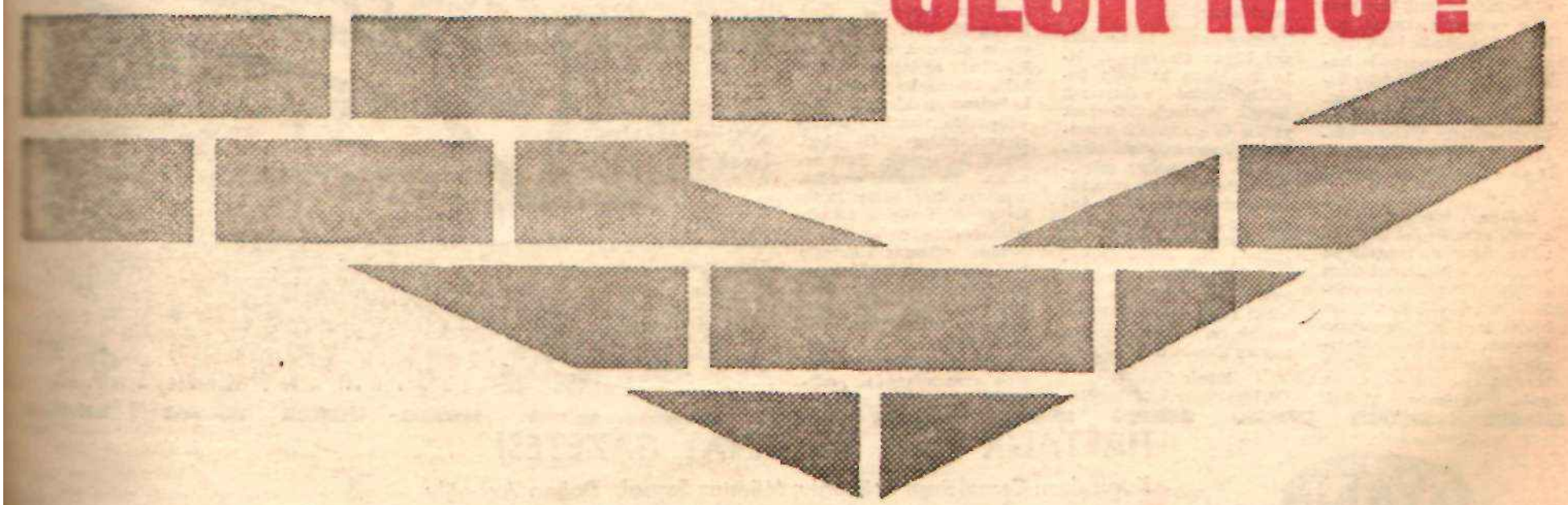

Yıl : 1 - Sayı : 13 14 MART 1962 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Sanayileşme için metod teklifi

Bugün, belli başlı illerimizde, çeşitli bakanlıklara bağlı genel müdürlüklerin ve iktisadî devlet teşekküllerinin, kamu hizmetlerini yapmaya çalışan «Bölge Müdürlüğü» adlı kuruluşları vardır. Devlet Su İşleri ve Karayolları Genel Müdürlükleri, İller Bankası, Toprak ve İskân Genel Müdürlüğü, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, v.s. bunlara birer örnek olarak gösterilebilirler. Bölge Müdürlüklerinin elinde, amaçlarını gerçekleştirmeğe yarayan, hatırı sayılır hacimlerde, makine parkları mevcuttur. Bunlardan yalnız Devlet Su İşlerinin, 1959 da yaklaşık olarak, 300 milyon lira değerinde makina parkı vardı ve bu iş gücü, 11 bölgeye dağıtılmış durumda idi. Öbür kurumlar için de, az veya çok farklarla, ayni şeyler söylenebilir. Eldeki makine ve taşıtları işler durumda bulundurmak için her bölgenin bir Bölge Atölyesi vardır. Atölyelerin tezgâh ve avadanlık çeşidi ve değeri, önemsiz farklarla, birbirine yakındır. Daha doğrusu, hemen hepsi, ilk kurulanı kopya etmekle meydana getirilmiştir. Bu bölge atelyelerinden, bazı büyük illerimizde, 5 — 6 tanesinin birden bulunduğu da gerçektir.

Bir atelyede, günde - bazan haftada - bir defa kullanılan tezgâh ve alet çeşitleri vardır. En çok kullanılan tezgâh ve el aletlerinin bile, her zaman, tam verimle çalıştırıldığı ileri sürülemez. Ayrıca, bu atelyelerin ithalâtın en güç koşullarda yapıldığı zamanlarda, devlet otoritesi ile - yani millî bir fedakârlıkla - donatıldığı da unutulmamalıdır.

Bölge atelyeleri, kuruluşları bakımından, dışarıya kapalı iş yerleridir. Yani herhangi bir yurttaş, parası karşılığında, buralarda iş yaptıramaz. Bunların tek görevi, o bölge müdürlüğünün elinde bulunan makine ve araçların bakım ve tamirinden ibarettir. Büyük bir teknik eleman, yatırım ve iş kaybından başka bir şey olmıyan bu durum, yıllardır sürüp gitmekte ve kamu hizmetleriyle görevli her yeni kurum da ayni yola heveslenmektedir.

Öbür tarafta, sanat enstitülerinde şiddetli bir ders aracı ve tezgâh sıkıntısı hüküm sürmektedir. Bu teknik öğretim yuvalarında, kuruluş yıllarındaki tezgâh başına düşen öğrenci sayısı, en az on katına yükselmiş bulunmaktadır. Genel olarak, işi öğretmen yapmakta ve öğrenciler onu seyretmekle yetinmektedirler.

Kalkınma için sanayileşmenin, sanayileşme için de teknik öğretim, tasarruf ve yatırımın ana koşullardan olduğunu büyük çoğunlukla kabul ediyoruz. Şu halde, teori ile uygulama arasında tam bir çelişmenin bulunduğu bir örnek karşısındayız. Boş duran makine ve insan gücünü mutlaka harekete geçirmeli ve onu yeni baştan organize etmeliyiz.

Durumu, ana hatları ile, göz önüne koyduktan sonra teklif ettiğim çözüm şekline şöyle özetliyebilirim:

I — İlleri birer bölge olarak alan ve ilde bir teşkilâtı bulunan, iktisadî devlet teşekkülü niteliğinde, bir «Devlet Tamir ve İmâl Atelyeleri, A.Ş.» kurulmalıdır. Bölge atelyesinde, o yerin özelliklerine ve yapılacak kamu hizmetlerinin cinsine göre, bulunması gereken tezgâh ve avadanlık listesi, esaslı bir etüd sonucunda tesbit edilmeli ve eksikler zamanla görülüp tamamlanmalıdır. Atelye tezgâh gücünün hesabında, ekonomik işletmeler için zorunlu bulunan, belli bir ölçünün altına düşmeme ilkesi unutulmıyacaktır.

II — Çeşitli bakanlık ve kurumlara bağlı bütün bölge atelyelerinin halen elinde bulunan tezgâh ve avadanlıkların envanteri yapılarak, gereken özel tiplerin de katılmasından sonra, bu bölge atölyelerine dağıtılmalıdır.

III — Bölgedeki devlet malı bütün makine ve araçların tamir ve bakımı, tıpkı özel bir atelyeye iş verir gibi, atelyelerde bedeli karşılığında yaptırılmalıdır. Atelyelerdeki iş sırası, sipariş tarihine göre düzenlenmeli ve ivedi durumlar için objektif ölçüler kullanılmalıdır.

IV — Bölge atelyelerine, hukuki bakımdan ticari şirket statüsü tanınarak bunlara, asıl görevlerinden arta kalan zamanlarında, dışarıdan sipariş kabul etme imkânı verilmelidir.

V — Her atelyenin bir eğitim kesimi bulunmalıdır. Bu eğitim yerinden, ya o ildeki sanat enstitüsü ya da atelyeye bağlı olarak kurulacak çırak okulunun öğrencileri yararlanmalıdır. Zamanla bu eğitim yerleri kitaplıkları, müzik, tiyatro, sinema ve spor salonları ve parkları ile bir teknik ve kültürel eğitim merkezi olacak ve o ilde kurulacak teknik okulun çekirdeğini meydana getirecektir. Atelye ise, bütünüyle, bölgeye has sanayi dalına öncülük edecektir. Örneğin, Bursada ipek dokumacılığı, Ispartada halıcılık, Maraşta çeltik, Erzurumda hayvan ürünleri ve kıyı bölgelerinde balıkçılık ve konserve endüstrilerinin gerektirdiği makine ve aletler buralarda yapılabilecektir.

Sanayileşme hareketinde asıl büyük görevin devlete düştüğüne ve onun öncülük ödevine inanıyorsak değişik alanlarda izlenecek yolları da araştırmak zorundayız. Yukarda, genel çizgileri ile belirtmeğe çalıştığım metodun, eksik veya hâtalı yönleri bulunabilir. Ancak, bu konunun, üzerinde fikir tartışması yapmaya ve çeşitli çözüm yolları aramaya değer nitelikte olduğuna inanıyorum. Eğer bu yazı, karşıt veya paralel tekliflere araçlık edebilirse görevini yapmış olacaktır.

Münir CERİD
(Makina Yüksek Mühendisi)

İnsan ve yapıt harcama

Sanatın, roman, hikâye, mizah, resim ve müzik kollarında başarıya ulaşan sanatçılarımız az da olsa var. Bunlar, kendi ülkesinin insanlarından daha çok, dışarılarda takdir ediliyor. Hattâ biz de başarılı sanatçıları, yapıtlarını harcama hastalığı var denilebilir.

Cumhuriyet Gazetesinin 1958 de düzenlediği «Yunus Nadi Roman Armağanı» nda birincilik «Yılanların Öcü» adlı romana verilmişti. Ödül alan bu roman gene Cumhuriyette tefrika edildikten sonra Remzi Kitabevi yayınları arasında yayınlandı. Okuduk. Çok beğendik. Başarılı bir köy romanı diye konuşuldu, yazıldı. Zaten, ünlü yazarlarımızdan bir bölüğünün «Yılanların Öcü» hakkında söylediklerini romanın üçüncü sayfasında okuyoruz. Ne var ki, hastalarımız bu başarıyı kıskandılar, yerdiler... Nitekim 1959 yılında romanın yazarı Fakir Baykurt Şavşat Ortaokul Türkçe öğretmeni iken, Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun kararıyla, «Yılanların Öcü» nden ötürü suçlandırılarak Teknik Öğretim Müsteşarlığı Yapı İşleri Bölümünde görevlendirildi. Daha sonra Cumhuriyet Gazetesindeki gerçekleri yansıtan yazılarından kuşkulanan dikta devrinin Millî Eğitim Bakanı yazarı açığa çıkarttı. Ama bu çok sürmedi. 27 Mayıs devrimi oldu. Baykurt'a ilköğretim müfettişliği görevi verildi.

Bu ünlü romanının arkasından Fakir Baykurt'un, daha başarılı iki romanı, iki aikâve kitabı ile kimi yazılarının bir araya getirildiği kitabını da okuyunca, yazarlığı üzerine şunun bunun konuşamıyacağı düşünüsüne bile vardık. Bütün bu biribirini kovalayan yapıtlarla ilgilenirken «Yılanların Öcü» nün İngilizceye çevrilmekte olduğunu duyduk. Filminin yapıldığını öğrendik. Son olarak da piyesinin hazırlandığını ve Devlet Tiyatrosunda prova edilmeye başlandığını da haber almıştık. Ne var ki, bizde insan ve yapıt harcama hastasının biri kendini gösteriyor. Kim bu biliyor musunuz? Fakir Baykurt'un işinden edildiği devrin Millî Eğitim Bakanının Özel Kalem Müdürü. Daha öncesine gidersek «Atatürk'ün ölümünde sevinçten kadeh kaldırdığı ve bu yüzden arkadaşları tarafından linç edilmesine ramak kaldığı rivayet edilen» (1) biri. Şimdi de senatör. Evet senatör. Ne yazıkki meclise, senatoya bile böyle hastalar girmekte güçlük çekmediler. «Milliyetçi» sözcüğünün arkasına gizlenip halkı aldatarak sızdılar yasama organına. Bir değil birçokları sızdı. Başka biri de seçim öncesi konuşmalarında öğretmenleri komünistlikle suçladıktan sonra gene aynı uğraşıda çalışanlar için «Onlar mı tonlum temelini hazırlıyor. Farzedelim öyle. Bir apartmanın temelinde de yüzlerce işçi çalışır. Apartmanın yapım işi bitince, bu apartmanı hangi işçiler yaptı demezler de, apartman kimin? derler. İşte o zavallı öğretmenler de bu işçiler örneği...» diyerek senatoya gitti. Ve senatör olduktan sonra da, son günlerdeki işçi mitinglerinden, kimi basınlardan söz açılınca: «Sosyalistler komünistlerin ta kendisidir.» demiş. Türkiş Temsilcisi de haklı olarak: «Okumuşlar meclisinin bir üyesi olan..... senatörü..... nun okumuşluğundan şüphemiz vardır.» (2) diyor....

Evet, asıl konuya dönelim. Dün Millî Eğitim Bakanı Özel Kalem Müdürü bugün senatör olan, insan ve yapıt harcama hastası, «Yılanların Öcü» nün tiyatroda provasının yapılmakta olduğunu duyar duymaz harekete geçiyor. Nasıl olsa yetkisi, söz söyleme olanağı daha çoğaldı. Devlet Tiyatrosu bütçesi Karma Komisyonda görüşülürken, «Yılanların Öcü» nde komünizm propogandası yapıldığını söyliyerek yapıtın yeniden Talim Terbiye Kuruluna gönderilmesine, böylece piyesin gecikmesine sebep olmuş.

Kendileri gibi yazmayanı, düşünmeyeni hep komünistlikle suçlayan böyle «ümmetçiler», ırkçılar», «gericiler», «yobazlar» sakıncasız sakıncasız yazıp konuşabildikleri sürece bizde insanlar ve yapıtlar harcanacaktır. Yapıt vermek, düşünür olmak, sanatçı olmak suçluluk demek olacak. Böylece insanlarımız asıl konulara yönelmekten sakınacaklar; yalnız boş nenlere bel bağlayıp, dedindi, dedimdi, dediydi, solcuydu, komünistti... sözcükleriyle sarmaş dolaş olacaklar. Ki bu asıl tehlike çanlarıdır.

Durum bu iken, diğer uluslardaki düşünürlerin, sanatçıların neden hiç bizden çıkamadığını, neden güçlü yapıtları bizim sanatçıların veremediğini söyleyip durmak ne kazandırır? Bizde öyle uğraşılara kendilerini verenler yadırganmış, kınanmış, suçlandırılmıştır. Yapıtlarıyla birlikte harcanagelmişlerdir. Harcayanlar da çoklayın okumuşlar olmuştur. Aydınlıktan korkmayı gene bu okumuşlar öğretmiştir halka. Biliyorlar ki, aydınlık işlerine gelmiyecek. Sömürgenliklerinden olacaklar.

Behzat AY

(1) Öncü gazetesi Emil Galip Sandalcının yazısından (18 Ocak 1962)
(2) Vatan gazetesi (17 Ocak 1962)

Yirminci yüzyıl uygarlığına...

Konuşmalarından köylü çocuğu olduğu anlaşılan iki lise öğrencisi otobüsle şehirden köylerine dönüyorlardı. Biri diğerine:

— Mehmet dedi. Yarı aç yarı tok lisenin son sınıfına kadar geldik. Mezun olunca ne yapacağız. Sen yüksek tahsil yapacak mısın?

Öbürü acı bir gülümseyişle:

— Evet ama neyle? Kazada orta okulu nasıl okuduğumu bilirim. Babam eşekle köyden ekmek taşırdı, bana yiyecek getirirdi. Üç sene sıcak yemek yüzü görmedim. Ben kendimden çok zavallı babama acırdım. Kışta, karda, çamurlu yollarda yaya eşek önde o arkada gelip giderdi. Dört saatlik yol bu, kolay değil!. Öyle günlerim oldu ki çorbamı ısıtacak ateş bulamadım. Sanki şimdi o günlerden farklı mıyız?.. Kış geçip gitti. Evde sobamız yok. Odun nerde?.. Zaten odamızda sobaya da yer yok ki... İki yatak zor sığıyor.

Arkadaşı susuyor, beriki konuşmasına ağlamaklı bir sesle devam ediyordu:

— Yirminci yüzyıl uygarlığı diyorlar. Demokrasi varmış, sosyal adalet varmış. Hepsine yuh olsun.. Geceleri ders çalışacak ışık bulamıyoruz. Yıkanacak su bulamıyoruz. İçabında aç kalıyoruz. Halimizi soran oluyor mu? Yetsin artık. Zengin arkadaşların tahkir edici bakışlarına hedef olmak istemiyorum. Bu şartlar içinde bir güksek tahsil ha.. Allah korusun. O zaman beni kötü ideolojilerden kimse kurtaramıyacaktır.

BAYDAR

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAYI TAAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8 BAKANLIKLAR — ANKARA. Telefon: 12 72 89 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari sokağı 32 Cagaloğlu. Posta kutusu: 512 — İstanbul, Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dır. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L.'dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN — HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

Kalkınma Stratejisi

İmtihan başlıyor

TEDBİRLER Kanunu, ciddî bir çalışma devresine girmek için, Hükûmetin elinden son mazereti de almış bulunuyor.

Beşinci ayına giren Hükûmet, yeni olduğunu ve memleketteki huzursuzluk yüzünden ciddî işlere el atamadığını, bundan sonra ileri süremez. Ciddî çalışma devresi artık başlamalıdır. Nitekim Başbakan İnönü de yeni çalışma devresine girildiğini son konuşmalarında açıklamıştır.

Yeni devrede Hükûmet çalışmalarının yönü ne olacaktır? Bu bakımdan bir seçim beyannamesi hüviyetini taşıyan hükûmet programı bir ışık getirmektedir. Fakat elde, Millî Birlik Hükûmetince kabul edilen ve karma hükûmet tarafından da benimsenmiş bulunan «Plân Hedefleri ve Stratejisi» adlı bir doküman var.

Plân hedefleri ve stratejisi, 5 Temmuz 1961 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan bir Bakanlar Kurulu kararnamesiyle yürürlüğe girmiştir. Bütçe görüşmeleri sırasında C.H.P. Meclis Grubu da bu dokümanı tamamen benimsediğini açıklamıştır.

Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından hazırlanan «Plân Hedefleri ve Stratejisi» önümüzdeki devrede Hükûmet çalışmalarına esas olmalıdır. Her ne kadar «Plân Hedefleri ve Stratejisi», memleketin karşı karşıya bulunduğu çetin meselelere üzerine yeteri kadar cesaretle eğilememek ve çeşitli tâvizlerden kurtulamamakla beraber, yine de ciddî bir doküman sayılabilir.

Dokümanda yer alan belli başlı esaslar şunlardır:

1 — Dokümandaki plân devresinde, nüfusun şimdiki artış hızı gözönünde tutularak yüzde 7 civarında bir kalkınma hızına ulaşmak hedeftir. Bunun gerçekleştirilmesi, yüzde 14 kadarı iç, yüzde 4 kadarı da kaynaklardan sağlanmak suretiyle, geyri sâfi millî hâsılanın yüzde 18 civarında yatırım yapılmasına bağlıdır.

Millî gelirimizdeki artışların mümkün olan büyük kısmını yatırımlara ayırmak gerektir.

2 — Özel tasarruflar teşvik edilmeli, kamu tasarruflarının âzamî seviyesine çıkarılmasına çalışılmalıdır.

Kamu tasarrufunu arttırmak için başvurulacak en önemli vasıta vergileme olacaktır. Sosyal adalet, verginin müterakki bir mahiyet taşımasını gerektirir. Gelir Vergisi, teşkilât yetersizliği ve sosyal organizasyonun bünyesi bakımından birçok az gelişmiş memlekette olduğu gibi biz de müterakkiliği istenilen derecede sağlamaktan uzaktır. Bu sebepten, gelir vergisinin boşluklarını doldurabilmek için diğer vergileri ıslâh etmek ve bu suretle müterakkiliği sağlamak gereklidir.

3 — Müterakki vergi yanında, iktisadî Devlet teşekküllerî de önemli bir tasarruf kaynağı olmak durumundadır. Türlü kârlı hizmetlerle, iktisadî Devlet Teşebbüslerinin yatırılabilir kaynak yaratma imkânlarının feda edilmesine kesin olarak son verilmelidir.

4 — Kullanılmıyan iş gücünün değerlendirilmesi ve halkın kamu hizmetlerinin yapılmasına istirâki araştırılmalıdır.

5 — Tasarruf ve yatırımların arttırılması esas itibariyle, lüks malların istihlâkindeki artışı önleme yoluyla olacaktır. Bununla fert başına düşen ortalama istihlâk miktarı çok az artsa bile, daha âdil bir gelir dağılımı sağlamak suretiyle çoğunluğun yaşama standardının yükselmesi ve toplum refahının artması gerçekleştirilebilecektir.

6 — Tarım alanında reorganizasyon hayatî önem taşımaktadır. Zirai reform yoluyla işletmelerin en uygun büyüklüğe kavuşturulması gereklidir. Ticaret ve sanayide de, dağınık ufak sermaye ve işletmelerin bir araya getirilmesi ve böylece büyük istihsalin verimliliğinden faydalanılması lâzımdır. Şimdi Hükûmetin bu esasları gerçekleştirmesini bekliyoruz.

Vergilerde adalet

Plân Hedefleri ve Stratejisi, vergi gelirlerinde büyük artış sağlam zaruretini açıkça ortaya koyuyor. Halbuki vergi reformu çalışmalarına esas olan Ali Alaybek'in başkanlığındaki Vergi Reform Komisyonu raporu, devlet gelirlerini azaltıcı tedbirleri ihtiva ediyor. Bu durumda, ciddî bir kalkınma hamlesine girişilecekse, Alaybek raporunu bir kenara bırakıp, vergilerde verimi arttıracak ve sosyal adaleti sağlayacak ciddî bir reforma gitmek zaruridir.

Gelir Vergisi, Plân Hedefleri ve Stratejisinde, belirtildiği üzere, memleketin yapısına uygun düşmüyor. Bu yüzden verimsiz ve adaletsiz.

Resmî doküman adalet ve verimin, başka vergilerle sağlanmasını istiyor. Mevcut şartlar altında bu, servet vergileri yoluyla ve lüks hizmetlerin vergilendirilmesiyle sağlanabilir. Eğer «Plân Hedefleri ve Stratejisi» boş bir lâftan ibaret değilse Veraset vergisi nisbetlerinin yükseltilmesi, arsa spekülâsyonunu önliyecek ve mesken inşaatını hızlandıracak şekilde arsalardan alınan vergilerin büyük ölçüde arttırılması, husûsî otomobil vergilerinin çoğaltılması, lüks mal ve hizmetlerin vergilendirilmesi (turistik otel, lüks lokanta ve eğlence yerleri hizmetlerinin vergilendirilmesi gibi) ciddî bir vergi reformunun belli başlı unsurları olacaktır.

Hükûmetin, bu yola gidip gidemiyeceğini yakında göreceğiz. Yalnız Maliye Bakanının aldığı bazı tedbirler, fazla havale yer bırakmıyor. Son bir kanunla, bina vergilerinin dolaylı bir şekilde azaltılması, bunun delilidir. Ayrıca, arazi vergisi kaldırılarak, bunun yerine gelir vergisi mükelleflerinden yâni ağır vergi yükü altında ezilen ücretlilerden ek bir vergi almak düşünülmektedir. Bu düşüncenin adaletten ne kadar uzak olduğu ortadadır.

Halkın kalkınmaya katılması

Strateji, iktisadî Devlet Teşebbüslerinin de kâr eder hâle getirilmesini açıkça istiyor. 1962 intikal programında da zararına satışların önlenmesi isteniyor. Hâlen özel teşebbüse, elektrik enerjisi ve kömür, mâliyetin altında bir fiyatla satılmaktadır. Hükûmet, özel teşebbüsün açıktan kâr sağlamasına ve «Devlet işletmesi zarar ediyor» diye propaganda yapmasına fırsat veren bu duruma son vermesini bilecek midir? Göreceğiz.

Stratejide yer alan diğer bir esas, boş geçen iş günlerinin, köy çapında da olsa, değerlendirilmesidir. Gerçekten köylere, okul, yol ve su götürebilmek için, hizmetten faydalanacak olanların çalışmalara katılması zaruridir. Başka türlü köy, okula, suya ve yola kavuşamaz. Bu gerçeği anlayan bazı köyler, gönüllü olarak çalışmalara katılmaktadır. Bazı Vali ve kaymakamlar, halkı bu hizmetlerde çalışmaya iknâ edebilmektedir. Fakat hareket yaygın değildir. Hizmetlerin yapılmasına halkın katılmasını sağlamak için sistemli gayretlere ve yeni tedbirlere ihtiyac var.

Hükûmetin, bu meseledeki davranışını da yakında öreneceğiz.

Lüks mal istihlâkine son

Plân Hedefleri ve Stratejisi», gelir dağılışındaki adaletsizliklerin azaltılmasını ve mutlu azınlığın lüks mal istihlâkinin önlenmesini lâzımlı sayıyor.

Lüks mal istihlâkı deyince, akla ilk olarak lüks meskenler geliyor. Her yeni dönemde milletvekillerinin çoğu, yapı kooperatifi kurar ve bankalardan cömertçe sağlanan kredilerle lüks meskenler yapar. Birkaç tane yapanları da vardır. Avrupalı ve Amerikalı zenginleri taklit eden mutlu azınlık ise, saraylar inşası ile meşguldür.

Bu davranış, memleketin dövizinin, demirinin ve çimentosunun müsrif şekilde kullanılması demektir. İşimize geldiği takdirde örnek aldığımız Batı memleketleri lüks mesken inşasını önliyerek, mesken dâvalarını çözebilmişlerdir. Devlet Plânlama Teşkilâtı da, lüks mesken inşaatının durdurulması sâyesinde, yılda açıktan 20 bin mesken daha yapılabileceğini hesaplamıştır. Bu israf, durdurulmalıdır. Ayrıca bazı bakanlarımızın çok sevdiği İngiliz kumaşlarına, Paris eşyalarına, lüks binek otomobilleri saltanatına son vermek, ancak çok zarurî istihlâk maddeleri ithaline müsaade etmek lâzımdır.

Resmî doküman bunu açıkça istiyor. Hükûmetin, bu konuda alacağı tedbirler doğrusu merakla beklemeye değer.

Çerçevenin kurulması

Stratejide, ziraat, ticaret ve sanayi alanlarında büyük işletmelere gidilmesi, kesin bir zaruret olarak belirtiliyor. Bunu sağlamanın en normal yolu, ufak işletmelerin istihsal kooperatifleri halinde birleşmesidir. Fakat Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bu yolda büyük gayretler gösterildiği halde, istihsal kooperatifleri kurulamamıştır.

Hükûmetin ne gibi yeni tedbirlerle, bunu sağlayacağını açıklaması lâzımdır. Büyük işletmelere gidişi teşvik edeceğiz demek yeter değildir.

Devlet idâresinin ıslâhı da, merakla üzerinde durulacak bir dâvadır. İdârî reformun en önemli meselelerinden biri, Devlet personelinin âdil bir ücret ve terfi sistemine kavuşturulmasıdır. Bugün devlet ücret ve terfi sistemi tam bir anarşi içindedir. Aynı mahiyette iş için çok farklı ücretler ödenmektedir. Yeni işe başlayan bir yüksek tahsil mezunu, yüksek tahsilli 20 yılık memurdan fazla ücret alabilmektedir. Bu duruma son vermek, yıllardır sözü edilen Devlet Personel Kanununu çıkarmak lâzımdır.

«Plân Hedefleri ve Stratejisi»ni benimsiyerek, hükûmetin prensibini kabul ettiği bir sürü mesele...

Söz şimdilik Hükûmetin...

Doğan Avcıoğlu

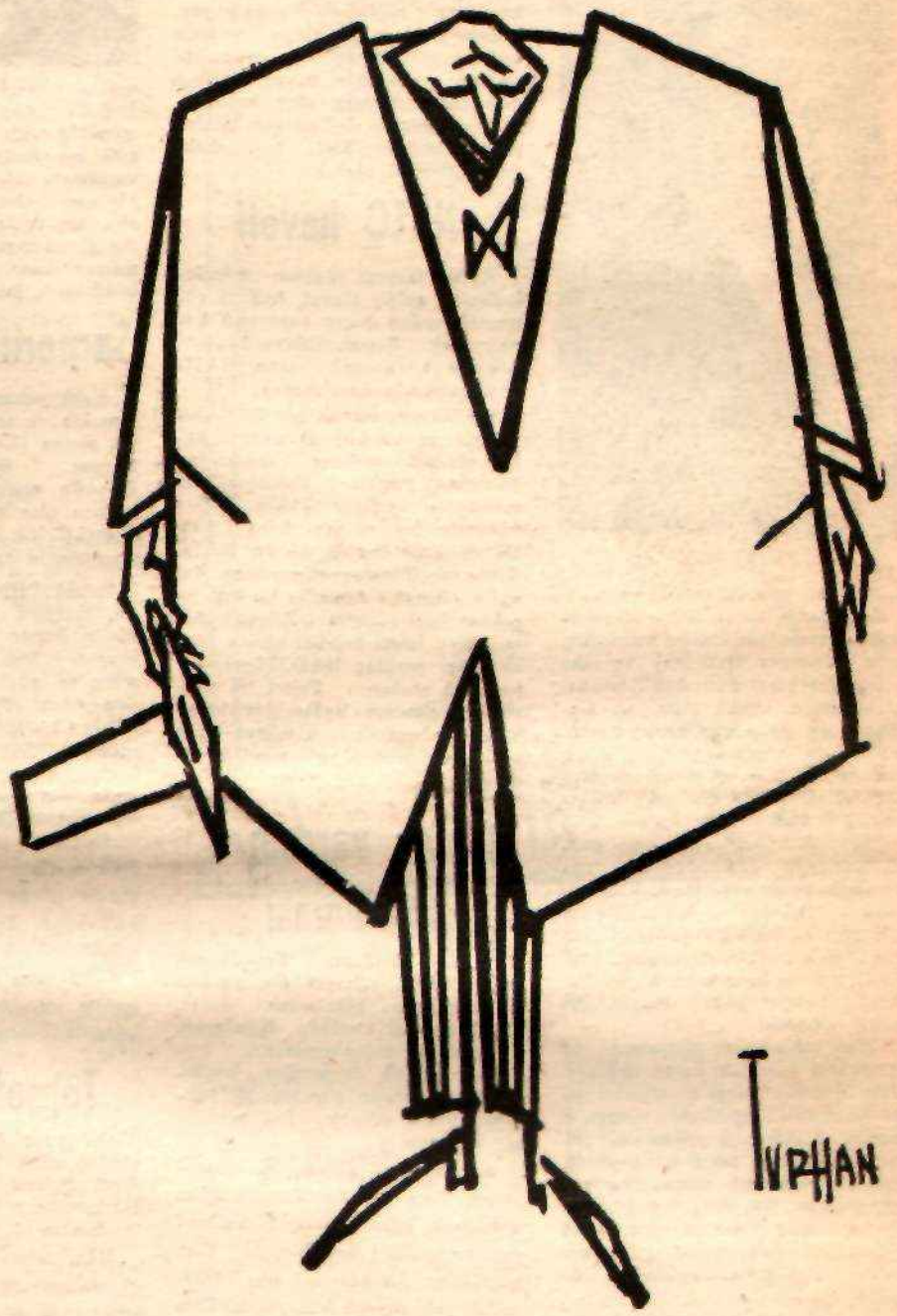

DEMOKRASİ İÇİN BİR MÜDDET SÜKÛTI...

Vergi adaleti

Maliye Bakanı Şefik İnan, kaldırılması kararlaştırılan Arazi Vergisinin mahalli idareler bütçelerinde, yaratacağı boşluğu doldurmak *için, kolay bir yol* buldu: Mahalli idarelere vermek üzere gelir vergisi mükelleflerinden ek bir vergi alınacak. Meselâ 1000 lira aylık alan bir ücretli, gelirinin yüzde 20 sini vergi olarak ödüyorsa, şimdi ayrıca belli bir nisbette mahalli idareler vergisi ödiyecek. Tıpkı tasarruf bonoları gibi.

Böylece büyük arazi sahipleri, tarlaları için vergi ödemekten kurtulacak. Onların yerine ağır vergi yükü altında ezilen ücretliler, mahalli idarelerin ihtiyaçlarını karşılıyacak.

SEFİK İNAN

Anayasayla tesciil edilen sosyal a*dalet devresinde, hemen hemen hiç* vergi ödemiyen servetleri ve lüks hizmetleri vergilendirmek nedense kimsenin aklına gelmiyor. Aksine, bina sahiplerini himaye eden bir kanun, bayramdan önce sessiz sedasız T.B.M.M. nden çıktı: Kanun, Bina Vergisinin gelir vergisinden indirilmesiyle ilgili. Milli Birlik Komitesi idaresi, Bina Vergisinin gelir vergisinden mahsubu usulünü kaldırmış, buna karşılık, bina vergisinden çeşitli giderler için yapılan indirimi yüzde 20 den, yüzde 40 a çıkartmıştı. Şimdi yüzde 40 indirim bâki kalmak şartıyla Bina Vergisi gelir vergisinden tenzil edilecek!

Bina sahiplerine gösterilen bu teveccühü anlamak kolay değildir. Hele 10 yıllık vergi muafiyetinden faydalanarak, göklere tırmanan büyük apartmanlar diken yeni inşaat sahiplerine tanınan avantajı sade vatandaşların anlamasına imkân yoktur: Bu yeni bina sahipleri, bina vergisi ödemiyecek, fakat bina vergisi ödüyormuş gibi, vergi miktarını gelir vergisinden düşecek!

Bu sosyal adalet anlayışına herhalde akıl *erdiremediniz değil mi?*

Hükümetten, hiç değilse geçmiş devrin Maliye Bakanı Polatkan kadar cesur olmasını beklemek hakkınızdır. Hükümet, ücretlilerin vergi yükünü arttırmak yerine, Polatkanın 1957 yılındaki veraset kanununu kabul etsin ve mahalli idarelerin ihtiyacını bu yoldan karşılasın.

Dış yardımlar

22 Şubattan sonra, dış yardım haberleri çoğalmaya başladı. Hattâ milletlerarası teşekküllerden ve Almanyadan daha önce sağlanan krediler, yeni yardımlarmış *gibi gazete sütunlarında* yer aldılar.

Başbakan İnönü, bayram denecinde «Hesapsız kitapsız sarfetmek için değil, sadece memleket ihtiyacı için, lüzumlu göreceğimiz her vasıtayı *bize temin etmeye kararlı* olduklarını bana, bütün müttefiklerimiz, 22 Şubat olaylarından sonra bildirdiler» sözleriyle yardım miktarının artacağını müjdeledi ve piyasayı harekete getirmek için bunu psikolojik bir silâh olarak kullandı.

Başbakan yardımcısı Âkif Eyidoğ ise, daha az diplomatik bir dille durumu açıkladı: «Dostlarımız, bu konudaki yaptıkları temaslarında, hazırlıklarımızın iyi istikâmette olduğunu gördüler. Ayrıca, bir takım rivayetler 22 Şubat olayları ile son buldu. Bu söylentilerin gerçekleşmesi korkusu vardı. 22 Şubat olaylarının sonucu, bu endişeleri giderdi. Şimdi herşey belli oldu. Dostlarımız vuzuha vardılar. Bize yardım yapmayı düşünen müttefiklerimize güven telkin ediyoruz.»

*Aslında, dış yardımlarda bir*denbire önemli bir artış sağlanması ihtimali fazla kuvvetli değil. Zira Amerikanın hibe şeklinde yaptığı yardım, bu yıl geniş ölçüde azaltıldı. Hibe yardımı bir kaç yıl sonra ortadan kalkacak. Durum, uzun vadeli yatırım kredileri sağlamak bakımından ümitli. Çeşitli yatırım projeleri için, projeler beğenildiği takdirde milletlerarası teşekküllerden ve Amerikadan uzun vadeli krediler sağlanabilir. Tek tek projeler yerine, kalkınma plânının bütününün finansmanı bakımından yatırım kredileri sağlamak ümidi var. Yalnız bunlar, çok uzun vadede tesirini gösterecek olan ve makine v.s. şeklinde yavaş yavaş memlekete girecek olan krediler. Bu yardımların değişmiyen şartlarından biri de özel teşebbüsün desteklenmesi olacak.

NATO heveti

NATO Heyeti yeniden memleketimize geldi. Heyet Ankaradaki temaslarından sonra raporunu hazırlıyacak. Rapor, Mayıs başında Atinada toplanacak olan NATO konferansında incelenecek.

NATO'nun büyük bir ihtimalle, Türkiyeye yardım zaruretini kabul edeceği sanılıyor. Yalnız bu, Nato'dan yardım alabileceğimiz mânasına gelmemektedir. Zira Natonun bir yardım fonu yok. Bütün yapabileceği zengin NATO üyelerini Türkiyeye yardıma davetten ibaret. Amerika ise bu işi çoktan beri yapıyor. Bilhassa Almanyayı, başta kendisi olmak üzere diğer muhtaç NATO üyelerine yardıma zorluyor. Fakat bu gayretler şimdiye kadar beklenen sonuca ulaşmadı. Almanya ufak tefek yardımlarla yetinmeyi tercih ediyor.

Dış yardım planlaması

Devlet Plânlama Teşkilâtının gayretleriyle, nihayet dış yardım ve istikrazları plânlamak üzere, bir komisyon kuruldu. Komisyon, dış yardım müzakerelerini, bugünkü anarşik durumdan kurtaracak ve yardım stratejisi ile taktiğini tesbit edecek. Bu, yerinde bir teşebbüs.

Komisyonun, Hindistan, Yugoslavya, Mısır ve İsrail'in yardım sağlamak için başarıyla kullandıkları usulleri inceliyeceği ileri sürülüyor. Ne çare ki bu incelemeler, pek faydalı olmıyacak. Zira yardım teminindeki başarıları, bu memleketlerin ustalığından çok, siyasi durumlarının ve tarafsız politikalarının sonucu.

Dış politikada en ufak bir de-

SELİM SARPER

ğişiklik düşünülmediğine göre, elimizde eskisi gibi, askeri ve coğrafi koz kalıyor. Plân programı yapılması, ufak bir yardımcı koz olabilir. Devlet Plânlama Teşkilâtı bu kozlarla, 5 yıllık plânın dış finansman ihtiyacını - ki 1 milyar doları aşmaktadır - karşılıyabilmek ümidinde.

Sarperin endişeleri

Uzak yakın her ihtimali hesaplamakla ve tedbirini almakla şöhret yapan Dışişleri Bakanı Selim Sarper, Başbakan İnönünün Aband'a muhtemel bir dışişleri bakanı olarak görülen Feridun Cemal Erkin ile gitmesini, herhalde sevinçle karşılamadı.

İnönü Hükûmeti kurulurken de, dışişleri bakanlığı için Erkin'in *üzerinde uzun uzun durul*muştu. Seçimlerden önce, sıhhî sebepler yüzünden Londraya giden Aksal. Erkin hakkında çok müsbet intibalarla Ankaraya dönmüştü. Fakat dış politikada herhangi bir değişiklik olacağı intibaını vermemek endişesi, Erkin'in bakanlığını önledi.

Durum şimdi farklı. İnönü Hükûmetinin dış politikası hususunda bütün tereddütler ortadan *kalkmıştır. Zemin, bir değişikliğe* müsaittir. Sarper'in 14 ler, özellikle Türkeş meselesindeki müteredd it tutumu, değişiklik ihtimallerini kuvvetlendirmektedir.

Toprak reformu

Adanının büyük arazi sahiplerinden olan Tarım Bakanı Cavit Oral Toprak Reformu tasarısının *iki ay sonra Meclise getirileceğini* bayramda müjdeledi.

Yön, tasarının toprak ağalarına el sürmiyeceğini, 9 ncu sayısında uzun uzun açıklamıştı. Fakat Tarım Bakanı, bu halliyle dahi tasarıyı tam mânasiyle beyenmiyor, onun «bazı tashihe muhtaç tarafları olduğunu» söylüyor. Bununla beraber, Tarım Bakanının da belirttiği üzere, tasarı «memleketin *ihtiyaç* duyduğu orta ve büyük işletmelerin varlığını göz önüne almaktadır.»

Özetlersek, Toprak Kanunu çıkacak, toprak ağaları yerlerinde kalacak. Ağaları kaldırıp, yerine kooperatif şeklinde büyük işletmeler koymayı düşünen yok.

O halde yeni bir Toprak Kanununa ne lüzum var? Toprak ağalarına el süremez hâle getirilen 1945 Kanunu, ufak tefek tâdillerle, ihtiyacı pekâlâ karşılardı. Fakat zinde kuvvetleri de düşünmek, onlara «İşte Toprak Kanunu istiyordunuz, buyun alın» diyebilmek lâzım.

Diğer taraftan toprak ağalarını da ürkütmemek şart. Tarım Bakanı «Tasarı, büyük işletmelerin varlığını gözönünde tutuyor» sözleriyle, bunu sağlamaya çalışıyor.

Bu arada, Cavit Oral iyi bir haber verdi: Mahsulün bu yıl iyi olması ihtimali kuvvetli. Hava şartları şimdiye kadar çok iyi gitti. Nisan ve Mayıs yağmurları da müsait gelirse iyi bir mahsûl alınacak.

Memleketimizde günlük iktisadî gidiş, mahsul durumumuzla sıkı sıkıya ilgili. Ancak mahsûl iyi olursa, durgunluk ve işsizliği az çok önlemek mümkün. Bu sebeple Hükûmetin kaderi, dış yardımlar kadar, Nisan ve Mayıs yağmurlarına bağlı.

Radyoda konuşma hevesi

Partilerarası 10 kişilik komisyonun çalışmaları uzun ömürlü olacağa benziyor. Fakat partilerarası komisyon, partilerüstü bir hüviyet kolay kolay kazanamıyacak. Zira 22 Şubat unutulur unutulmaz, parti hesapları suyun yüzüne çıkmaya başladı. Meselâ Bozkurbaşı en az Başbakan İnönü kadar radyoda konuşmak hevesinde. Bu sebeple, parti liderlerinin radyo konuşmaları, 10 lar komisyonunun öncelikle ele alacağı meseleler arasında olacak.

Nebahat Aslan

C.K.M.P. ve A.P. temsilcileri, ayrıca, lehinde hiç bir ciddî delil ileri sürülemiyen Servet beyanının kaldırılması meselesini komisyona getirmek kararındalar.

Ekmek kadar önemli

Seçim konuşmaları yüzünden mahkemeye düşen ve duruşmalarda kabadayı edasıyla çabuk şöhrete erişen fotojenik A.P. li Nebahat Aslan, bayramda Parti Genel Merkezini birbirine katmasını bildi. Ankaraya İzmirli A.P. lilerin düşüncelerini ulaştırmaya geldiğini açıklıyan Nebahat Aslan şunları söylüyor: «Vatandaşlar ekmek parası dahi bulamamalarına rağmen, ekmek kadar önemli saydıkları af konusunda kararlı. Hak bildiğimiz yolda sonuna kadar gideceğiz. Bu meseleyi bir an önce halledin. Seçmenler sabırsızlanıyor. Onları en çok Kongreye kadar belki razı edebilirim. Kongre sonuçlarının ne olacağı ise bilinmez.»

Bu görüş, Parti Genel Merkezinde bulunan A.P. li ziyaretçiler tarafından paylaşıldı.

Nebahat Aslan, iltimatomunu, orada bulunan İçişleri Bakanı Ahmet Topaloğlu'na çatarak tamamladı: «Polisleriniz peşimi bırakmıyor. Onlar hakkında bir rapor hazırladım. Yakında yolluyacağım.»

Tedbirler Kanunu

Tedbirler Kanunun hazırlanışıyla ilgili dedikodular devam ediyor. Kanunun bir an önce, hiç bir değişikliğe uğramadan çıkmasını sağlamak için parti liderlerinin gösterdiği gayret uzun uzun anlatılıyor.

Tasarının Anayasaya uygunluğunu inceliyen ilim heyeti de bu aceleciliğin tesiri altında kalmış. Eline aldığı meseleyi en *ufak teferruatına* kadar didiklemekle şöhret yapan ve aceleyi hiç sevmiyen Muammer Aksoyun, tasarıyı değiştirmesi ihtimali, C. H. P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksalı telâşlandırmış. Aksal «Tasarıya dokunmasak. Metin olduğu gibi kalsa» diyerek, bu endişesini açığa vurmuş.

Tasarının değiştirilmesi korkusu, onun Parti gruplarında da görüşülmesini, önledi. Parti liderleri bu bakımdan ustaca bir çare buldular. Gruba prensipler götürülür, prensipler gruba kabul ettirilir, fakat tasarı gruptan geçmiyebilirdi. Gerçekten öyle yapıldı ve T.B.M.M. üyeleri ağır bir manevî baskı altında kanunu kabul etmek zorunda kaldılar.

Bu el çabukluğundan şikâyet eden milletvekillerine bir komisyon üyesinin verdiği cevap şu: «Efendim bu işler Batıda da böyle olur.»

İnancını kaybeden Senatör

«Yılanların Öcü» nü oynatmamakla şöhret yapan Mc Carth'cı Senatörlerden Cahid Okurerin Şeker Bayramında kaleme aldığı bir yazıdan bazı cümleler:

«Sevgiden, doğruluktan, namustan, vazifeden insanlıktan, vatan ve millet menfaatinden bahsedilir. Fakat bunların hiçbirine inanmazsınız. inanmak elinizde değildir. Çünkü şimdiye kadarki tecrübeleriniz inanmamayı sizde âdetâ *bir prensip* hâline getirmiştir. ..... her türlü ahlâksızlığı yapan ahlâktan, kendinden başka bir şey düşünmiyen vatan ve milletten, bütün bir insanlığa düşman olan insanlıktan bahseder.»

Bu müthiş ifşaatı, şu çok ilgi çekici satırlar takip ediyor: «Elinizi, parmak uçları ile sıkan kadın, biraz sonra, belki ilk defa gördüğü bir erkeğin koynuna girecektir..... Merhametten bahseden biri vardır ki bir çok genç kızı perişan ettiğini duymuşunuzdur. İnsan sevgisinden bahseden biri vardır ki, kendi annesi evde kırk derece ateşle yatarken o bir sanatkâr muhibbesinin koynunda uyumaktadır..... Karınıza, çocuklarınıza, dostlarınıza, okuduğunuza, gördüğünüze, işittiğinize bir

YÖN

Gelecek Sayısında

Yeni bir yazı serisine başlıyor :

Hitler, bütün bir milleti nasıl çılgınlığa sürükleyebildi?.

— ADAM BAŞINA DÜŞEN MİLLİ GELİR BAKIMINDAN HÂLÂ EN GERİLERDEYİZ —

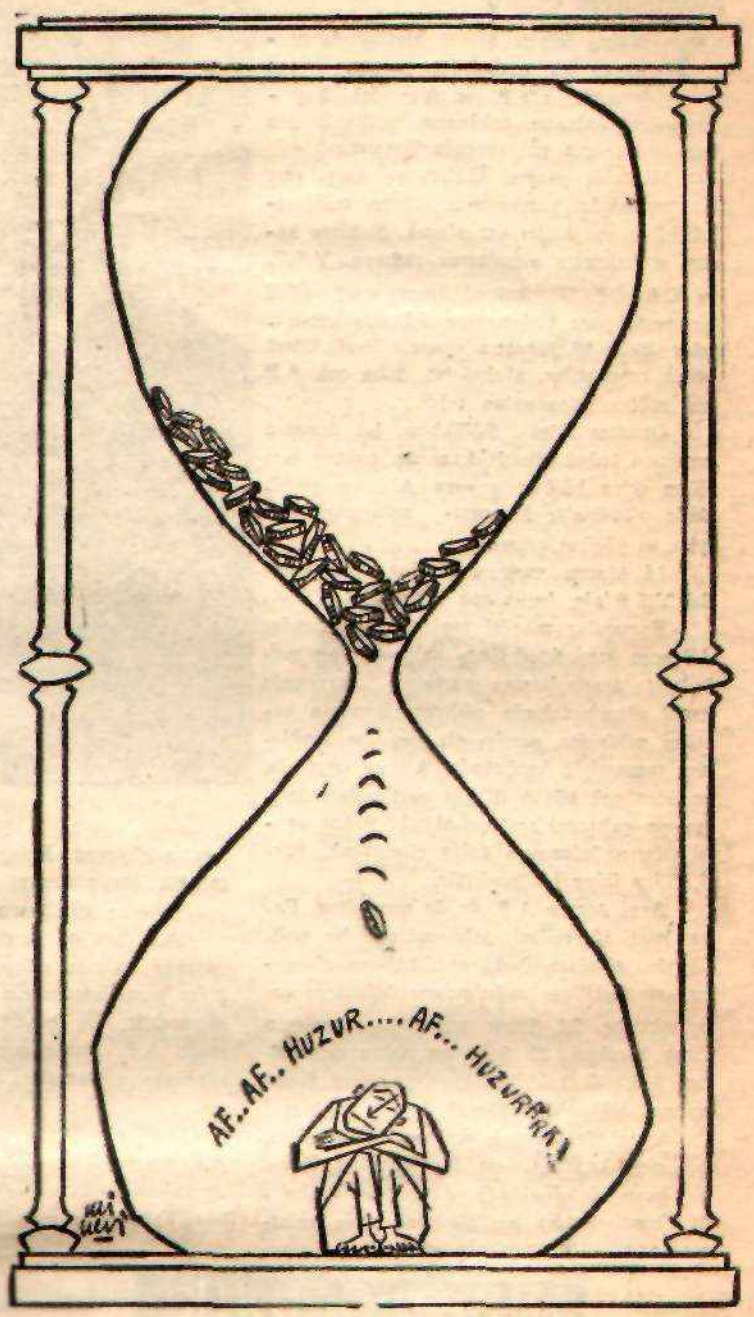

...inanamazsınız...»

Ne sahhatli düşünceler değil mi? Mc Carthy'ciliğin nasıl doğduğunu şimdi daha iyi anlıyorsunuz...

Kadirlideki ağa

Yaşar Kemal, Cumhuriyet sütunlarında Kadirlinin çalışkan Kaymakamı Mehmet Can'ı anlata anlata bitiremiyor. Kendi de küçük çocuğu olan Mehmet Can, halk ve hükûmet arasında mutasaddilik yapan ağaları bir kenara itmek, halkın büyük sevgisini kazanmış.

Halk, inandığı adamın peşinden gitmiş ve bu sayede Kadirlide büyük işler yapılmış.

Kadirli ağaları Kaymakamı devirmek için çok uğraştı. Köylüye su satarak zenginliyen büyük arazi sahiplerinden C.H.P. Adana Milletvekili Ahmet Karamüftüoğlu, genç Kaymakam ile en - çok uğraşan kimseler arasında. Karamüftüoğlu, İç İşleri Bakanlığı nezdinde yapmış çeşitli teşebbüslerden sonra, Kaymakamı. Kadirlidan uzaklaştırmayı başarmak üzeredir. Fakat meselenin iç yüzü, gönderdiği idealist gençler tarafından İnönüye duyuruldu. Kaymakamın nakli İnönünün müdahalesiyle önlendi. Ağalar şimdi, halkı peşinden sürükliyen kaymakama diş geçiremiyor.

Ahmet Topaloğlu

Halkın huzuru

Büyük imkânları en kötü şekilde kullanarak, özel teşebbüsün en kötümsü örneklerinden birini veren Hayat Dergisinin çıkarıcısı Şevket Rado, Yön'ün ateşli aleyhtarlarından biri.

Hayata, genç kızlarımıza ve kadınlarımıza yaldızlı uyku hapı satan Şevket Rado, yakın mesai arkadaşlarına «Ne hakları var köylünün, köylünün hayatını değiştirmek istemeye, köylünün huzurunu bozmaya? Köylü, soğan ekmeğinden memnun. Hayatını değiştirmek istemiyor. Bir sosyal vakıf tutturmuşlar, halkın huzurunu bozuyorlar.»

İşte «Hayat» ın yaldızlı sayfalarından dünya böyle gözüküyor:

Çoban çalar kavalını
Onun hayatı şairânedir v.s. v.s.

Devalüasyon mu?

İnönü, Bütçe kapanış konuşmasında, «İthalât ve ihracaat faaliyetlerimizin memleketimizin döviz açığını kapamaya yardım edecek bir düzen içine sokulması şarttır» dedi.

İlgili çevreler, bu sözler üzerinde dikkatle duruyor. Zira döviz açığını kapamanın en kestirme ve en rasyonel yolu, kambiyo kurunu değiştirmek. Kambiyo kurunun değiştirilmesi, sanayi mamulleri ihracını sağlıyarak ve ithalât talebini daraltarak döviz açığını azaltabilir veya kaldırabilir. Hele zirai maddeler ihracında farklı bir kur uygulanması, devlete büyük gelirler de sağlayabilir.

Para fonunun böyle bir fikre muhalif olması beklenemez.

Acaba İnönünün Bütçe konuşmasında kapalı bir şekilde söylemek istediği bu mu? İhracaat mevsiminin sona ermesi dolayısıyla Mayıs, bu iş için ideal ay.

CHP de liderlik mücadelesi

İnönü aktif politikadan çekildikten sonra C.H.P. nin liderliğini kim ele alacak? C.H.P. lilerin zaman zaman tartıştıkları önemli konulardan biri budur.

Nihat Erim

Ortada 4 aday var: Aksal, Feyzioğlu, Erim ve Gülek.

Kendini zoraki politikacı sayan Aksal'ın ilk çekişmede mücadeleyi bırakıp köşesine çekileceğinden kimse şüphe etmiyor. Alt kademelerde tutulan Gülek'in ise, parti üst kademelerine kendini kabul ettirebilmesi çok zayıf bir ihtimal.

En şanslı iki aday, Feyzioğlu ile Erim oluyor. Fakat İnönü tarafından tutulmayan Erim'in liderliğe yükselmesi kolay değil. Feyzioğlu ise, bilgisine ve çalışkanlığına rağmen, güven vermiyor. C.H.P. nin bir çok ileri gelen üyesi, ondan «Kayserili» diye bahsediyor.

Bu durumda, İnönüden sonra onun yerini alacak bir lider bulmak kolay olmıyacak. Bununla beraber, İnönüden sonra, başbakanlığa kimin geleceği daha çok ciddi ve daha çok aktüel bir konu.

Turhan Feyzioğlu

Irkçılar

Nihal Atsız'ın oğluna mektubu günün eğlencesi oldu. Mektubu sütunlarımıza geçirerek, biz de vazifemizi yapalım:

4 Mayıs 1941

Yağmur oğlum,

Bugün tam bir buçuk yaşındasın. Vasiyetnâmeyi bitirdim, kapatıyorum. Sana bir de resmimi yadigâr olarak bırakıyorum. Öğütlerimi tut. İyi bir Türk ol. Komünizm bize düşman bir memlekettir. Bunu iyi bellâ. Yahudiler bütün milletlerin gizli düşmanıdır. Ruslar, Çinliler, Acemler, Yunanlılar tarihî düşmanlarımızdır. Bulgarlar Almanlar, İtalyanlar, İngilizler, Fransızlar, Araplar, Sırplılar, Hırvatlar, İspanyollar, Portekizler, Rumenler yeni düşmanlarımızdır. Japonlar, Afganlılar, Amerikalılar yarınki düşmanlarımızdır. Ermeniler, Kürtler, Zazalar, Çerkezler, Abazalar, Boşnaklar, Arnavutlar, Gürcüler, Çeçenler, Çingeneler içeriki düşmanlarımızdır.

Bu kadar çok düşman var. Çarpışmak için iyi hazırlan. Tanrı yardımcın olsun.

Atsız»

1941 Irkçıları, işte bu tarz Donkişotlardı. Bugün de aynı ekoleden, parlamento içinde ve dışında bir çok adam var. Yalnız bugünün ırkçıları akıllandılar, ırkçılıklarını saklıyorlar. Bu yüzden, çok daha tehlikeliler.

1962 Irkçıları da, 1941 ırkçıları gibi erkekçe konuşsalar, onların lâfını etmeye değmezdi. Fakat neo - ırkçılar, din istismarcılarıyla, gelenekçilerle, geçmiş devrin hasretini çekenlerle işbirliği yaptılar. Milliyetçiliği kimseye vermiyorlar. Geçmiş devrin yarattığı milyonerlerin yardımıyla bol bol yayın yapabildikleri için ateşli özel teşebbüsçü kesildiler.

İnsan, Atsız tipi şövalye ırkçıları bugün hasretle arıyor.

Atatürk Demokrasisi

Tedbirler Kanunu yürürlüğe girdikten sonra yazdığı ilk yazıda Falih Rıfkı Atay, «Atatürk demokrasisi» nden söz ediyor ve bir Fransız yazarına atfen, Asya ve Afrika topluluklarını kurtaracak en iyi rejimin Atatürk demokrasisi olduğunu yazıyor.

Kanunla korunan demokrasinin karşısında Atatürk demokrasisi...

Meclis İrtibat Bürosu

T.B.M.M. de Milletvekili ve Senatörler ile hükûmet arasında irtibatı sağlıyacak bir büro kurulması düşünülüyor. Bu sayede, günden güne yığılan sözlü soruların miktarının azalacağı ve T.B.M.M. üyelerinin bakanları daha az ziyaret edeceği sanılıyor. Üyeler, vatandaş dileklerini büroya iletecek, hükûmetin cevabını bürodan alacaklar.

Büro, sözlü soru yağmuruna ve ardı kesilmiyen bakan ziyaretlerine son vererek, demokrasimizin bu köklü geleneklerini ortadan kaldırabilecek mi? Fazla hayale kapılmamak gerekir. Berki de sözlü soruların İngiltere de olduğu gibi, tek kelimeyle cevaplandırılması en kestirme yol.

T.B.M.M. Üyelerinin bakanların kapılarını çalmaları önlemek ise, ne yapılırsa yapılsın, kolay gözükmüyor.

Politikadan Üniversiteye

Ele avuca sığmaz politikacılardan Turan Güneş, nihayet üniversiteye döndü. İdare Hukuku Doçenti Turan Güneş, Siyasal Bilgiler Fakültesinde «İller idaresi» okutacak. Ayrıca Yeni Anayasa üzerinde bir doktora kuru yapacak.

Güneş'in Siyasal Bilgiler Fakültesine girmesi kolay olmadı. Aralarına bir politikacının katılması, politikadan ürken bir çok öğretim üyesinin hoşuna gitmedi. Fakat bu mukavemetler, Prof. Tahsin Bekir Balta'nın gayretleriyle yenildi.

Siyah cübbeyi giyen Güneş'in politikadan uzak duracağına ihtimal verilmiyor. Bununla beraber onun C.H.P. Merkez İdare Kurulu üyeliğinden istifası bekleniyor.

Turgut Göle'nin istifasından sonra, CHP. Merkez İdare Kurulundan bu ikinci istifa olacak. Daha önce de bakan olan üç üye, vazifelerinden ayrılmıştı.

VAKİT NAKİTTİR

Emekli Sandığı zor durumda

Emekli Sandığı sür'atle iflâsa doğru yol alıyor. 1950 — 60 devresinde, Sandık tarafından karşılanacak haklar tutarı 108 bin liradan, 3 milyar 338 milyon liraya yükseldiği halde, Sandığın fiili varlığı, 318 milyondan ancak 1 milyar 955 milyon liraya geçmiş. 1960 yılı açığı 1 milyar 383 milyon lira. Buna, halen Emekli Statüsüne geçmemiş 400 bini aşan aktif personel için tesisi zaruri ihtiyatlar eklenince Sandığın düştüğü mali buhran daha iyi anlaşılır.

Açığa sebep, olarak fonlarının verimli şekilde kullanılmaması, çeşitli kanunlarla karşılığı sağlanmadan Sandığın mali külfetinin arttırılması ve Devlet Personel rejiminin istikrara kavuşmaması gösteriliyor.

Sandığın iflâs tehlikesini önlemek için, 7236 sayılı Kanunla, emekli kesenekleri yüzde 6 dan, yüzde 7 ye çıkarılmıştı. Fakat bu zam her yıl Bütçe Kanunlarıyla geriye bırakılmıştır.

İflâs tehlikesi, bu tehire son verilmesi ve hattâ kesenek nisbetinin daha da arttırılması fikrini kuvvetlendirmiştir. Bu yüzden, önümüzdeki yıl, devlet personelinin Emekli Sandığına ödedikleri para miktarının geniş ölçüde yükseltilmesi bekleniyor.

Kemal Kurdaş

Kurdaşın mesire yeri

Ankaralılar bir kaç yıl sonra, şahâne bir mesire yerine kavuşacaklar. Şehre bir iki kilometre ötede, yeni Polatlı yolu üzerinde bulunan mesire yeri, Orta Doğu Teknik Üniversitesine ait. Rektör Kemal Kurdaş, üniversiteye ait geniş inşaat sahasını bir çam ormanı haline getirmek kararında.

Kurdaş, vazifeye başlar başlamaz, yüz binlerce çam diktirdi. Arazinin etrafını iğde ağaçlarıyla çevirdi. Meyva bahçeleri yaptı.

Çamlar birkaç yıl içinde boy atacak ve Ankaralılar, isterlerse yürüyerek gidebilecekleri şahâne bir mesire yerine kavuşacaklar.

PARTİLER

Muhalefete doğru

Türkiye Büyük Millet Meclisinde nihayet bir muhalefet gurubu ortaya çıkacak. Y.T.P. ve A.P. deki kaynaşmalar, aylardır beklenen, müstakil grubun doğmasına yol açacağa benziyor.

Müstakil grupta, C.H.P. ye karşı sert bir muhalefet yapılmasını istiyen milletvekilleri ve senatörler yer alacak. Şimdiye kadar muhalefette olmalarına rağmen, Y.T.P. ve C.K.M.P. liderleri hükûmete karşı ciddî bir muhalefete girişmekten dikkatle kaçındılar. Hattâ 22 Şubattan sonra 4 Parti lideri âdetâ kaynaştılar. Muhalefet, daha çok A.P nin müfrit kanadından geldi.

Otoriter lider Bölükbaşı, bu durumu partisine kabul ettirebildiyse de, çoktan beri fiilen ikiye bölünmüş olan Alicanın partisinde, «Tedbirler Kanunu» anlaşmazlıkları iyice su yüzüne çıkardı.

15 Martta toplanacak Kurucular Meclisi Y.T.P.'nin durumunu tâyin edecek.

Kurucular meclisi toplantısı sonunda, Alicanın parti liderliğinde kalacağı, sert muhalefet taraftarlarının partiden ayrılacağı genel olarak tahmin ediliyor. Bununla beraber müfritler, partiyi ele geçirme ümitlerini tamamiyle kaybetmiş. Alicancıların da, partiden çok büyük ölçüde ayrılmaları önlemeye çalışacakları muhakkak. Fakat ayrılmaların önlenmesi kolay olmıyacak. Parti, fiilen ikiye bölünmüştür.

Ayni durum A.P. de de mevcuttur. Fakat parti idarecileri, daha mütedil bir politikayla, partiden fazla ayrılmaların olmasını ve teşkilâtın dağılmasını önlemeye çalışmaktadır. 22 Şubat arifesinde başlıyan ihraç hareketi, 22 Şubattan sonra durmuştur. 7 kişilik tahkikat komisyonunun fonksiyonu değişmiştir. Genel Sekreter Şinasi Osma, tahkikat komisyonunun vazifesinin, bir cins koordinasyon faaliyetinden ibaret olduğunu söylemektedir. Komisyon Başkanı Cemal Babaç ise, görevini şöyle anlatmaktadır. «Biz Partimiz içinde bâzı olayları inceliyoruz. Kongrelerde durumu anlatacağız. İhraç etmeyi düşündüğümüz kimse yok. Sâdece bâzılarına aşı yapacağız!»

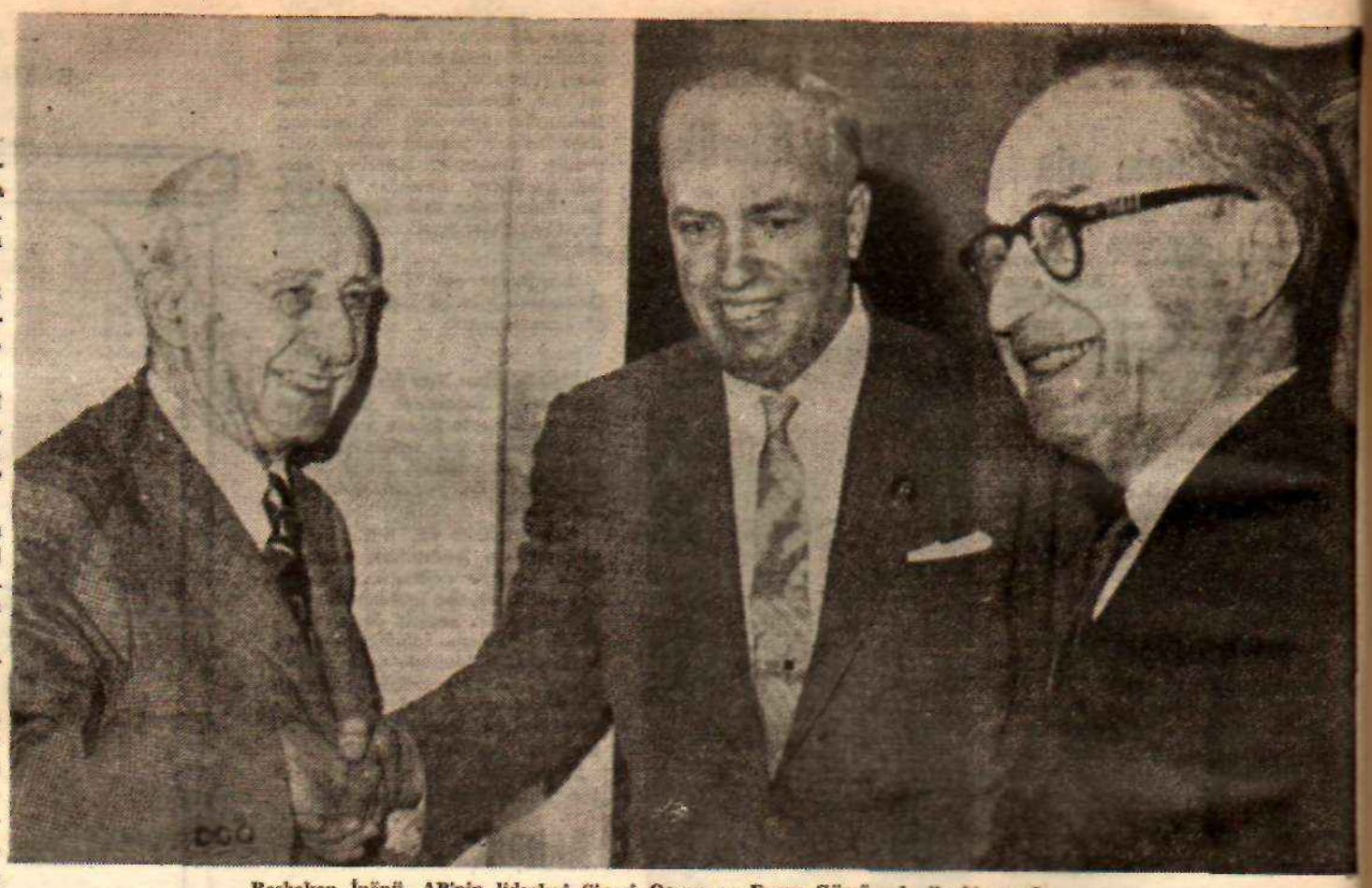

Başbakan İnönü, AP'nin liderleri Şinasi Osma ve Fragıp Gümüşpala ile bir arada...

A.P nin bu yumuşak tutumu, tam bir işbirliği halinde çalışmaya niyetli görünen diğer parti liderlerinin hoşuna herhalde gitmiyecektir. Üç büyüklerin Zirve Toplantısında A.P. idarecilerini, daha enerjik davranmaya zorlamaları kuvvetle muhtemel-dir.

A.P. nin ayrılmaları önleme ve müfrit A.P. lileri Büyük Kongreye kadar parti içinde kalma gayretlerine rağmen, A.P. den de bâzı ayrılmalar veya ihraçlar olması beklenebilir.

C.H.P. ye gelince, bu eski partide de büyük bir hoşnutsuzluk mevcuttur. Fakat partiden önemli çözülmeler olması zayıf bir ihtimaldir. Her ne kadar Kasım Gülek'in A.P. li Reşat Özarda ile temaslara geçmesi, Gülekin CHP. den ayrılıp, müstakil grubun başına geçeceği ve grubun parti halinde teşkilâtlanacağı söylentileri ortaya çıkarmışsa da, buna ihtimal verilmemektedir C.H.P. ve Tedbirler Kanununa aleyhte oy veren Gülek ve Göle gibi tanınmış partililerin ihracını şimdilik düşünmemektedir.

Görünüşe göre, müstakil grup, AP. nin ırkçı azınlığının bir kısmıyla Y.T.P. müfritlerini toplıyacaktır. Grubun programı, CHP. ve İnönü aleyhtarlığından ibarettir.

Dörtlü idâre

AP ve Y.T.P. müfritlerinin partilerinden ayrılması, aslında diğer parti liderleri, özellikle Hükûmet Başkanı tarafından arzu edilmektedir. Parti içinde huzursuzluk ve karışıklık çıkaran müfritlerin, açık muhalefete geçtikleri takdirde, daha az zararlı olacakları kanaati yaygındır.

Koalisyon Başkanı için asıl önemli mesele, sert bir muhalefetin doğmasından çok, parti liderleri arasındaki işbirliği ruhunun devam ettirilmesi ve koalisyona dâhil grupların disiplini çalışması ve gruplar arasında işbirliğinin sağlanmasıdır. Dörtlü bir koalisyona gidilmesi dâhi — Bölükbaşının büyük bir muhalefet partisinin lideri olma sevdası yeniden canlanmazsa — son olayların ve liderlerarası işbirliğinin mantıkî sonucu sayılmalıdır.

Hâlen, liderlerarası 4 ler kurulu ve partilerarası 10 lar kurulu mevcuttur. Bu kurullar, faaliyetlerine devam edeceğe benzemektedir. Böylece temelleri atılan işbirliği hükûmet seviyesinde de kurulabilir. Her *hâlükârda, koalisyona dâhil partilerin, işbirliği*, ve disiplin içinde çalışmasını sağlıyacak iç tüzükler hazırlanacak ve gerekli mekanizma kurulacaktır. Eski anarşik durumun geri gelişmesini önlemek ve koalisyonun yeni çalışma devresine ayak uydurabilmesini gerçekleştirebilmek için, bu tedbirler lüzumlu sayılmaktadır.

Gerçek muhalefet

Kurulması beklenen müstakil grubun muhalefeti, sun'i bir gürültünün, büyük bir aksi seda uyandırması zayıf bir ihtimaldir. Gerçek muhalefet Hükûmet icraatı başladıktan sonra ortaya çıkacaktır. Hükûmet, meselelerimizi çözmekte aciz gösterdiği nisbette, kuvvetli bir muhalefet, ileri fikirler etrafında toplanacaktır.

Şimdiden C.H.P. nin içinde, Partinin devrimci ve halkçı ilkelerine sıkı sıkıya sarılmasını istiyen doğmak bir muhalefet grubu gözükmeye başlamıştır. Bu, cereyan zamanla kuvvetlenmeye, diğer partiler içindeki ilerici kuvetleri çekmeye namzettir. Bu ilerici grup, sayıca büyük rakamlara erişmese bile, fikrî kuvvetiyle ve Parlamento dışında bulacağı testekle, mevcudiyetini hissettirecektir.

Ancak o zaman, gerçek muhalefetten ve iktidardan konuşmak mümkûn olacak gerçek parlamento ve parti hayatı başlıyabilecektir.

İlhan Selçuk

Çıkmazdayız

Türkiyenin içinde bulunduğu çıkmazdan kurtuluş yolları yok mudur? Elbette vardır.

Ama itiraf edelim ki, bu kurtuluş yollarını tıkayan menfaat düzenleri yanında, bugünkü Türk toplumunun düşünce kudretinin yetersizliği de tıkamaktadır bu yolları... Bir kelime ile söyliyelim: Cahiliz.

Ve hattâ iltimas etmiyelim kendimize... Cehaletten de ötedeyiz: Echeliz.

Bilmiyoruz. Halbuki bilmek de yetmiyor bir az gelişmiş ülkenin çıkmazdan kurtulabilmesi için... Bildiğimizi, nasıl kullanacağımızı bilmemiz gerek.

Pitagor teoreminin bilmeyen kafa, echel... Pitagor teoremini bilip meseleleri çözmek için kullanamıyan kafa, cahil.

Biz daha sosyal bilimlerin Pitagor teoremlerini bilmiyoruz. Bilmemek bizim suçumuz değil. Fikir hürriyetinin yasaklandığı ortamda kim, neyi, nasıl öğrenebilir?

Yıllar ve yıllar boyu, bir ülkede «sosyalizm» kelimesi yasaklanmış. Bu demektir ki, o ülkede utanılacak bir karanlık düzen sürdürülmüş. Utanılacak düzen, utanılacak kafalara yetiştirir.

Neyi yasaklamışız sosyalizm kelimesinde bir düşündük mü? Neyi, niçin aforoz etmişiz? Türk hudutlarında Batı kütüphaneleri geri çevrilmiş, nice nice Batı bilginlerine giriş vizesi verilmemiş.

Said-i Nursi'nin serbestçe dolaştığı bu topraklarda nasıl oluyor da yeryüzünün sayılı bilginlerine bir adım atmak imkânı verilmiyor?...

Düşündükçe insanın aklı durur.

Önce öğrenmek... Sonra öğrendiklerini meselelere uygulamak... Şüphesiz yol budur. Bu yol serbest ve açık tartışmadan geçer. Burada reddi imkânsız olan nokta, Pitagor teoremini bilmenin yeter sayılamıyacağı; Pitagor teoremini, meselelerimizi halletmek için kullanmak zorunda bulunduğumuz gerçeğidir. Batıda ve bizde bazı fikir adamları ise, çok daha ileri giderek Batı iktisadi düşüncesinin davalarımızı halletmek için yeteri kadar aydınlık olmadığını ileri sürüyorlar.

Bu duruma göre önümüzdeki meselenin güçlükleri ortadadır: Bir memleket ki henüz iktisadî düşüncesinin enine boyuna tartışılması kanunlarına göre suç sayılabilir. Ve bir memleket ki bu tartışılması suç sayılacak iktisadî düşünce bile dâvalarını halletmek için yetersiz sayılabilir...

★

YÖN'ün geçen sayısından Doğan Avcıoğlu, Türkkaya Ataöv ve Gülten Kazgan bir fikre başka şekillerde ve başka açılardan dokundular.

Doğan Avcıoğlu geçen haftaki «Kalkınma Proğramı» başlıklı yazısında:

«—Memleketimizde sık sık görülen düşünce tarzı Batı kopyacılığıdır» diyor. Ve *devam ediyor:*

«— Bu tarz basmakalıp düşünceler memleketimize çok pahalıya mal olmaktadır.»

Türkkaya Ataöv, bir «Türk sosyalizmi» nden söz açmakta:

«— Her rejim kendi toprağında ve kendi şartlarına en uygun şekilde yeşerir..... Türk sosyalizmi, bu tartışmaların sonunda ortaya çıkacaktır.»

Gülten Kazgan ise diyor ki:

«— Batı memleketlerinde erişdiği şekil ile kapitalizm ve sosyalizmin Türkiye gibi geri kalmış bir memlekette olduğu gibi *uygulanamıyacağı pek açıktır.*»

Burada ortak olan nokta, Türk düşünürünün omuzlarına çok ağır bir görev yüklemektedir. Türkiyeyi, bizim kafa ve kol emeğimiz ötesinde hiç bir hazır reçetenin kurtaramıyacağı gerçeği yıllar sonra bile olsa yavaş yavaş aydınlanmakta ve yaygınlaşmaktadır. Türk düşüncesi, kendi dâvalarını çözmek kudretine nasıl erişecektir?

Batıdan işimize gelen fikirleri gümrüklerden geçirmek, işimize gelmiyen fikirleri «tehlikelidir, zararlıdır» diye hudutlar dışına geri çevirmek ve sonra işimize gelen fikirler üstünde kör ve sağır bir rejim kurup adına demokrasi diyerek halkı aldatmak... Bu aldatmaca üzerine menfaat düzenleri yürütmek...

Bu olacak iş değildir... Nitekim olmadı da... Batı medeniyeti kitaplığının en azından yarısını mahkûm etmiş bir düşünce özgürlüğü gülünçtür. *Bu düşünce hürriyetsizliği* içinde de hiç bir meselemizi kendi kafamızla halledemeyiz.

Halbuki dâvalarımızı kendi kafamızla halletmek zorundayız. Bu gerçeğe Atatürk bundan kırk yıl önce parmak basmıştı. Atatürk bundan kırk yıl önce:

«— Bizim hükûmetimiz kitaplarda mevcut olan hükûmetlerin mahiyeti ilmiyesi itibariyle hiç birine benzemiyen bir hükûmettir.» diyordu.

Atatürk ne sosyologtu, ne de iktisatçı... Ama daha sezgisi, Türk toplumunun şartlarının başka türlü olduğu ve Türkiye kalkınmasının bu şartları gözönünde tutmadan gerçekleştirilemiyeceği hakikatini hissettirmişti kendisine... Diyordu ki:

«— İlmi içtimai noktasından bizim hükûmetimizi ifade etmek lâzım gelirse halk hükûmeti deriz.»

★

Tam bir fikir özgürlüğünü kabul edecek toleransa ulaşmamış olanlar bile her çeşit fikrin tartışılmasını Türkiyenin meselelerinin halli için şart görmelidirler. Çünkü bu şart Türkiyede bir vatandaşlık borcu haline gelmiştir... Bu bir.

İkincisi arkadan gelir: Hürriyetler ortamında boy atan fikirler iyice tanındıktan sonra, bu fikirleri kullanarak kendi meselelerimizi çözmek isteyen fikir adamlarımız, elbette enine, boyuna, genişliğine kendilerini anlıyabilen bir okuyucu ve dinleyici kütlesi bulabileceklerdir karşılarında...

PLAN

Kısa zaman..

Devlet Plânlama Teşkilâtının son zamanlarda meşhur olan bir tâbirle, «hârika çocukları» çok kesif bir faaliyet içinde bulunuyorlar. Zira 5 yıllık kalkınma Plânını, 1 Hazirana kadar tamamlamak lâzım. Halbuki yapılacak daha bir çok iş var. Bu yüzden, belki Plân, «hârika çocukları» memnun edecek bir mükemmeliyete erişemiyecek. Fakat zaman kıymetli. İşlerin beklemeye tahammülü yok. Hükümet, dış yardım müzakerelerinde koz olarak kullanmak için, Plânın bir an önce elinde olmasını istiyor. Nitekim Amerika Büyük Elçisi Raymond Hare de, Yön'ün 4. üncü sayısında yayınlanan gizli raporunda, Kalkınma Plânının bir an önce tamamlanması lüzumunu belirtiyordu.

Amerika Büyük Elçisinin sözleri şudur: **«Türk Hükûmetinin hâlen plânlamaya ve özellikle önümüzdeki yaz tamamlamayı ümit ettiği 5 yıllık plâna verdiği öneme, Hükûmet büyük ilgi duymaktadır. Plân göz den geçirildikten sonra şayanı kabul görüldüğü takdirde Hükûmetin bu plânı desteklemek üzere bir taahhüde girmeyi mütalâa etmeye hazır bulunmaktadır. Diğer hükûmetlerden ve milletlerarası teşekküllerden alabileceğiniz istikbale muzaf kalkınma yardımlarının mihrak noktasını mevzubahis plânın teşkil edebileceği kanaatindeyiz. Bunu ilâveten Nisanda ilgililere sunulmak üzere hazırlanmakta olan Nato Heyeti Raporunun hemenkadar varacağı neticeler ve ihtiva edeceği tavsiyeler önceden kestirilemese de, Beş yıllık Plânın vaktinde hazırlanması, NATO'da bu konuda cereyan edecek olan müzakerelere canlılık verecektir.»**

Amerika Büyük Elçisinin raporunda da belirtildiği üzere, dış yardım talepleri dönüp dolaşıp kalkınma plânına geliyor. Plân bir bakıma dış yardım sağlama vasıtası olacak. Türkiyenin kalkınması da geniş çaptaki yardımlara dayandırıldığı için bir çok meselenin derinliğine inmek imkânı ortadan kalksa bile, plânı acele bitirmek lâzım...

Haziran başında baskıya gidecek olan Plân, 30 Haziranda Başbakana ve Kabine üyelerine sunulacak. İktisadî meselelerle ilgili bakanlar ile Plânlama Teşkilâtı uzmanlarını toplıyan yüksek Plânlama kurulu 7 Temmuzdan itibaren, Plânı inceliyecek. Hükûmet 15 Temmuzda Plâna son şeklini vermeye başlıyacak. Nihayet 1 Ağustosta Plân Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulacak. Plânın Meclis tarafından tasdiki için 15 Eylûle kadar zaman var.

1 Kasımda ise 5 yıllık Plânın bir parçası olan 1963 Plânı hazır olacak. 29 Kasımda da Cumhurbaşkanı 1963 Plânını, T.B.M.M. ne takdim edecek.

Görüldüğü gibi Plânı tamamlamak için fazla bir zaman kalmamıştır. Plânlama uzmanları kısa zamanda çetin meseleleri çözmek zorundadırlar.

Anarşi

İktisadî Plân açısından memleketimizde tam bir anarşi mevcuttur. Aşağıda birbiriyle sıkı ilgisi olması gereken çeşitli teşekküller başıboş gelişmiş en hayatî konularda bile belli bir politika tesbiti ihtiyacı duyulmamıştır. Meselâ bir kredi politikası bir dış ticaret politikası mevcut değildir. Hangi enerji kaynaklarına da yanmamız gerektiğini gösteren bir enerji politikası yoktur. Ulaştırma Politikasının mevcut olmayışı, büyük israflara yol açmaktadır

Et, süt, yem, gübre v.s. fiyatları arasında rasyonel bağlar kuran bir ziraî fiyat politikası tesbiti şimdiye kadar kimsenin aklına gelmemiştir. Devlet daire ve müesseselerinin yatırımlarının koordinasyonu düşünülmemiştir. Kamu teşebbüslerinin uygun miktarda döner sermayeye muhtaç olduğu unutulmamıştır. İhtiyaç olup olmadığı üzerinde durulmasından bakanlıkların taşra teşkilâtları genişletilmiştir. İdarî teşkilât darmadağınıktır ve plânlı bir gidişe hazır değildir. Bakanlar seviyesinde koordinasyonu sağlamak bile büyük meseledir. Eğitim gayretlerinde de aynı anarşi hâkimdir. Memleketin kaynakları hakkında ciddî iktisadî bilgi yoktur. Bu tabloyu uzatmak mümkündür. Durum, tek kelimeyle ifade edilirse, Türkiye bugün tam bir sâhipsiz memleket manzarası arzetmektedir.

Devlet Plânlama Teşkilâtının genç uzmanları, bu sahipsiz memlekete mümkün olan ölçüde, bir düzen vermeye, anarşiyi önlemeye, israf kaynaklarını kurutmaya ve devletin iktisadî faaliyetlerini ahenkli bir hâle getirmeye çalışmaktadır.

Son 15 yılda, çift meclis, nisbî temsil ve anayasa mahkemesi gibi müesseseleri bütün dertlerimizin devası şeklinde gördük. Hayal kırıklığı gecikmedi. Şimdi de Plân için aynı tehlike vardır. Plânın bir sihirli lâmba olmadığını, köklü bir plânlama için siyasî ve iktisadî ortamın müsait bulunmadığını unutmamak lâzım.

Yön, önümüzdeki sayılarda, bu meseleyi geniş şekilde inceliyecektir.

Meclis tahkikatı

Küçüklükler komedisi

Eski Ticaret Bakanı Mehmet Baydur hakkında meclis tahkikatı açılması Yön'ün iddialarının ciddiyetini ortaya koydu. Tahkikat açılmasını önlemek için T.B.M.M. de hararetli bir kulis faaliyetine giriştiği Meclis kürsüsünden iddia edilen *Mehmet Baydur da. son dakikada tahkikat* açılması talebine katılmak zorunda kaldı.

Tahkikatla ilgili iddialar, hâlen T.B.M.M. ni ilgilendiren bir meseledir. Meselenin bu tarafı, bizim için şimdilik kapanmıştır.

Mehmet Baydurun bu işteki davranışı daha önemlidir. Davranış, Akis'in ifadesiyle, «Küçüklükler Komedyası» dır.

Baydur, işin başından itibaren, yolsuzluk iddiasını M.B.K. idaresine karşı girişilmiş bir siyasî tertip şeklinde göstermeyi denedi. Sovunmasında da, iddiaların M.B.K. nce tahkik edildiğini, asılsız olduğunun anlaşıldığını ileri sürdü. Aslında M.B.K. İktisat komisyonunun tahkikatı, hakkında suç *isnat edilenleri dinlemekten ibaret kalan* ve arpa yolsuzluğu iddialarından önce yapılmış özel bir tahkikattı. Nitekim İktisat Komisyonu Başkanı Fikret Kuytak, bu gerçeği meclis kürsüsünden açıkladı. Akis dergisi, bu açıklamadan sonra, Mehmet Baydur ile Fikret Kuytak arasında şöyle bir telefon konuşmasının geçtiğini yazmaktadır: «Baydur — Size kırgınım... Mecliste konuşurken o zamanki tahkikat için neden Özel Tahkikat dediniz? Bu âdeta işe önem verilmemiş olduğu hissini uyandırdı.

Kuytak — İyi ama, doğrusu oydu. Biz resmî bir muamele yapmadık ki... Ortada dolaşan söylentiler üzerine bir tahkikata giriştik. Bunun resmî bir tarafı yoktu. Sonra orada ben beş arkadaş adına konuşuyordum. Bu benim kendi fikrim de sayılmaz.»

Mehmet Baydurun, Millî Birlik Komitesini arkasına alma taktiği böylece suya düşmüş oldu. Taktik açıktır. Eğer Baydur, yolsuzluk iddialarını M.B.K. ne yöneltilmiş bir tertip şeklinde gösterebilirse, mesele âdî bir yolsuzluk vak'ası olmaktan çıkıp, «27 Mayısın korunması» dâvâsı hâline gelebilecektir. Halbuki yolsuzluk iddialarının. M.B.K. ile en ufak bir ilgisi yoktur..

İnönünün Cumhurbaşkanlığı sırasında da bakanlar hakkında yolsuzluk iddiaları olmuştur. İnönü, bu iddialar üzerine büyük *bir titizlik göstererek, bakanlarının* Yüce Divana gitmesini tam bir tarafsızlıkla karşılayarak, bu meselelerde nasıl hareket etmek gerektiğini ortaya koymuştur. Bu yüzden İnönü lekelenmemiş, aksie yükselmiştir.

Baydur'un davranışında ikinci acayip taraf, iddiaları cevaplandırmak yerine, yolsuzluk iddiasını ortaya atan Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi eski Başkan Yardımcısı Turan Çakın'a çok ağır şekilde hücumlara girişmesi oldu. Çakın'ın komünistliğini bile ileri sürdü. Savunmasında, Yönün komünist olduğunu telmih eden ifadeler kullandı. Böyle bir iptidaî zihniyetin sahibi olması dolayısıyla, arpalar Kızıl Çine satıldığı için, bizim de onu komünistlikle suçlandırdığımız zehabına bile kapıldı. Böyle bir şey, aklımızın köşesinden dahi geçmiş *değildir. Ticaret ticarettir. Bir mal* Kızıl Çine'de satılabilir, Rusyaya da satılabilir. O kadar.

Baydurun savunmasındaki bu konuyla ilgili satırlar ibretle okunmaya değer: «İki müttefikimiz devlet, Kanada ile İngiltere, Kızıl Çine yalnız arpa değil, milyonlarca ton buğday satmışlardır. Muhbir bunu gyet iyi bilir. Ancak maksadı tamamen başka ve korkunç bir iftiradan ibarettir. Bu isnadı bence, mevcut isnatların en ağırıdır. Bununla ifade etmek istediğim husus şudur: Ticaret Bakanı Mehmet Baydur bu imkânı vermek suretiyle, komünist bir memlekete hizmet etmiştir, demek istiyor müfteri memur. Bununla beni en azından komünist temayüllü bir insan olarak tanıtmak ve millet önünde lekelemek istiyor. Bu işrab ve imayı nefretle reddederim. **Hem isnad Yön gazetesinde yapılırsa benim için büsbütün hususi bir mânâ taşır.** Mehmet Baydura Komünistlik isnadını, eğer varda, Türkiyedeki komünistlerin baş ajanı dahi kondurmaktan terakkî eder. Ama Turan Çakın isimli adam yapacak tıynettedir. **Bu isnadı ben, memleketimizde şahsiyet katliâmına çıkmış olan komünist ajanlarının bir eseri olarak görmekten men'i nefsedemiyorum.»**

Bu bayatlamış edebiyat, Baydur ve zihniyetî hakkında yeterî kadar fikir vermektedir.

Mesele nihayete kadar bir «küçüklükler komedyası» olarak devam etti ve meclis tahkikatı açılmasıyla son buldu.

Mesele hakkında, Akis'in vardığı hükme katılmamak imkânsızdır: «Başa gelenin asıl sebebi, devlet adamlığı pâyesine erişmemiş kimselerin devlet adamlığı koltuğuna oturtulmasından ibarettir.»

öhhöööö

Yerinde rahat!

SENATO ve Meclis, 25 Marta kadar tatile girdi. Eh, nasıl olsa tedbirlerini aldılar, rahat rahat tatil yapabilirler..

Adama, «Çalışmıyorsun, ölürsün» demişler. Adam başlamış kültür - fizik yapmağa. Bir, iki, üç, dört.. Gene; «Çalışmıyorsun, böyle olmaz» demişler. Adam başlamış ters perende atmağa.. «Yahu» demişler, «bu çalışma değil, şöyle herkes gibi çalışsana!» Adamın kafası bir türlü almazmış herkes gibi çalışmayı..

— Canım demiş, herkese söyleyin benim gibi yapsın. Onlara uymak zorunda mıyım?

★

Yol olmasın..

PALABIYIK bir lâz, tabancasını yanından hiç ayırmazmış. Uyurken bile kabza elde uyurmuş. Bir gün bir arkadaşıyla giderlerken uykuları gelmiş. Tarlanın kıyısına serilip yatmışlar. Palabıyık lâz yine tabanca elde uyumuş. Bir süre sonra tabanca sesiyle uyanan arkadaşı bir de bakmış ki, palabıyığın, bıyığının bir yanı yok. Üstelik, kan da akıyor. Korkuyla sormuş:

— Huu ne yaptin oni da?

Palabıyık lâz, iyi bir iş yapmış olmanın gururu ile kasılmış:

— Geçeydu bir siçan, çektum furdim oni.

Meğer bir tarla faresi, lâzın yüzünden atlayıp geçmek istemiş, lâz da tabancayı çektiği gibi kavuşturmuş. Ama, bıyığın bir yanını da kurşun alıp götürmüş tabii...

Arkadaşı:

— Ulen aptalin oğlu, demiş, pirakaydun geçeydu da.. Furmuşsun pıyıgunun yarisini da..

Lâz çalımlı çalımlı gülmüş:

— Nasil pirakurdum da? demiş. Ha buni pirakaydum yol olurdi penum pıyık.

Evet, lâzın hakkı var.. Yol olmasına bırakmamak gerek. En iyisi, tedbir!

★

İthal mi, ihraç mı?

SU bizim işlerimiz!.

Tarım Bakanlığı ülkemizdeki eşek neslini ıslâh etmek için Kıbrıstan 25 adet erkek, 25 adet de dişi eşek ithaline karar vermiş.

Vah vah!. Yine mi hayal kırıklığı? Oysa biz, eşek ihraç edeceğimizi sanmıştık. Bin güçlükle yetiştirdiğimiz kalifiye işçilerimizi Almanyaya ihraç ederken, işsizliğe sebep olan eşeklerin yurtta kalması, doğrusu üzülecek şey!.

★

Özlem

TEDBİRLER› henüz tasarı halindeydi. Herkes bu konuda ileri geri konuşup duruyordu. Bir tanıdık:

— Ben tedbirlerden dolayı çok memnunum dedi.

— Niye? dedik.

— Gayet tabiî, dedi. Kursak kavurgasını ister be birader. İnan ki bir eksiklik duyuyordum uzun zamandan beri... Yıllardır tedbirlerle yaşamış bir memlekette tedbirsizlik ne demek?

★

La Marseillaise

AYNI günde iki haber:

1 — Gizli Ordu — ki çoğunluğu Fransızdır — mensupları, Cezayir'de yüzlerce Müslümanı öldürdüler ve içinde 1850 kişi bulunan Oran hapishanesini ateşlediler.

2 — Fransa ile Cezayir arasında ateş kes görüşmeleri Evian'da başlıyor.

Yorum:

Cezayirlilerin yapacağı tek bir iş var: Fransızlara karşı Fransız millî marşını söylemek:

«Entendez - vous dans nos campagnes Mugir ces féroces soldats?»

Anlamı şu: «Vahşî askerlerin kırlarımızda böğürdüğünü duyuyor musunuz»

★

Paydos!

Açlığa ve yoksulluğa paydos!

Amerikan Soya Fasulyesi Birliği Başkanı Roach, dünyayı tehdit eden açlık ve yoksulluğun ancak soya fasulyesiyle giderilebileceğini söylüyor.

Aman, ne iyi! Bundan böyle Anayasalara birer kalem soya fasulyesi ekledik mi, sosyal adalete falan lüzum kalmıyacak...

Yalnız, bir mesele var: Acaba soya fasulyesini yalnız açlar mı yiyecek, yoksa toklar da yiyecek mi? «Sana» sana. tereyağı bana olmasın sakın!..

★

Solak – Salak

Sol eğilimlilere «solak» denildiğini bilirsiniz. Bâri sağ eğilimlere de «salak» densin de, denge bozulmasın.

★

Polise dikkat!

İSTANBUL'da altı klübe baskın yapan polis, on kumarbazı suçüstü yakalamış. Bunda enteresan bir taraf yok. Ancak, bu klüplere «sosyal klüp» denilliyormuş!..

Polisimiz «sosyal» sıfatını pek sever.

Hüseyin Korkmazgil

kalkınma programı

II. A'dan Z'ye kadar reform

Doğan Avcıoğlu

Yönsüzlük

BÜTÜN az gelişmiş memleketler gibi Türkiyenin de çok güç şartlar altında kalkınma dâvasını yürütmek zorunda bulunduğunu, Batı örneğinden faydalanmasının mümkün olmadığını geçen yazıda gördük. Bununla beraber, her şeyi gelişigüzel Batıdan aktarma, kaçınılması güç bir alışkanlık ve kolaylıktır. Bu anlamda bir «fikir sömürgenliği»nden konuşulabilir. Halbuki fikir sömürgenliği, değil sosyal ilimlerde, teknoloji alanında bile tehlikeli olabilir. Zira az gelişmiş ülkelerin ithal ettiği istihsal teknikler münhasıran Batı memleketlerinin ihtiyaçlarına cevap vermek maksadıyla hazırlanmıştır.

Batıda teknolojik araştırmalar, işgücü en nadir istihsal unsuru sayılarak yürütülmüştür. Teknik ilerleme, işgücü tasarruf ettiren buluşlar mânasına alınmıştır. Batıdakinin aksine, bol işgücüne, kıt sermayeye sahip az gelişmiş memleketlere uygun istihsal teknikleri üzerinde çok az ilmî araştırma yapılmıştır. Halbuki bugün az sermaye, bol işgücü kullanarak işgücünün verimini hissedilir ölçüde arttıran bir istihsal tekniği keşfedilse, az gelişmiş memleketlerin karşı karşıya bulunduğu en güç meselelerden biri çözülmüş olacaktır. Böylece «az sermaye, az toprak ve bol işgücü» arasındaki nisbetsizlik önlenerek kalkınma yolu açılacaktır.

Bu durum, özellikle sosyal ilimler alanında, Batıdan yapılan gelişigüzel aktarmaların ne kadar tehlikeli olduğunu ortaya koyuyor. Bu tehlikeden korunmak ve Batının fikir alanında sömürgesi olmaktan kurtulmak, meselelerimize el koyabilmemiz için şart. Ufacık zirai işletmeler yıldan yıla parçalanırken, İsviçrenin miras hükümlerini almak ve bunda ısrar etmek, Türkiyenin artık kaldıramıyacağı bir lükstür.

Bu konuda, İngiliz iktisatçısı Arthur Lewis şöyle diyor: «Sosyal ve teknolojik alanda aktarmalar yaparken dikkatli davranmak gerekir. Bazı icatlar, mevcut gelişme seviyesi açısından uygun düşmiyebilir. Meselâ Tibetin işsizliğe karşı umumî bir sigortaya ihtiyacı yoktur. Bazı icatları ise değiştirmek lâzımdır. Meselâ özel teşebbüsün gelişmediği sahalarda, özel teşebbüse güvenilemez. Diğer bazı icatlar tehlikeli olabilir. Meselâ nüfusu 25 yılda iki misline çıkan memleketlerde aile ödeneği verilmesi gibi.. İnsan, bu memleketlerde sermaye ve tabiî kaynaklar kadar sosyal alandaki fikirlerin ve bu fikirleri uygulayacak adamların da kıt olduğunu görünce ekseriya şaşırıyor. Bu sebenle, toplumun incelenmesine ayrılacak harcamalara, diğer ilim sahalarında olduğu gibi, büyük öncelik verilmelidir.»

Yukarıdaki sözler, az gelişmiş memleketlerin, bu arada Türkiyenin karşı karşıya bulunduğu en güç meseleye parmak basmaktadır: Yönsüzlük.. Gitmek istenen yere nasıl gidileceğini bilememek. Her alanda alınan çeşitli tedbirleri bir bütünün içine oturtamamak. Bu yüzden, bağımsızlıklarını kazanmak için cesaret ve kahramanlık örnekleri veren az gelişmiş ülkeler, kalkınma dâvalarını çözmekte bocalıyorlar.

Bir yön bulmak, enerjileri o yöne sevketmek, az gelişmiş memleketler bakımından başarının ilk şartı. Bu, yavaş yavaş olacak. Fakat çağımızın beklemeğe tahammülü yok. Aynı zamanda yürümek ve düşünmek lâzım.

İktisadî mesele

KALKINMA, kapitalizm öncesi iktisat düzenini tasfiye ederek, hızla modern çağa erişme dâvasıdır. Kalkınmanın iktisadî açıdan ilk plânda göze çarpan meselesini ise, yatırım hacminin bugünkünün çok üstünde bir seviyeye çıkartılması teşkil etmektedir.

Hâlen resmî rakamlara göre, millî gelirin yüzde 12 - 14'ü yatırımlara gitmektedir. İhtiyaçlar açısından bu yetersizdir. Yatırımlar bu seviyede kaldığı müddetçe, hızlı bir gelişme temposu sağlamak şöyle dursun, meselelerimiz yıldan yıla vehamet kazanmaktadır. Zıraatin yıldan yıla kötüye gitmesi, gecekonduların artması, işsizliğin genişlemesi, eğitim ve sağlık alanında rastlanan güçlüklerin gittikçe artması kötü yatırım politikalarından çok, yatırım seviyesindeki yetersizliğin sonucudur.

Bugün zıraatte karşımıza çıkan en büyük engel, üç milyonun üstünde tahmin edilen bir nüfus fazlasının mevcudiyetidir. Nüfus fazlası, zıraî kalkınma dâvasını güçleştirmektedir. Toprakların aşırı bölünmesi, iptidaî şekilde işletmelerin çoğalması, ekilmemesi gereken toprakların ekilmesi, ormanların tahribi, erozyon; adam başına zıraî gelirin yerinde sayması ve zıraat kesiminin önemli bir kısmının piyasa ekonomisinin dışında kalması bu yüzdendir.

Ciddî bir kalkınma hamlesi bu fazla nüfus, zıraat dışı faaliyetlere aktılabildiği zaman mümkün olacaktır. Bugünkü imkânlarımızla bu çok güç bir iştir. Fakat kalkınma yoluna girebilmek için, hiç değilse zıraî nüfustaki artışı önlemek lâzımdır. Yıllık nüfus artışı 800 bin civarında olduğuna göre, yılda takriben 300 bin kişiye zıraat dışı alanlarda, özellikle sanayide iş bulmak gereklidir.

Bugünkü yatırım temposuyla, bunu karşılamaktan çok uzağız. Zıraî nüfus, mutlak rakam olarak yıldan yıla artmaktadır. Toprağın beslememesi, biraz da şehirlerin cazibesi yüzünden, köyden şehire oldukça hızlı bir akın başladığı halde, zıraî nüfus çoğalmaktadır. Diğer taraftan, sanayileşme temposunun yetersizliği yüzünden, şehirler dengesiz bir şekilde büyümekte, gecekondularda barınan gizli işsiz ordusu şehirlere yayılmaktadır.

ZONGULDAKTA BİR KÖMÜR İŞÇİSİ
Çalışanlar Demokrasisi

Tehlike kapıyı çektan gelip çalmıştır. Fakat bugünkü yatırım temposuyla tehlikeyi önlemek hayaldir. Büyük bir yatırım hamlesine girişmedikçe, bugünkü gidişi değiştiremeyiz.

Devletin üstüne düşen çeşitli hizmetlerinin tatminkâr şekilde karşılanması, devlet gelirinin en az bir misli arttırılmasını gerektirecektir. Bu da, millî tasarrufun çok geniş ölçüde çoğaltılması, gelirlerdeki artışın önemli kısmının tasarruflara yöneltilebilmesi ile mümkündür. Mevcut vergi sistemiyle, bunu gerçekleştirmeye imkân yoktur. Vergi sisteminde köklü bir değişiklik yapılsa bile, bugünkü iktisadî yapı ile, tasarruflarda önemli bir artış sağlaması zayıf bir ihtimaldir. Şöyle ki, zıraat, sanayi ve ticaret sektörleri çok küçük işletmelere dayanmaktadır. Meselâ zıraat alanında 2 milyondan fazla, dağınık tarlalardan kurulu, çok ufak aile işletmesi vardır.

Böyle bir iktisadî bünyeye sahip düşük gelirli bir memlekette mal ve gelir akımını takip etmek ve kontrol altına almak hemen hemen imkânsızdır. Bu yapılamayınca da gelirlerin ve gelirlerdeki artışın önemli bir kısmının tasarruflara yöneltilmesi mümkün değildir. Diğer taraftan çok ufak işletmelere dayanan iktisadî yapı, yatırımların verimli bir şekilde kullanılmasını ve istihsalde artışlar sağlanmasını çok güçleştirmektedir. Zıraî kredilerin beklenen sonucu vermemesinin temel sebebi budur. O halde iktisadî yapıyı değiştirmek, zıraat, sanayi ve ticaret alanlarında, ufak işletmeden büyük işletmeye geçişi sağlayacak köklü reformlara girişmek, hızlı kalkınmanın ilk şartıdır. Bu organizasyon, çeşitli sektörlerdeki gizli işsizliği açığa vuracaktır. Açığa çıkan gizli işsiz kütlesinin kalkınma hizmetinde seferber edilmesi, kalkınmanın ikinci meselesidir.

Bütün bu şler idare cihazının, yepyeni bir anlayışla, baştan aşağı teşkilâtlandırılmasını, eğitim sisteminin kalkınmayı kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesini, iktisadî devlet teşekküllerinin kalkınmanın motörü haline gelecek tarzda yeni baştan organize edilmesini lüzumlu kılacaktır. Kalkınma plânının hızlı kalkınmanın icaplarına ayak uydurabilmesi için, devletin iktisadî yetkilerinin arttırılması ve bazı sektörlerin devletleştirilmesi gerekebilecektir. Siyasî sistemin ve siyasî kadronun yenilenmesi bile, lüzumlu olabilir.

Çalışanların demokrasisi

Diğer taraftan kalkınma uzunca bir müddet, çok çalışmayı, fakat az istihlâk etmeyi gerektirecektir. halk kütlelerinde fedakârlık ruhunun ve çalışma heyecanının uyandırılması şarttır. Bu durum, iktisadî alanda yepyeni bir liderliğe ihtiyaç gösterecektir. Fakat kütlelerde, çalışma heyecanı ve fedakârlık ruhu; boş lâfla sağlanamaz. Çok çalışma, az istihlâk, ancak çalışmayı toplumun en yüksek değeri haline getiren bir toplum düzeni kurulduğu takdirde gerçekleştirilebilir. Köşebaşını tutan bir manav binlerce arsa spekülâtörü oturduğu yerden yüzbinlerce lira kazanırken, 20 yıla yakın tahsilden sonra bir hükûmet tabibi 3 - 400 lira kazanırsa, o toplumda çalışma ruhu söner. Devlet daire ve müesseselerinde, aynı işe çok farklı ücretler ödenirse, işçiler insafsızca istismar edilirse, geniş çiftçi kütlesi sömürgen mutavassıtların elinde ezilirse: o toplumdan fedakârlık beklenmez. Bu sebeple, istismarcı kazançlara son verilmesi ve ücretler arasında haklı sebeplere dayanmıyan eşitsizliklerin kaldırılması, hızlı kalkınma hamlesinin temel şartlarından biridir.

Hızlı kalkınma, ücretler arasında geniş bir farklılaşmayı gerektirecektir. Fakat, bugün olduğu gibi en ufak gelir ile en yüksek gelir arasında 22 bin misli fark, hicbir zaman görülmiyecektir. Ayrıca, farklılaşma, kabiliyet ve görülen işe göre yapılacaktır.

Bundan başka halk çocuklarının memleket idaresine geniş ölçüde katılması, bevin hazinemizden âzamî verim almak, sosyal alandaki ilerlemeyi sağlam temellere oturtmak ve kütlelere kalkınmayı benimsetmek için lüzumludur. Bugün memleket idaresinde en yüksek mevkileri; dış memleketlerde veya yabancı dille tedrisat yapan liselerde okumuş zengin çocuklarının işgal etme şansı kuvvetlidir. Her mahallede bir milyoner yetiştirme politikası, bu temayülü arttırmıştır. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Harb Okulu gibi müesseseler ve Atatürk devriminin mirası olmasa, memleket idaresi, neredeyse zengin ailelerin inhisarına geçebilecektir. Bu gidisi değiştirmek, fakir halk çocuklarına, zenginlerle eşit şans tanımak zaruridir.

Siyasî alanda da idareyi çalışanların ele alması gereklidir. Bugün nüfusun yüzde 75 ini teşkil eden köylü vatandaşları parlâmentoda ancak toprak ağaları temsil ediyor. İşçiler, parlâmentonun dışındadır. Bu, çalışan kütlenin, siyasî alanda kudretine uygun şekilde temsil edilmesini sağlayacak bünye reformlarına girişilmeli; çalışanlar demokrasisinin temelleri atılmalıdır.

Kısaca, hızlı kalkınmayı sağlamak için, her alanda A' dan Z' ye kadar köklü reformlara ihtiyaç vardır. Türk sosyalizmi bu reformlar üzerine inşa edilecektir.

Türk sosyalizminin başlıca hedefleri şu şekilde özetlenebilir:

1) Kapitalizmin öncesi iktisadî yapıyı, kalkınmayı sağlayacak şekilde modernleştirmek.

2) Başta âtıl işgücü olmak üzere kaynakların tam istihdamını sağlamak.

3) Plânlamayı, sosyal, iktisadî, siyasî ve kültürel alanlarda büyük değişiklikleri sağlayacak güçlü bir müdahale vasıtası olarak kullanmak.

4) Çalışmayı toplumun en yüksek değeri haline getirmek ve kültür için fırsat eşitliğini yaratmak.

5) Çalışanlar demokrasisini kurmak. Gelecek sayılarda bu meseleleri daha yakından inceleyeceğiz.

Anayasa, Sosyal Devlet ve idealist insan

«Herkese iş», «Herkese ocak», «Herkese toprak...» Yeni Anayasa'nın getirdiği SOSYAL DEVLET'in *bir vazifesi* de bu amacı gerçekleştirmektir.

TÜRKİYE Cumhuriyeti SOSYAL bir hukuk devletidir. Bu ilke, Anayasamızın ikinci maddesinde yer almıştır. Bu sosyal hukuk devletini kurmak işi ise, Anayasamızın metne dahil olan «başlangıç» ında, Anayasanın bir gayesi olarak şu kelimelerle ifadesini bulmuştur:

> **«İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, *sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını* gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleri ile kurmak.»**

Bu cümlede, sosyal temellere dayanan ve sosyal adaleti sağlayan bir sosyal devletin temel ilkeleri vuzuhla yeralmıştır.

Şu halde Anayasanın temel ilkelerine sadık kalarak ve onun sınırlarını zorlamadan, bu sosyal devleti tahakkuk ettirmek dâvası, şimdi iyi niyetli ve sağduyulu *her Türk aydınının niçin ideali olmasın?*

Nitekim, 27 Mayıstan daha evvelki devirlerde de, Türk milletinin devlet yapısını, sosyal çatışmalardan kurtarıcı temeller üzerine kurmak yolunda fikir araştırmaları olmuştur. Bu araştırmalar kuvvetini Atatürk ilkelerinden almıştır. Bu araştırmaların fikir sistemleri ve ana hatları dergimizin bundan evvelki sayılarında özetlenmiştir. Yâni Türkiye'de, hem insan hak ve hürriyetlerini, hem millî dayanışmayı sağlayan, fakat içtimaî adalet esaslarına dayanan müstakil ileri teknikli, plânlı, imtiyazsız bir Türk cemiyetinin kuruluşu meseleleri evvelce de ele alınmıştır.

Ama bunları bir tarafa bıraksak bile, yalnız 27 Mayıs ihtilâlinden sonraki devrede de, sosyal adalet ve sosyal devlet endişesi, hem ihtilâl kadrosunun, hem ihtilâli benimseyen aydınların konusu olmuştur. Yâni tarihimizde dönüm noktalarından biri olarak aldığımız, genç ve vadedici idealizmine daima bağlı kaldığımız 27 Mayıstan sonra da, Türkiyenin mutluluğunu isteyen ileri görüşlü aydınların çabaları ve fikir araştırmaları, hep sosyal ıslâhat yönünde gelişmek gayretini göstermiştir.

Memleketin feodal kalıntılara cephe almak, otokrasiye cephe almak, yobazlığa ve gericiliğe rüşvet vermek şeklinde beliren teokratik zümreleşmeye cephe almak, Atatürkçülüğü donmuş bir kelimecilik çerçevesinden çıkarıp yaşayan bir fikir hareketi haline getirmek, gençliği bir heyecan hamlesi ile uyandırmak ve ihtilâlin el atabileceği bütün zinde kuvvetleri, güçbirliğine çekebilmek, bizce 27 Mayıs idealizminin daima zinde kalacak sloganlarıdır.

Filvaki şimdi ihtilâl bitmiştir. Fakat millî ruha ileri hamleler getiren bu ihtilâlin, itici kuvvetleri olan sloganlarını fikir hayatımıza malederek gelenekleştirmek bizim için ancak kazanç olur. Çünkü bu ihtilâlin bir devresinde ve kısa sürmekle beraber idealist aydınlar, Atatürk devri dinamizminin, 1922 - 1927 havasını *teneffüs edebilmişlerdir. Eğer 27 Mayıs ihtilâlcileri*, bu dinamizmi, süreli bir inkılâp hamlesi haline getirememişler ve alelâde birtakım tasfiyeleri ihtilâlin mihveri haline koymuşlarsa, bunun tahlil ve izahını tarihe bırakmak, şimdi en doğru yoldur.

★

FAKAT buna rağmen ihtilâlin getirdiği Anayasanın, yeni bir sosyal devletin tahakkukuna istikamet verecek ilkelere de yapısında yer verdiğini kabul etmek lâzımdır. Türkiye bir sosyal devlettir *demek, Türk milletini teşkil eden sosyal grupların*, evvelâ bütün ortaçağ kalıntılarından temizlenerek, çağdaş tekniğin temelleri üstünde gelişmeleri demektir. Çünkü içine dahil olduğumuz atom ve elektronik [illegible], ortaçağ döküntülerine, derebeylik, şeyhlik ta[illegible] kabilecilik ve ırkçılık kalıntılarına yer yok[illegible]. Derebeylik mülkiyeti ve toprak ağalığı, hattâ La[illegible], Vietnamda ve Tayland'da olduğu gibi, meselâ [illegible] en yıldırıcı silâhları ve askerî gücü ile [illegible] bile dünyada artık yaşayamaz. Aynı su[illegible] *bir otokrasi*, oligarşi ve dar zümre hâ[illegible] meselâ gene Amerikanın, Orta Amerika [illegible] oligarşilerinde olduğu gibi, Ameri[illegible] ile beslense dahi artık dünya[illegible] kalmayan ölmüş sistemlerdir. [illegible] otokrasi ve klerikalizmin [illegible] sosyal devletimizin tasfiye [illegible] Bundan başka bize baş dön[illegible] gibi gösterilen bir [illegible] İngilterede, İsviçre[illegible] *reformlar* olarak [illegible] kanunların veya [illegible] başardığını bilme[illegible]

[illegible] sosyal devlet demek, milleti teşkil eden sos[illegible] grupların millet yapısı içinde birbirleri ile aşırı [illegible] sürüklenmeden, birbirlerine karşı sınıflar [illegible] gelişmeleri demektir. Türk cemiyetinde sosyal iş bölümünün, içtimaî adalete daha uygun şekilde düzenlenmesi, millî gelirin çalışanlar arasında daha adaletli bir surette taksimi demektir. İthalât ve ihracatın bir döviz kaçakçılığı konusu olmaktan çıkarılması, yabancı yardımların, bir iktidar muvazenesi için kullanılmaktan kurtarılması demektir. Sosyal devlet, kanunlaştırılmış banka spekülâsyonları demek değildir. Ne aşırı servetlere, ne de aşırı cehaletlere baç verilmemesi demektir. Sosyal devlet demek, aydının cemiyetten kopmaması demektir. Eğitimin toplum hayrına yönetilmesi demektir. Hürriyetin, milletçe daha ileri gidebilmek için bir çalışma heyecanı haline getirilmesi demektir. Cemiyet içinde parazitlere, müsriflere, kumarbazlara, her türlü kayıtlardan yoksun bir *tufeyliler sınıfı haline gelmek hürriyetinin* verilmemesi demektir.

Yoksa bir kanadı toprak damlı köylerle gecekondularda diğer kanadı müstakbel gökdelenlerde mevzi almış bir millet yapısı farzedelim. Bu millet yapısında sosyal adaletten bahsedilebilir mi?

★

HÜLÂSA yeni Anayasa teşri organlarımıza, hükümete ve devlet yapısında görevli sorumlulara, yeni ve ıslâhatçı çalışmalar yükünü yüklemektedir. *Aynı suretle Türk düşünürlerine ve aydınlarına* da, fikirlerini, fikir araştırmaları ve tartışmaları yolunda seferber etmek çabasını vazife kılmaktadır. Yoksa, meselâ bugünkü Türkiyede olduğu gibi, bir Maliye Vekilinin ve dünya muvacehesinde, bir taraftan memurların bir yudumluk maaş zammını ödememek için kanunlar teklif ederken, diğer taraftan, iş adamlarının vergi kaçakçılığını açıklasam onları linç edersiniz diyebilmesi, o memlekette sosyal adaletin henüz tam yerleşmediğini göstermez mi?

Şu halde artık işi ele almak, işlere başlamak ve bu işlerin yönünü, sosyal devletin kuruluşu, sosyal müesseselerin kuruluşu hedefine çevirmek zamanı gelmiştir. Eğer bu yeni Anayasa ile kurulmuş bir hükümette meselâ bir Ziraat Vekili çıkıp, toprak reformu demek, toprakların sulanması, gübrelenmesi gibi şeylerdir, diyebilirse, ortada bir yanlışlık var demektir. Halbuki toprak reformu demek, kısaca, toprakların topraksızlara taksimi demektir. Ancak ondan sonradır ki Çukurova, Amik ovası, Ceyhan ovası, Şark ovaları gibi yerlerde entansif ziraat ekstansif ziraata galebe çalar. Bu topraklara milyonlarca Türk kendi barkı olarak yerleşir. Toprağa insan eli değer. Yüzlerce ucak, Torosların altından Alplerin ötesine mevsimlik sebze ve meyvalar taşır ve Türk topraklarına altın akar.

Hülâsa Türk toprağı üstünde Türk milletinin daha iyi yerleşmesi, büyük şehirlerin etrafında gecekondu mahalleleri yerine, vatanın her köşesinde sanayi kasabalarının ve yeşilliğe boğulmuş güler yüzlü köylerin doğması, bir sosyal devlet yaratma savaşıdır ki, bu savaşın hareketi ve heyecanı, yalnız bizim neslimizi değil daha nice nesilleri de peşinden sürükler. Bu savaşın kanunî teşkilât, sermaye kaynağı ve insan gücünün *seferberliği yolundaki bütün unsurları ise, eğer* istersek bizzat Anayasamızın imkânlarından çıkarır ve bürokrat devleti inşacı sosyal devlet haline getirebiliriz.

★

O zaman ne olur? O Zaman korkulacak hiçbir şey olmaz. Ama bir de bakarız ki, yeraltı suları yer üstüne fışkırır. Binlerce ve binlerce arteziyenler, Haran ovasından Trakyaya kadar, binlerce, milyonlarca çiftçi aile işletmelerini ve bu arada yüzlerce, binlerce ziraî üretim kooperatiflerini suya ve yeşilliğe boğar. İnşaat ofisleri, plân ofisleri, malzeme ofisleri, sulama, drenaj, ışıklandırma ofisleri, makine ve kıymetlendirme ofisleri öyle harekete getirilir ki: meselâ bütün Doğu illerinde köylerin kısa zamanda çehreleri değişir. Çünkü bu kıraç yaylaların her tarafında *toprağın altında su ve toprağın üstünde âtıl insan gücü* vardır.

Ama bürokrat devlet bu dev işleri nasıl başarır? İşte dâva budur ve bütün mesele, bürokrat devleti, sosyal ve inşacı devlet haline getirebilmekten ibarettir. Bunun için inşacı bir idealizm, bütün güçlerin seferber edilişi ve bugünkü âtıl insan gücünün harekete getirilişi gerekir. Bu, millî bir iştir; milletçe bir kalkınma işidir. Bu işte ilk yardım, Türklerin Türklere yardımı olacaktır. Yâni millî işbirliği ve işsiz insanın *işe yönelişi ilk sermayemizdir. Küçük bir misal verelim*: Bugün hükûmet yevmiye ödeyerek, şurada burada ve göze görünür yerlerde bazı kıraç arazi parçalarını teraslandırır. Erozyona mâni olmak için. Ama binlerce köyde ve milyonlarca köylünün, bizzat kendi köylerinin topraklarını, teşkilâtlı bir imece sistemi ile ve hem de köylünün işsiz günlerinde teraslandırdıklarını tasavvur edelim. Meselâ 5000 köyde ve her köyde 100 köylünün yılda bir aylık imecesi bize 120.000.000 iş saatlik iş kazandırır. İşin hâsılası bizzat çalışılan köylerin *ve köylülerin malıdır. Aynı sistemi*, su hendekleri açmak, toprak barajlar, vâdi veya yamaç ağaçlandırmaları köy yolları için de tatbik edebiliriz. Hâsılı ne ağanın, ne de devletin malı olmayıp çalışan köyün ve köylünün malı olduğu için buna angarya değil, ancak, millî geleneklerimize de uyan imece demek gerekir.

★

SADECE bir teşkilât meselesi olan, ziraatçıyı ve mühendisi de bürodan açık havaya çeken, ne Anayasanın, ne insan hürriyetini zedelemeyen, *insan gücünü harekete getirme alanındaki bu en basit* misali, teraslamadan veya ziraî mücadeleden, sulamadan, varoşların yeniden inşasına ve daha ötelere kadar kademelendirebiliriz. Para ve kredi yardımları veya dış yardımların halkın ziraat ve yerleşme işlerine akışı bu hesaplı ve neticeleri belli işlerde kolayca kanallar bulabilir.

★

BÜTÜN bunlardan başka, 27 Mayıs ihtilâlinin ortaya attığı ve şimdi de Anayasamızın *benimsemesi gereken ana reformları* da ele almak gerekir. Hakikî ve cesur bir toprak reformundan başka, sağlık işlerinin sosyalleştirilmesi, halk eğitiminin halka indirilmesi ve halktan kopmuş okur - yazarlar yerine halk için okur - yazarlar yetiştirilmesi derhal ele alınabilecek konulardır. Bu suretle:

— Herkese iş,

— Herkese ocak,

— Herkese toprak,

şeklinde özetleyebileceğimiz demokratik bir sosyal adalet nizamı, *bu memleketin durgun havasını canlandırabilir*. Hem de hiçbir kanunu zorlamadan...

Hülâsa, Türkiye'de hem geri kalmışlıktan kurtulmak, hem memlekette insan gücünü harekete getirmek, hem toplum içinde aşırı farklılaşmaları önlemek için Anayasamızın da ilkelerine sadık kalarak, bir taraftan büyük sosyal müesseseleri ve reformları düzenlerken, diğer taraftan halkın kendi iş ve tanzim kabiliyetini uyandırmak, memlekette bir inşa heyecanını yaratmak şarttır. Bu inşa heyecanını köyden üniversiteye kadar çeşitli alanlarda uygulayabiliriz. Tarihin büyük ve mucizeli hamlelerinden hiçbiri, zengin vasıtalarla ve zenginlikler içinde başarılmamıştır. Bütün bu *mucizeli hamlelerin öncüsü ve yaratıcısı insandır.* İnanan ve heyecan duyan insan.. İşte şimdi bizim özlemimiz bu inanan ve heyecan duyan insanadır. Öyle insana ki, onun adına kısaca İDEALİST diyebiliriz.

Şevket S. Aydemir

Bay Aclan Sayılgan,

Yeni İstanbulun 27 Şubat 1962 tarihli sayısında bana hitab eden yazınızı okudum. Yazdıklarınız hakkında görüşümü özetlemek isterim:

YÖN'ün onuncu sayısındaki «Komünist imalâtçılığı» başlıklı yazımda temas ettiğim *maksatlı yayınların* nasıl *hazırlandığını, hangi* kaynaklardan beslenebileceğini onları yayanlar bilir. Bu, aslında hatalı neşriyatın neticeleri itibariyle ne olduğunu ise, *o yazımın* sonunda şöyle özetledim:

«Bir takım vehimler, maksatlı hâtıralar, tahrif edilmiş vesikalar ve düpedüz iftiralarla, memleketin dört bucağını komünistlerle dolmuş, komünistlerle sarsılmış göstermek, komünist propagandasının tâ kendisidir.»

***Yazınızda bahsettiğiniz* «Suyu arayan Adam» ismli eserime gelince, bu benim hayat hikâyemdir ve aslında kendim için yazılmıştır. Nesir sahasına çıkmakla beraber onun, ne komünizmi yaymak, ne de komünizmle mücadele etmek gibi bir konusu yoktur. Bu kitap, hele sizin bahsettiğiniz gibi neşrinden evvel elden elde dolaşmamıştır da. Ankara Gazeteciler Cemiyeti lokalinde kitabım hakkında konuşmuş olmama ise maddeten imkân yoktur. Çünkü bu *türlü konuşmalar, benim mizacımın* ve konuşma üslubumun dışındadır. Ankarada bahsettiğiniz Gazeteciler Cemiyeti lokaline ise ben, ilk defa ve bundan iki hafta kadar evvel, Sayın Başbakanın durum hakkındaki beyanlarını dinlemek için gittim ve o kadar.**

Sizin hatıralarınıza gelince, bilmiyorum bu hususta bir şey söylemek lâzım mı?

Şevket Süreyya Aydemir

açık oturum

Çıkmazdan

22 Şubat olayları ve Tedbirler Kanunu, hareketsizlik içinde yüzen Hükûmetin elindeki son mazeretleri de oradan kaldırdı. Çalışma devresinin gelmesi için, huzursuzluk doğuran konuların siyaset sahnesinden çekilmesi bekleniyordu. Şimdi bu sağlandığına göre, Meclis ile Hükûmet nasıl bir çalışma gösterecekler ve Türkiye'yi içinde bulunduğu çıkmazlardan kurtarmak amacıyla neler yapacaklar? İnönü, «Büyük Meclis Türkiye'ye sahip olmalıdır» dedi. Acaba bu «sahip oluş» nasıl bir sonuç doğuracaktır? Siyasal Bilgiler Fakültesi profesörlerinden BAHRİ SAVCI, Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi AHMET YILDIZ ve CHP. Merkez İdare Kurulu üyesi TURAN GÜNEŞ geçen hafta YÖN'de buluşup bu konuyu tartıştılar. Açık Oturuma katılanların düşüncelerini, YÖN yazarlarından Doğan Avcıoğlu ve Mümtaz Soysal tarafından sorulan sorularla birlikte okuyucularımıza sunuyoruz:

AVCIOĞLU — 22 Şubat'a gelinceye kadar hep suni ve sathi meselelerle uğraştı Olayların ortaya çıkışında, «bu Meclisle iş görülmez» kanaatinin birçok kimsede yerleşmiş olması büyük ölçüde rol oynamış olabilir. İsterseniz tartışmaya bu noktadan girelim ve kötümserliğin kaynaklarını araştıralım.

SAVCI — Birçok meselede olduğu gibi, burada da konuyu tarihi perspektiften bakmak aydınlatıcı ipuçları verebilir. Son iki yüz yıllık tarihimize bakarsak ne görüyoruz? Toplum hayatı hep bir endişe içinde geçmiş: Devleti tehlikede görmekten doğan bir endişe. Batı Avrupa'dan veya Kuzeyden gelen tehlikeler karşısında İmparatorluğun dayanamayıp çökeceği düşünülmüş; bu akıbetten kurtulmak için de daima büyük hamleler yapmak, ıslahata girişmek fikri ileri sürülmüş. Fransız İhtilâlinden, Üçüncü Selim devrindenberi Türk toplumu, yenilik isteyen yapıcı güçler ile mevcudu muhafazaya uğraşan durumucu güçler arasında depamlı bir çekişme gösteriyor. «İlmiye» sınıfı diye adlandırılan ülema ile «seyfiye» sınıfı denilen askerler, başlangıçta durucuların arasında. Mevcut düzen devrilirse, yerine kurulacak olan yeni düzende nasıl bir mevki işgal edeceklerinden pek emin değiller. Taassup içinde bulunan halkı da peşlerinden kolayca sürükleyebiliyorlar. Bu yüzden, ne yapılmışsa hep yarım tedbir şeklinde yapılabilmiş, temele inilememiş. Sonra, Yeniçeriliğin ilga edilmesiyle birlikte, gerici unsurlar, ilmiye ile mutaassıp halktan ibaret kalmış.

SOYSAL — Demek ki, Yeniçerilerin kaldırılmasındanberi, Türkiye'de ordu, gericiliğin değil, ilericiliğin temsilcisi olmuş. Acaba bu durum toplum hayatı üzerinde nasıl bir etki göstermiştir?

SAVCI — Ordunun ilericiler safına geçmesi, en azından, yenileşme hareketlerine süratkazandırmıştır. Gerçi durucularla işbirliği yapan «serdar—ı ekrem»lere rastlanmaktadır ama, büyük subay kütlesinin yenicilerle birlikte oluşu hamleleri hızlandırmaktadır. Tanzimat ve Meşrutiyet hareketleri birbirini takip etmektedir. Bu arada, yeniliği savunan bir «sivil intelligentsia» da yetişmekte, Jön Türkler ortaya çıkmaktadır. Bunların karşısında yine ilmiye, saray aristokrasisi ve mutaassıp halk var. Ordunun katılmasından sonra da istedikleri hızı bulamayan ıslahatçılar bu defa zecri tedbirlere başvuruyorlar. İttihat ve Terakki'cilerin münferit konularda zorlayıcı yollara başvurmaları bu sabırsızlığın ifadesidir. Fakt, karşılarındaki mukavemet yuvaları ortadan kaldırılmadığı için, istediklerini bir türlü gerçekleştirememektedirler. Meselâ, bir «devletçilik» fikri ortaya atılmaktadır; ama, bunun gerektirdiği işlei bir türlü yapılamamaktadır. Türk toplumundaki gerçek ihtilâl asıl 1019'dan sonra başlar: büyük hamlelerin yapılabilmesi için, mukavemet yuvalarının, şeriat kalıntılarının tamamiyle ortadan kaldırılması gerektiği fikri artık yürürlüğe konmakta, toplum içinde bambaşka nüfuz noktaları kurulmaktadır.

AVCIOGLU — Öyle anlaşılıyor ki, Mustafa Kemal'e gelinceye kadar, yapılacak hamleleri, hep eski düzenin yetiştirdiği unsurlarla başarmak fikri hâkim olmuş. Türk toplumunad ilk büyük kadro değişikliğinin Mustafa Kemal tarafından başarıldığını söylemek doğru olur mu?

SAVCI — EVET; Mustafa Kemal, İmparatorluğun kalıntılarıyla iş görmek yerine, kaynağını asekrlerden alan yepyeni bir sivil kadro kurmayı tercih etti. Fakat, bu sırada, toplumun öbür katları, bir «iktisadi güç» olarak teşkiltâlanmak, devlet idaresinde seslerini duyurmak imkânını bulamadılar. Devletçilik, halk tabakalarının isteği olarak değil, olayların bir zorlaması şeklinde doğdu. Çok partili devir, ilk bakışta, toplum katlarının artık seslerini duyurmağa başladıkları bir devir gibi gözüktü. Fakat, liderler bunu bu şekilde anlamadılar. Demokrasiyi, toplumun alt tabakalarındaki özlemleri sezmek ve bu özlemleri tatmin etmek şeklinde göreceklerine, kolay yollara gidip din istismarcılığına başvurdular. Parlâmentolar, reformcuların değil, ucuz duyguları istismar eden muhafazakârların toplandıkları yerler oldu. Hükûmetler he pbu yolda gayret gösterdiler. Şimdiki koalisyon hükûmeti de, hamle yapmak yerine bu muhafazakâr kütleyi istmin yoluna giderse, geleceğe fazla ümitle bakmak mümkün değildir.

SOYSAL — Bugünkü Meclis'in sizde bıraktığı intiba nedir? Meclis üyelerinin çoğunluğunu da muhafazakâr kuvvetler arasında sayabilir misiniz?

SACVI — Evet, seçimden çıkış tarzı ve dayandığı seçim kaynağı bakımından öyle. Bence, Parlâmentodaki çeşitli grupların önderleri tekrar bir Yuvarlak Masa etrafında birleşmeli ve seçimdeki bu muhafazakâr kaynaktan biraz ayrılarak İkinci Cumhuriyeti yaşatmak imkânlarını aramalıdırlar.

SOYSAL — Memlekette durumdan huzurdan bahsediliyor. Parlâmentonun kendisini doğuran muhafazakâr kaynaktan uzaklaşması (eğer mümkünse), yeni bir huzursuzluk kaynağı olmıyacak mıdır? Hamle isteyenlerin tatmin edilmesi, muhafazakâr halkın memnuniyetsizliğini doğurmıyacak mıdır? Yoksa, muhafazakârlık, aslında halkta değil de, onu temsil edenlerde midir?

SAVCI — Gerçekte seçim kaynağına gidebilsek, halkın muhafazacı olmadığını, kendisinin uzun vâdeli menfaatleri için yapılan hamleleri benimseyeceğini görürüz. Tarihi perspektiften bakınca, şimdiye kadar hep durucu güçlerin, yani ilmiyenin, şeriyenin halktan taassuba hitabettiğini, onu peşlerinden sürüklediklerini görüyoruz. Yapıcı güçler, yani Jön Türkler, Kuvayı Milliyeciler ve 27 Mayısçılar bu sürükleyişi tam olarak önliyememişlerdir.

GÜNEŞ — Profesör Savcı'nın tarihi tahliline ben de katılırım. Ancak, bugünün meseleleri bakımından bir noktaya biraz daha vuzuh getirmek lâzım. Acaba, bugün toptoplumu geriye doğru çeken kuvvetler nelerdir? Siyas' partiler mi? Seçmen kütlesi mi? Yoksa bu kütle iradesinin tezahür ediş, beliriş tarzı mı? Bu noktayı tam olarak açıklarsak, galiba daha sağlam sonuçlara varırız.

SAVCI — Milleti seçim yoluyla temsil hakkını kazanmış birtakım siyasi hukuk müesseseleri ,yani siyasi partiler var: CHP., AP., YTP. ve CKMP. gibi. Nisbi temsil sayesinde, kullanılan oylar, yani mevcut «siyasi» akımlar, Meclis bünyesi içinde azçok tam ifadelerini bulmuşlardır. Ama, bu «siyasi» temsili, tam bir «sosyolojik» temsil saymak mümkün değil; çünkü toplumun bambaşka kaynaklarından gelen «yapıcı» güçler burada yok. Bu yüzden, büyük hamlelere girişmek imkânı da bir türlü bulunamıyor.

GÜNEŞ — Zannedersem bütün mesele, seçmen kütlesi ile Parlâmento arasında hukuki ve sosyolojik bir ayniyet kurabilme meselesi. Savcı «gerçek seçim kaynağına inilebilse ve seçmen tam olarak temsil edilebilse, Parlâmento gerici olmaz» dedi. Buna ben de katılırım. Nitekim, başka memleketlerde, özellikle Batı Avrupada demokrasiye gidiş, Parlâmento ile seçmen kütlesi arasındaki ayniyeti sağlıyacak yolları bulmakla olmuştur. Türkiye'de ise, bunun temel şartı olan genel oy kabul edildikten sonra, bir «dar boğaz»la, bir «düğümlenme» ile karşılaşılıyor: kütlenin kendi refahını arttırıcı hamleleri yapacak kuvvetleri seçmesi beklenirken, muhafazakâr bir Parlâmento ile karşılaşılıyor. Acaba neden? Bu nokta üzerinde biraz daha dikkatle durmamız lâzım.

YILDIZ — Ben meseleyi biraz daha geniş bir tablo içinde ortaya koymağa çalışacağım. Bütün dert, uyanan fert ve toplum özlemleri ile bu özlemleri karşılamak için yapılabilenler arasındaki büyük açıklıktan doğuyor. Birçok kimse, Meclisin şimdiye kadar randımanlı olmadığını, halbuki kütle özlemlerini karşılayabilmek için büyük reformlara ihtiyaç duyulduğunu ileri sürerek bütün bunların ancak otoriter bir idare altında başarılabileceğini ileri sürüyor. Onlara göre, 27 Mayıs bu fırsatı kaçırmıştır; şimdi, Meclisin ve Hükûmetin davranışları da ortada olduğuna göre, tekrar bir otoriter idareye dönmekten başka çare yoktur. Bana kalırsa, bu gibi hükümler durumu iyi tahlil etmeden varılmış hükümlerdir. 27 Mayıs 1960'dan sonra büyük bir oluş içindeyiz. Tâbirimi mâzur görünüz, 27 Mayıs, toplum hayatını Havva Anamıza çevirdi, bütün çıplaklığıyla ortaya koydu, yeni teşhislerde bulunabilmek imkânını verdi. Ben, bugün konuşabildiğimiz konuları 1960 Nisanında açıkta tartışmağa kalksaydım, ordudan tardedilirdim; arkadaşlar arasında konuşsaydım, kurmaylığım geri alınırdı. 27 Mayıs, taburları ortadan kaldırdı. «Teşhisler konduysa, dertler ortaya döküldüse, Devrim idaresi ne diye reform yapmadı?» diye soranlar var bugün hâlâ. Evet, reformları yapmak mümkündü. Ama bunları yapan idarenin «reformları muhafaza etmek» gerekçesiyle kalıcı bir idare olması da mümkündü. Reformlar, aynı zamanda, toplumda büyük buhranlara da yolaçabileceğine göre, reform yapıp seçime gitmek düşünülemezdi.

SOYSAL — Parlâmento ile seçmen kütlesi arasında bir aynılık kurmak, demokrasiyi kütlelere malederek Parlâmentoya tam bir temsilcilik niteliği kazandırmak meselesine ne dersiniz? Bu yolda yapılması mutlaka gereken reformlar yok mudur sizce?

YILDIZ — Bu ayniyeti sağlamak için reformlar şüphesiz lüzumlu 27 Mayıs'tan sonraki devirde bu reformlara kaynak olabilecek bir Anayasa hazırlandı, ilk adımlar atıldı, reformların temeli meydana getirildi. Bundan sonra gidilmesi gereken yolun yönü artık bellidir. Günün şartları içinde bu çeşit reformlar yapılamaz dedikçe memlekette otoriter idare özleyenlerin de ümitleri artıyor. Bunların bir kısmı, 27 Mayıs'tan önce başka anagajmanlara girenlerdir. Bir kısmı da «siyasi rüşt» yokluğunu gerekçe olarak kullanıyor. Bu gerekçe son yüzelli yıl içinde dört defa ileri sürülmüş, demokrasi denemeleri hep bu yüzden terkedilmiş. Atatürk, otoriter bir idareye gitmekte haklıydı. Demokrasiyi iki defa denedi, fakat elindeki kadro ile fazla birşey yapamıyacağını çabuk anladı. O zaman ilkokul mezunu valiler vardı, banka müdürleri Avusturyadan ithal edilirdi. Ama, Menderes otoriter idareye gitmekte haksızdı; çünkü çektiği sıkıntıların kaynağı kardosuzluk değildi. Beceriksizliğine ve diktatörlük arzusuna kurban gitti. Diktatörlük kolay. Halkın kısa vâdeli menfaatlerine hitabettiniz mi başarıya ulaşabilirsiniz. Kütle, zatürreli hasta gibidir; ateşinin sıkıntısından kurtulmak için, ne derece tehlikeli olacağını düşünmeksizin, serin havaya çıkmak ister. Aba, serinlik va adiyle gelen diktatör bir gelirse kolay gitmez. Arkasında ancak felâket bırakır. Hitler, Almanya'yı 5—6 yılda ihya etti ama, 4—5 yılda da mahvetti.

SOYSAL — İsterseniz şahsi diktatörlük eğilimlerinden çok, sistem meselesini tartışma konusu yapalım. Reformlar gerekli, dediniz. Reformları başarmak bakımından bugünkü sistemin imkânları üzerinde ne düşünüyorsunuz?

YILDIZ — Yeni Anayasa, meclisleri ve idarecileri reformlara yönetici mahiyettedir. Siyasi mekanizma meseleleri halledilmiş, bir İkinci Meclis, bir Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Şimdi yapılacak iş reformlara başlamaktır.

SOYSAL — Acaba, siyasi mekanizma meselesi ,aslında, bitti dediğiniz yerde başlamıyor mu? Anayasa Mahkemesinin ve İkinci Meclisin, uzun vâdede, reformları yavaşlatıcı etkiler doğuracağı düşünülemez mi?

YILDIZ — Bir bakıma, reform ümidini oy mekanizmasının baskısı altında bulunan meclislerden çok, basın vs. gibi meclis dışı zorlayıcı kaynaklarda aramak lâzım. Anayasanın reformlara yöneldiği, memleketin plânlı, programlı bir çalışma beklediği açıkça ortada. Bütün eksikliklerine rağmen, MBK zamanında hazırlıkları yapılmış olan birçok konu kendilerine uzanacak elleri bekliyor. Toprak Reformu için tasarı hazırlanmıştır. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin reformu için gerekli raporlar yazdırılıp basılmıştır, tıp hizmetlerinin sosyalizasyonu yolunda önemli adımlar atılmıştır, milli eğitim seferberliği amacıyla hiçbir masraftan kaçınılmıyarak gerekli bütün hazırlıklar, plânlar tamamlanmıştır, vergi reformu bakımından ciddi hamleler yapılmıştır. Bütün bunlar ortadayken hükûmetin başlananları yarım bırakıp uyuşukluk yoluna gitmesi, kendi hayatı bakımından büyük bir riziko altına girmesi demek olacaktır. Mecliste muhafazakâr unsurların bulunması, olsa olsa reformların hızını azaltır, fakat reform hamlelerini büsbütün ortadan kaldırmaz. Zaten, Mecliste muhafazakârlar oldukça kuvvetlidirler ama, bu muhafazakârlıkları belli bir noktada toplanmış değildir. Aynı siyasi parti içinde, ayrı ayrı üç muhafazakârlık kaynağından gelen insanlar toplanabilmektedir. Fakat bunların aralarında anlaşmalarına imkân yok. Bir ırkçının bir dinciyle düşünce birliği edebileceği akla gelemez. Irkçılar, Başgilcilerle de geçinemez, çünkü Başgil Çerkes.

SOYSAL — Zannedersem Savcı ile Güneş'in bahis konusu ettikleri muhafazakârlık, böyle belli doktrinler etrafındaki muhafazakârlıktan çok, kendi yararlarına olan mevcudu değiştirmek istemeyenlerin tutumuyla ilgili. Bu bakımdan ne düşünüyorsunuz?

YILDIZ — Bütün mesele, bu muhafazakârlığı yenebilmek için, dâvaları ve bunların çözüm yollarını halka açıkça anlatabilmek, uzun vâdedeki kütle menfaatlerinin nerede olduğunu belirtebilmektedir. Bu yapılabilirse, Meclisteki temsilcilerin daha fazla muhafazakâr olmalarına imkân kalmaz.

SOYSAL — Dâvaları ve meselelerin gerçek çözüm yollarını halka kim anlatacak?

YILDIZ — Aydınlar. Anayasa referandumundan sonra Çorlu'daki bir gezim sırasında, kırmızı oy verdikleri anlaşılan köylülere, hakkaniyet ölçüleri içinde yapılacak bir toprak reformu isteyip istemediklerini sordum. «İsteriz ama» dediler, «bunun Anayasayla ne ilgisi var?» Kendilerine, aleyhinde oyverdikleri Anayasanın böyle bir reforma imkân sağladığını söylediğim zaman, hatâlarını anladılar, «gelip bize bu şekilde anlatan biri olsaydı, kırmızı oy vermezdik» diye dert yandılar.

SOYSAL — Meselenin Anayasada sağlanacak çerçeve ile bitivereceğini veya bu çerçevenin köylüler için pek fazla bir şey ifade edeceğini sanıyor musunuz? Parlak sözler söyleyen bir «aydın»dan çok, kütle için canla başla çalışacak kimseler daha önemli sayılmaz mı? Bütün mesele, Anayasadaki hükümleri fiilen gerçekleştirecek adamların seçilmesine bağlı değil mi? Seçilenler her zaman bunlar mıdır?

YILDIZ — Seçilenlerin bu çeşit adaylar olmasını sağlamak bir dereceye kadar mümkündür. Bir defa, demokrasinin kendi kurumları ve bu kurumların işleyişi bunu getirecektir. Partiler, zamanla, belli görüşleri savunan kuruluşlar hâline geleceklerdir. Bugün için Türkiyenin doktrin partileri devrine girmesi bakımından vakit erken ama, yine de, partilrin aralarındaki farklar belli olmalıdır. Şimdiki şekilleriyle partiler, her görüşten insanı sinelerinde barıştıran birer «siyasi harman» mahiyetindedirler. Görüşler belli olduktan sonra, halk kendi uzun vâdeli menfaatine en uygun olan görüşü seçmekte yanılmıyacaktır. Sonra, kütleleri geriye doğru çekenler daha açık bir şekilde teşhir edilmeli, tehlikeleri halka anlatılmalıdır. Irkçılık; din istismarı gibi konular gerçek renkleriyle ortaya konulursa, partilerin bunlardan faydalanma imkânları kalmaz. Bütün bunlar gerçek seçim kaynağına, yani

...n çıkabilecek miyiz ?

...lkın özlemlerine inmeyi sağlıyabilir. Aydınlar da yabancı gözlük takmadan meselelere bakmayı öğrenmeli, «şunu assaydınız, bunu kesseydiniz» gibi kestirme hükümlerden kaçınmalıdırlar. Asıp kesmekten bahsetmek bir nevi fikri tembellik. Köroğlu da böyle derdi. Hukuk devletinde bütün bunlara imkân yoktir. Meseleler ancak açıkta tartışmak ve çalışmakla çözülebilir. Aydınlar da bu şekildeki ödevlerini hakkıyla yerine getirmektedirler. «YÖN»ün bu bakımdan çok hayırlı bir teşebbüs olduğu kanaatindeyim.

AVCIOĞLU — İsterseniz, yine başlangıçtaki hareket noktasına, yani parlâmento ile kütle arasındaki ayniyet meselesine dönelim.

Gerçek «Aydın» kimdir?

GÜNEŞ — Bana kalırsa, parlâmento ile seçmen *arasındaki çelişmeye gelmeden önce*, bir konuya dokunmakta fayda var. Türkiye'deki yaygın kanaat, «aydınlar»ın ilerici oldukları şeklindedir. Bence, Türkiye'de «aydın» denen insanları şimdilik gerici kuvvetler arasında saymak daha doğru olur. Bu gerilik başlıca iki şekilde kendini gösteriyor. Bir defa, okumuş personeli çok kıt olan Türkiye'de, «aydın» denen kütlenin çok büyük bir kısmını memurlar teşkil ediyor. Memurlar ilerici bir unsur sayılabilir mi? Başka memleketlerde memurların ilerici hareketlere öncülük ettikleri görülmüş mü?

SOYSAL — Devrimlerden sonra belli bir kadro ile işbaşına gelen tek partili rejimlerde memur kütlesinin ilerici kuvvetlerden kurulması ve hamlelerin yapılmasında başlıca unsur olarak çalışması pekâlâ sık sık görülen bir şey.

GÜNEŞ — Evet ama, bu onların mutlaka hamleci ,ilerici olduklarını ispat etmez. Atatürk devrinde Türkiye'de de memur sınıfı yeni devrimlere bağlılık gösterdi, irticaa karşı cephe aldı ama, bir yaratıcı «ilericilik» unsuru hâline gelemedi.

YILDIZ — *Turan Güneş'ten bu noktada* ayrılıyorum. Ben, memurları, bir kütle olarak, ilerici kuvvetler arasında sayıyorum. Her memlekette görülen bürokratik zihniyet, memurların mutlak, gericiler arasına konması için yeter sebep sayılmamalıdır. Olsa olsa bir statükoculuktan bahsedilebilir.

GÜNEŞ — Zaten benim kastettiğim de, memurluğun kendi içinde bulunan bu «bürokratik uyu.ukluk» tur.

YILDIZ — Bürokrasinin bütün uyuşukluğuna rağmen, a zbir gayretle bu kütleyi harekete geçirmek ve ilerici kuvvetler arasında kullanmak pekâlâ mümkündür. Memurluğun kendinde, bir temel nitelik olarak, meselâ dinci unsurlardaki gibi bir geriye yönelme yok. Dincilik kolaylıkla gericilik şekline girebileceği halde, memurluk nihayet bir «durgunluk» kaynağı olarak kalabilir.

GÜNEŞ — Memurları mutlaka ilericiler arasına koymasak bile, yüzde yüz ilericiler arasında da sayamıyacağımıza göre, gelelim aydınlrın bunlar dışında kalan kısmına.

«Aydınlar» da görülen gericiliğin ikinci bir sebebi de onların toplumsal *menşei ile* ilgili. Memurlar dışında, bunların büyük bir kısmını da büyük veya küçük tüccar, gazeteciler, serbest meslek sahipleri teşkil ediyor. Bunların ilericiliği de Atatürk devrimlerine bağlılıktan öteye geçmiyor. Atatürk devrimlerini de, burjua sınıfının rahat yaşamasına, modern hayatın nimetlerinden faydalanmasına imkân verdiği için tutuyorlar. Bu sınıf, meselâ gelirin aşağı sınıflara da dağılmasına yolaçacak derecede köklü bir devrime taraftar değildir; çünkü öyle bir hamle, kendilerine de birtakım mükellefiyetler yükleyecek, rahatlarını kaçıracaktır. Bu bakımdan, kütleye giden her hareket karşısında bu sınıfın bir nevi «kalkınması» ile karşılaşıyoruz. Büyük kütleyi bir tara iten eğilimlere, otoriter düşüncelere bu sınıf içinde daha sık rastlanıyor. Dar bir muhayyile ile sınıf menfaatlerini gözeterek hareket eden bir zümreye nasıl «ilerici» denilebilir? Bu bakımdan, bence «aydın» kelimesini, tovluma gerçekten öncülük eden, yeni fikirleri getiren, çoğunluğun ilerisinde bulunan birkaç kişi için kullanmak daha doğru olur.

Partilerin Durumu

Tahlilde bu nokta çok önemlidir. Siyasi partilerin yönetim kademeleri, «aydın» denen, fakat aslında ilerici sayılamıyacak olan kimselerle dolu olduğu için, Türkiye'deki partiler ister istemez mahufazakârlık unsuru hâline gelmektedirler.

Parlâmento çoğunluğu ile seçmen kütlesi arasındaki çelişme ve ayniyet yokluğu, bir başka sebepten daha ileri geliyor. Türkiye'de batı anlamında siyasi parti yok. Bizdeki partiler, başka memleketlerdeki «Seçim komiteleri»ne benziyor. Bütün amaçları, seçmen *kütlesinin yakın vâdedeki* menfaatlerine hitabetmek ve oy toplamaktır. Çorluda'ki referandum davranışı da bu bakımdan izah edilebilir. Köylü için, Anayasanın falanca maddesindeki toprak reformu «Fikri» pek somut birşey değil. Onun için, meselâ iktisadî durgunluk daha önemli ve daha somut. Sonuçlarıyla ve etkileriyle çok yakından temasta. Seçmen, oyunu kullanırken bu çeşit olayların tepkisini gösteriyor. Partiler de bu tepkileri teşkilâtlandırmaktan başka birşey yapmıyorlar. Uzun vâdeli menfaatler, günlük menfaatler arasında eriyor. Genel merkezler de, aynı işi Ankara'da yapmaktan ileri *geçemiyorlar.*

YILDIZ — Bu noktada, siyasî parti bünyelerinde son günlerde görülen dalgalanmalara işaret etmekte fayda var. Şimdiye kadar, siyasi partilerin bünyelerinde belli kir «Kast» sistemi hâkimdi. Gerç;ek lider vasfı taşımayan, kısa vâdeli menfaatlerle oyalanan kimseler belli yerleri işgâl etmişlerdi. Artık bunun aleyhinde şiddetli bir mücadele var. Hangi kademede olursa olsun, kimsenin tenkit dokunulmazlığı kalmadı. Böyle bir hava içinde Meclisteki «Siyasî harman»ların tekrar dağılıp toplanması aynı görüşte olup da başka başka partiler içinde yer alanların yeni *gruplaşmalara gitmeleri mümkündür.* Fikirler etrafındaki gruplaşma, partileri birer «Seçim komitesi» olmaktan kurtaracaktır.

GÜNEŞ — Karşılaştığımız meselelerin tahlilinde 27 Mayıs'tan önceki devreye ko*nulan yanlış teşhislerin doğurduğu durum*ları da gözden uzak tutmamalıyız. Demokrat Parti hareketi toplumsal temelleri bulunan bir siyasî hareketti; o yolda kullanılamadı. Şimdi de; o hareketin sırf birkaç kişinin yetersizliği ve dürüst davranmayışı yüzünden çöktüğü sanılıyor ve yeni yaratılmak istenen hareketlerin sadece «Şeref; namus, haysiyet» bayrakları altında toplanılmasına çalışılıyor. Dostane münasebet kurmak anlaşma havası yaratmak, Meclis koridorlarında hasım partideki milletvekilleriyle kolkola gezmek suretiyle temel huzursuzluğun giderileceği sanılıyor. 1946'dan sonra, nasıl herşey bir tarafa itilmiş ve devlet tasarruflarının hukukî düzene konması bir büyük mesele olarak ön plâna alınmışsa, şimdi de temel konulara dokunmadan yüzeydeki anlaşmaları ağünler geçiştiriliyor.

AVCIOĞLU — Parlâmento ile seçmen kütlesi arasındaki açıklığın kapatılması çarelerini nerede görüyorsunuz?

GÜNEŞ — Önemli reform kanunlarının geçirilebilmesinde. Fakat, bunların, hattâ basit vergi kanunlarının bile Meclis'te büyük bir direnme yaratacağı muhakkaktır. Bir defa, çok geniş anlamıyla «Aydın» denen sınıflar köklü reformlara aslında taraftar, değildirler. Sonra, partiler, seçmenlerin ilk tepkilerine göre iş gördüklerine ve her reform da ilk ağızda oldukça kuvvetli bir tepki yarattığına göre, partilerin böyle reformlara esastan taraftan olmaları beklenemez. Bu durum, Parlâmentodan fazla birşey beklememek gerektiği şeklinde bugünlerde bir hayli yaygın olan kanaati takviye eder gibidir. Ama, bir çıkış noktası bulmamız lâzım. Bence, geleceğe biraz daha ümitle bakabilmek için bazı sebepler de var. Herşeyden önce, Türk toplumundaki tabular azalmakta, toplumsal meseleler daha açıkça konuşulmakta, bunlara çözüm yolu gösteren öncü kişiler sayıca çoğalmaktadır. Bunun siyasi liderler üzerinde etki göstererek onlardaki muhayyile eksikliğini telâfi etmeğe yarayacağı düşünülebilir. Sonra, zamanla demokratik düzene daha doğru bir teşhis konması ve kısa vâdeli tepkilerden uzaklaşıp seçmenlerin çok daha derinlerdeki özlemlerine göre programlı partilere gidilmesi mümkündür. *Bugünkü şekliyle* tecrübeyle de görüldüğü gibi, kendi partilerinin programlarındaki maddelerden dahi haberdar olmayan siyasî liderlere rastlanabilmektedir. Belli proğramlara göre hareket etmeği esas sayan liderler çoğaldıktan sonra, parti bünyelerini daha merkezileştirmek ve öncü lider zümresinin nüfuzu altında hareket eden teşkilâtların kurulmasını sağlamak lâzım.

Sosyalizmin yeri

YILDIZ — Proğramlı partiler devrine girerken, sorumlu liderelr elinde sosyalist görüşün de savunulacağı muhakkaktır. Böyle bir devirde, bu liderlere büyük iş düşüyor. Sosyalist eğilimin bugünkü siyasî gelişmenin tabiî bir sonucu olduğu daha iyi savunulmalıdır. Sosyalizmin, komünizme karşı en iyi mücadele unsuru olduğu büyük halk çoğunluklarına anlatılmalıdır. Ayrıca, sosyalizm maddiyatçılık damgasından da kurtulmalıdır. Kapitalizmin daha koyu bir şekilde maddiyatçı olduğu kütlelere aydınlatılırsa, bu damganın kolaylıkla silineceği muhakkaktır. Sonra, unutmamak gerekir ki, sosyalizm, çeşitli müsbet taraflarıyla Türk ve İslâm geleneklerine de uygun düşmektedir. Meselâ, son günlerin «sosyalist» tedbiri olarak gösterilen «servet beyanı»nı alalım. İslâm hem bu var, hem de servet vergisi var. Zekât, aslında nedir? Hem de yüzde 2,5 nisbetiyle servetten alınan bir vergi değil mi? Meclis'te hatipler çıkıp «başka memleketlerde böyle şey yok» dedi. Kendilerine yeryüzünde servet vergisi alan memleketlerin bile bulunduğunu hatırlatmak lâzım. Biz, MBK. olarak, baktık ki zenginlerimizden 80.00'inin aylık gelirleri 200 liranın altında; güç durumlarını daha kolay izah etsinler, fakrü zaruretleri üzerine herkesin dikkatini daha çabuk çekebilsinler, diye servet beyanını koyduk.

GÜNEŞ — Bu çeşit konuların Parlâmentoda fazla hassasiyet uyandırması gayet normal. Ziraî gelir vergisi konusunda da uzun tartışmaların olacağı, bütün teferruat üzerinde inceden inceye durulacağı muhakkaktır; çünkü, dokunulan menfaatler bahis konusudur. Buna karşılık, 27 Mayıs'ı koruma kanunlarının pek ince bir hürriyet anlayışıyla gelmiş olan Meclisten pek az tartışmayla geçmiş olması dikkate şayandır. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu da vaktiyle aynı kolaylıkla geçmişti. Parlâmentodan. Toplumsal bünye, eninde sonunda, aynı tipte bir Parlâmento doğuruyor. Bunu değiştirebilmenin yolu, seçmenin derindeki özlemlerini sezebilen liderlerin yapacakları hamlelere bağlı. Ancak, bu liderlerin eline müessir bir hareket vasıtasının, yani disiplinli bir parti mekanizmasının verilmesi şarttır. Menderes zamanında, merkez otoritesinden, *çok şikâyet edildi. Bu şikâyetlere* bakıp da yanlış teşhis koymak, insanı Türkiye'deki siyasî hayatın geleceği bakımından yanlış yollara götürebilir. Menderes, teşkilâtlanan kütlenin temel tepkilerini yanlış yönlere saptırdığı için çöktü. Ama aynı temel tepkileri olumlu yönlere çevirecek liderlerden eline gerekli nüfuz ve etki imkânlarını esirgememeliyiz. Bunun da yolu Merkez otoritesini teşkilât karşısında kuvvetlendirmekten geçer

Sonra şu noktayı da unutmamak gerek: Bugünkü şartlar içinde, iktidarın ve icranın ağırlık merkezi Parlâmento değil Hükümettir. Iimdiki Başbakan, bu bakımdan, *oldukça elverişli* bir durumda. Nüfuzu bir kanatt asevg ive saygıya öbür kanatta da ciddi bir korkuya dayanıyor. Parlâmentodaki geniş bir kütle, bu başbakan giderse, arkasından askerlerin geleceğini bilmektedir. Başbakanın elinde çok önemli bir koz var: Kendisi ,bri bakıma, Parlâmentonun hayat teminatı gibidir. Bu şartlar altında, ciddî bir iderlikle Parlâmentonun semereli yönlere çevrilmesi mümkündür.

Teşhis ve imkânlar

AVCIOĞLU — Acaba Hükûmet, seçmenin temel özlemlerine doğru bir teşhis koymuş mudur?

YILDIZ — Başbakanın teşhisini oldukça isabetli görüyorum. Devlet teşkilâtına çekidüzen vermek, plânlı çalışmak ve işgücünü seferber etmek seçmenin ilk ağırdaki özlemlerine cevap verebilir. İstenirse, bugünkü şartları ortasında, Hükûmetin Parlâmento yolunda çok şeyler yapması mümkündür. Dışarıdan gelen itici tazyik

YÖN'ün «Açık Oturumu'na katılanlar: Doç. Turan Güneş, Tabii Senatör Ahmet Yıldız ve Prof. Bahri Savcı

hayn kuvvetlidir. Reformcu davranışı aydınlar benimsemiştir, toplum benimsemiştir, ve nihayet Parlâmentonun nüfuzunu daha fazla sarsmamak, etrafta dolaşan tehlikeyi uzaklaştırmak bunlara başlamak şıtır.

SOYSAL — Sizce, yapılacak işlerin neresinden başlamak daha isabetli olur?

YILDIZ — Hazırlıkları tamamlanmış olanlardan. Toprak reformuna hemen el atılabilir; Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yeniden teşkilâtlandırılmasına geçilebilir; Devlet personel teşkilâtının düzene konması için önemli adımlar atılabilir. Bunlar, hem Meclis dışındaki zinde kuvvetlere itimat telkin edecek, hem de derhal uygulanabilecek olan şeyler.

SOYSAL — Bunların başarılması veya bugünkü ölçüler içinde gerçekleştirilmeleri Türk toplumunun kaderini kökünden değiştirmek için kâfi mi?

YILDIZ — Belki kâfi görülmeyebilir. Ama, bütün işlerde olduğu gibi burada da bir senteze gitmek şart. Fazla ileri gitmek kolay değil. Bunlar için belki de en elverişli zaman, seçimlerin hayli uzak bulunduğu bir devredir. Seçime yaklaşılan devrelerde, yapılacak reformlar pek randımanlı olmaz. Reformlara geçilirken, üniversitelerin, basının desteğini de ihmal etmemek gerek. Seminerlerde açık tartışmalarda olgunlaştırılacak olan fikirler Parlâmentoda daha kolay savunulur. Bütün bunların sonunda varılacak olan nokta belki veteri kadar ileri sayılmıyabilir; ama pek köklü işlere girişip de hiç başaramamaktan daha iyidir.

SAVCI — Mevcut siyasi teşekküller, bugünkü hâlleriyle bana oldukça durgun, muhafazacı ve yakın ihtiyaçlarla menfaatlerin gerçekleştirilmesine yönelmiş görünüyor. Bu nitelikleriyle, siyasi iktidarın verimli şekilde kullanılması bakımından fazla ümit vermiyorlar. Ama, ne yapalım ki, elimizdeki malzeme budur ve her devirde olduğu gibi, bugün de mevcut malzemeyle birşeyler yapmak zorundayız. Önemli olan hedeflerin iyi tesbit edilmesi, bunun içinde toplumsal bünyeye ve olaylara doğru bir teşhis konulmalıdır. Teşhis ve hedefler doğru olarak ortaya konduktan sonra, koalisyon hükûmetinin başında bulunan liderin işi, mevcut imkânlardan azami verim almağa kalıyor. Başbakan, şartların kendisine kazandırdığı nüfuzlu durumu iyi kullanırsa, partiler arasında bir «Ortak payda» bulabilir ve onları belli bir program etrafında toplayabilir. Mevcut kuvvetleri derleyip toplayarak hedefe doğru gidiş belki bir otomobil varısı kadar hızlı olmıyacaktır; ama buna en azından bir motorlu vasıta sürati ve düzeni kazandırmak liderin elindedir. Memlekettaki zinde kuvvetlerde, bu yanıcı güc-

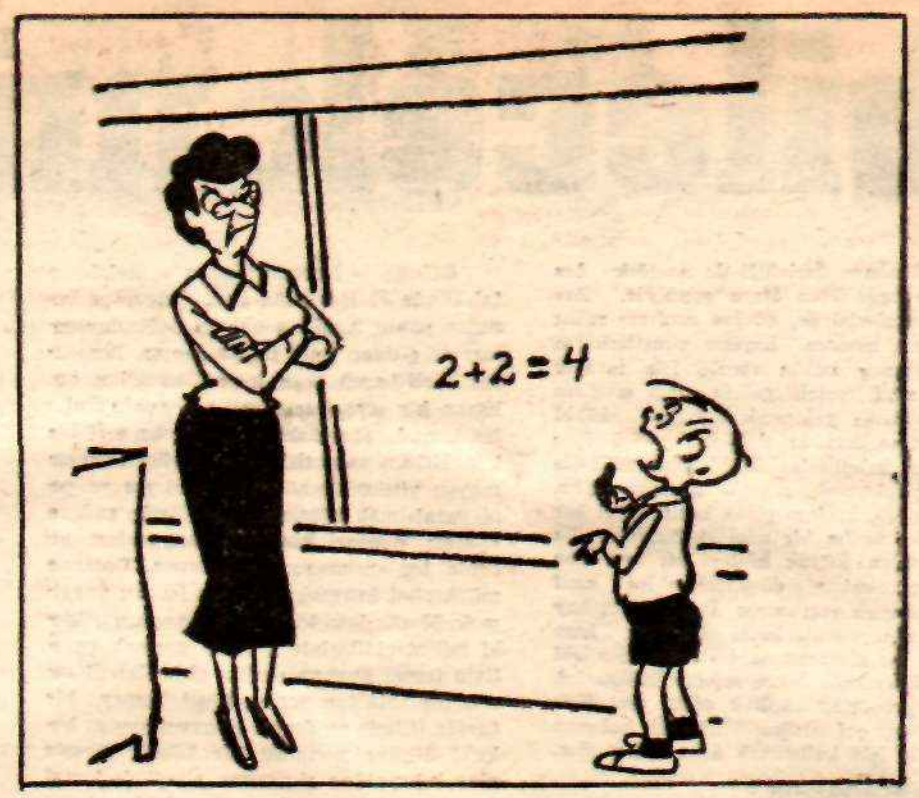

— Öğretmenim, doğru mu değil mi, söyle de huzursuzluktan kurtulayım...

lerin belli amaçlar etrafında teşkilâtlanması sırasında, doğrudan doğruya müdahaleden çok, ortamı hazırlamağa çalışmalıdırlar. Böyle bir ortak hareket zeminin, Parlâmento ile kütleler arasında ayniyeti sağlayacak temel toplumsal meseleleri de içine alması tabiidir. Bunların çözümü için temel şartlardan biri de, devlet teşebbüsünün hâkim duruma getirilmesidir. Devlet sadece alt — yapıyı sağlamakla yetinsin, gerisini ferdlere bıraksın, şeklindeki görüş terkedilmelidir. Ayrıca, siyasi ahlâkla ilgili noktaların belirtilmesi de önemlidir. Son Tedbir Kanunları bu yolda bir adım sayılabilir. Daha sonra birinci Yuvarlak Masayı geliştirici mahiyette ikinci bir toplantıya giderek ortak anlaşma noktalarını daha kesin olarak tesbit etmekte fayda görüyorum.

Liderliğin önemi

GÜNEŞ — Lisede bizlere öğretilen «İnsan herşeyin ölçüdür» sözünden hareket ederek, liderliğin önemini belirtmek istiyorum. Şimdiye kadar, Türk toplumunun meselelerini çözmek için temel şartın tam bir demokratik düzen kurmakta olduğu sanılıyordu. Demokratik düzen kuruldu, ama hiçbir dâva çözülmedi. Şimdi bir şaşkınlık devresi içindeyiz. Yavaş yavaş teşhisler başka bir noktada toplanıyor. Normal devlet teşkilâtı yoluyla belirli teknik meseleler halledilir ve bir de gerekli ahlaki eğilimler yerleşirse, toplum dertlerinin zamanla çözüleceği sanılıyor. Birinci teşhis, yani herşeyi demokrasinin kurulmasına bağlamak, hatalı oldu; hayal kırıklığı doğurdu. İkinci teşhisin, yani herşeyi teknik çalışmalara bağlamanın da aynı derecede hayal kırıklığı yaratmasından korkarım. Meselâ vergi konusunda yapılanlar, teferruattan öteye geçmemekte, temelli meselelere inmemektedir. Teknik çalışmalara ümit bağlama o derece kuvvetlenmiştir ki, Devlet Plânlama Teşkilâtı âdetâ Türkiye'nin Lourdes'u sanılıyor; oranın suyundan içen her işin mutlâkâ şifa bulacağına inanılıyor. Son Tedbirler Kanunu da, meselelerin esasına inmeyip yüzeydeki teferruatla uğraşmanın başka bir örneği sayılabilir. Yakında bütün bunların asıl çareler olmadığı anlaşılacak, liderler asıl dertlere, asıl çarelere eğilmek zorunda kalacaklardır.

YILDIZ — Türk toplumunu eninde sonunda refaha kavuşturacak çözümlere erişeceğimizden eminim. Şimdi, tam bir çalkalanma ve kaynaşma ortasındayız. 27 Mayıstanberi toplumun dinamizmi arttı. Belki reformcuların ve ilericilerin hâlâ azınlıkta olduklarını söylemek yine mümkündür. Ama, onların savundukları ilkeler, dünyada da revaçta olan ilkelerdir ve bu sebeple başarı ihtimâleri yüksektir. Gelen kuşaklar da ilericileri takviye edecek, hür dünya milletleri hamleci davranışları destekleyeceklerdir. Bu şartlar içinde, geleceğe iyimserlikle ve ümitle bakabiliyorum. Şimdiki Parlâmento, «Sentezci» bir davranışla, İkinci Cumhuriyetin «Konsolidasyon»unu gerçekleştirecektir. Buna kuvvetle inanıyorum.

Az gelişmiş ülkelerde kalkınma meselesi

Dr. Murat Sarıca

On yıldır süren görülmemiş kalkınma edebiyatı, Türkiyenin hâlâ az gelişmiş ülkeler safında yer aldığı gerçeğini silemediğine göre meselelerimizi az gelişmiş bir ülkenin kalkınması dâvası olarak ele almak zorundayız.

Böyle olunca, bütün az gelişmiş ülkelere özgü çeşitli sorunlarla karşı karşıyayız demektir.

Öte yandan toplumları ileri gönderen, çağını yaşamasını sağlıyan, son günlerde bizde moda olan deyimiyle zinde kuvvetlerin isteklerini üç temelde toplayabiliriz: 1) Hızlı bir kalkınmanın sağlanması, 2) Bu kalkınmanın yeni anayasanın kabul ettiği sosyal adalet ilkelerine uygun olarak yürütülmesi, 3) Kalkınmayı gerçekleştirebilmek için yöntem olarak devletçiliğin uygulanması.

Geniş kütleler tarafından benimsenmesi için bu ilkelerin çeşitli yanlarıyla kamuoyu önünde tartışılması gerekmektedir. Ülkemizde kalkınmanın devlet eliyle daha hızlı başarılabileceğini ileri sürerken meseleyi sadece devlet sektörünün sınırları ve devletin sağlayacağı sosyal adalet şeklinde görmekle yetinmemeliyiz kanısındayım.

Ülkemizdeki zinde kuvvetlerin benimsediği ilkeleri uygulamak üzere iş başına gelecek siyasi iktidarın her şeyden evvel yeni bir dünya görüşüne sahip olması gerekmektedir. Siyasi iktidarın hızlı bir kalkınmayı sağlayabilmesi, karşılaşacağı iki büyük sorunu çözüp çözemiyeceğine bağlıdır. Bunlar, içinde bulunduğumuz kültürel ve sosyal koşulların yarattığı sorunlardır. Bu koşulların değişmesini sağlayacak köklü reformlara girişmeden gerçek bir kalkınmaya gidilip gidilemiyeceği meselesi günümüzde, karşılaştığımız çeşitli örnekler karşısında, kanımızca artık yavaş yavaş tartışma konusu olmaktan çıkmaktadır

Kültürel koşullardan ne anlaşılması gerektiği, 1951 yılında Birleşmiş Milletlerin yayınladığı 5 uzmanın raporu diye anılan raporda çok açık olarak belirtilmektedir. Rapora göre «Ekonomik kalkınma ancak kalkınma için elverişli bir ortamda gerçekleşebilir. Kalkınmanın başarılabilmesi için, halkların kalkınmaya ve ilerlemeye gönül vermiş olması, ekonomik, sosyal, siyasal ve küresel yanının kalkınmaya elverişli olması gerekmektedir. Bir toplumda ilerlemenin ve kalkınmanın gerçekleşebileceğine çoğunluk inanmıyorsa orada kalkınmaya gereksinim duyulamaz. Kalkınma ve ilerleme ancak insanın bilinçli bir çabayla doğanın üstesinden gelinebileceğine inanılan toplumlarda gerçekleşebilir.»

Toplumdaki çeşitli kurumlar kadar insanların doğal olaylar ve kendi var oluşları karşısındaki tutumları da bu bakımdan önemlidir. Kalkınma savaşı veren toplumların çoğunluğunu geniş köylü yığınları meydana getirmektedir. Dış etkilere oldukça kapalı bu toplum katında geleneklere

"Kanun, Anayasaya uygundur ama demokrasiyi kurtarmağa yetmez,,

Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu üyesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Doçenti Münci KAPANI, tartışma konusu olan «Tedbirler Kanunu» hakkındaki görüşünü şöyle ifade etmiştir:

Bu kanun etrafında şimdiye kadar bir hayli toz kaldırılmış ve gürültü koparılmış bulunuyor. Gürültü koparanlardan bir çoğunun gerçek kişilikleri ve ortalığı niçin velveleye vermek istedikleri malûm. Onları bir tarafa bırakalım. Bu arada, idealist bazı basın mensupları da, samimi olarak duydukları şüphe ve endişeleri açıklamışlardır. Kanaatimce bu endişeler, geçmiş tecrübelerden kaynak alan ve bu bakımdan haklı görülebilecek olan allerjik bir hassasiyetten ileri gelmektedir. Kanunun teknik hazırlanma safhasına katılmış bir Üniversite mensubu sıfatiyle ve bazı tereddütleri giderebilmek ümidiyle bu konudaki görüşlerimi birkaç nokta hâlinde açıklamak isterim.

1. Evvelâ, kanun bir zaruretin ifadesidir: Zira, «var olmak veya olmamak» meselesi ile karşı karşıya bulunan demokratik rejimin var olabilmesini sağlayacak bir ilk tedbir ve ön şart olarak kendisini göstermektedir. Hattâ bunun sadece bir rejim meselesi değil, fakat ileride hâdiselerin alabildiği seyir bakımından bir milli güvenlik meselesi olduğunu da söylemek mümkündür.

2. Kanun, Anayasaya aykırı değildir: Çünkü Anayasamız, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin ve bazı modern Anayasaların da benimsemiş oldukları prensibe uygun olarak, vatandaşlara tanıdığı hürriyetlerin, açıkça veya dolambaçlı bir şekilde bu hürriyetleri yok etme gayesiyle kullanılmalarına müsaade etmemiştir. Kanunun getirdiği sınırlamalar netice itibariyle sadece «hürriyeti yok etme hürriyeti» ni hedef tutması bakımından. Anayasanın ne ruhuna ve ne de sözüne aykırı sayılamaz.

3. Kanun, fikir ve tenkit hürriyetinin özüne kat'iyen ilişmemektedir: Bunda hiç şüphe olmamak lâzım gelir. «Bundan sonra hükûmeti ve parlâmentoyu tenkit edemiyecek miyiz?» endişesi tamamen yersizdir. Şimdiye kadar olduğu gibi, kanun çıktıktan sonra da, hükûmetin de, parlâmentonun da, ve — gayet tabii — siyasi partilerin de, her alandaki tutumlarını tenkit etmek tamamen serbesttir. Bunun aksi düşünülemez, zira bu takdirde fikir ve tenkit hürriyeti kökünden zedelenmiş ve dolayısiyle, bu hürriyeti teminat altına alan Anayasa ihlâl edilmiş olur. İleride, bilerek veya bilmeyerek, bu kanunun gerçek maksadını ve çerçevesini aşacak bir şekilde tatbik edilmek istenmesi halinde, seslerini en önce yükseltecekler arasında bizlerin de bulunacağımızı söylemek isterim.

4. Nihayet, şu noktayı bir kere daha açıkça belirtmekte fayda vardır: Bu kanun, başlı başına, demokratik düzeni korumak ve kurtarmak için yeterli değildir. Buna inanmak, biraz fazlaca saflık olur. Kanunun öngördüğü tedbirler, ağır bir hastayı yaşatabilmek için ona oksijen vermek kabilinden bir müdahale mahiyetindedir. Yoksa, hastayı ivilestirmek ve tam sağlığa kavuşturabilmek için yapılacak tedavi, çok daha esaslı tedbirlerin alınmasını gerektirir. Hükûmetin ve parlâmentonun, satıhtan derinlere inerek sosyal ve ekonomik dâvaları ele alması ve daha fazla vakit kaybetmeksizin bunları hal yoluna gitmesi lâzımdır. Savcı hükûmet ve onun arkasında parlâmento, cesaretli, realist ve dinamik bir tutumla ekonomik düzeni sağlam temeller üzerine oturtacak ve sosyal adaleti sağlayacak radikal tedbirleri almaz, kısır siyasi çekişmeler ve verimsiz tâvizler yüzünden toplum bünyesi kuvvetlenmezse, demokratik rejimi sadece sun'i tedbirlerle yaşatmak her halde çok güç olacaktır.

saygı dinin ve sağtörenin bir buyruğu sayılmaktadır. Köylü çocuğunun maddî ve entellektüel ulaştırma araçlarının çoğundan yoksun oluşu tutucu kuvvetlerin sosyal reformdan yana olan kuvvetleri yenilgiye uğratmasına yol açmaktadır. Öte yandan, bugün az gelişmiş ülkelerde, özellikle ülkemizde ekonomik bir dinamizmin varlığını yadsımamakla birlikte, yenilikleri getiren kuvvetlerin ilk amacının çoğunluğun yaşama koşullarını düzeltmek, yüksek bir hayat seviyesini sağlayacak bir kalkınmayı gerçekleştirmek olmadığı kanısındayız.

Bu durumda az gelişmiş bir ekonominin en önemli meselelerinden biri *toplumun iç dinamizmine yeniden düzen* vermektir. Bu düzenin sağlanması kanımızca ideolojik bir seferberliğin gerçekleştirilmesine bağlıdır. İlerlemeye ve kalkınmaya çoğunluğun katılmasını ve kalkınmadan, kalkınmaya katılanların eşit pay almasını sağlayacak bir ideoloji.

Ancak gelişmenin bilinçle gerçeğin diyalektiğinden doğduğu temel ilkesine dayanan bir ideoloji bizi özlemini çektiğimiz hayat seviyesine ulaştırabilir. İçinde bulunduğumuz koşulları daha iyi anlayabilmek için, meseleyi daha etraflıca ele alırsak şu soruyla karşılaşırız: Günümüzün sanayici *ülkeleri az gelişmiş ülkelerin bir imgesi o*labilir mi? Eski kalkınma süreçlerinin öğretim gücü bakımından yararlanacak bir yanı var mıdır?

Batı Avrupa tarihinin bu konuda bize öncülük yapması oldukça güçtür. Çünkü yukarıda da değindiğimiz gibi kalkınmayı gerçekleştirmede birinci derecede rol oynıyan sosyal yapı ve kültürel ortam söz konusu bu iki çeşit toplumda çelişme halindedir.

Geri kalmış ülkelerde toplumu teknik ve ekonomik gelişmeye zorlayan daha çok dış etkenlerdir. Hiçbir zaman 19 uncu yüzyılda İngilterede olduğu gibi endüstri devrimini olgun hale getirip gerçekleştirecek o uzun hazırlanma devri söz konusu değildir

Az gelişmiş ülkeler, hem kendi kültürel ve sosyal durumları gereği, hem de doğrudan doğruya veya kapalı biçimde başka ekonomik kuvvetlere bağlı oldukları için, ekonomik kalkınma konusunda ne başarılı bir çabada bulunabilmişler, ne de bu kalkınma hareketini kontrol edebilmişlerdir.

Dış etkenlerden söz açarken, *ekonomik gelişme* araçlarının da dışardan getirildiğini, bu durumun ülkenin ekonomik yapısında geleneksel üretim araçları ve sosyal ilişkilerle çelişme ve farklılaşmalar meydana getirdiğini de ekliyelim. Ayrıca günümüzde gelişmeye, hayat seviyesini yükseltmeye *iten etkenler 18 ve 19 uncu yüzyıl* Avrupasından çok daha kuvvetlidir. Nüfusun hızlı artışı, ekonomik ve sosyal dengesizliklerin doğurduğu sorunlar, hızlı bir kalkınmayı gerektirmektedir. Bu durum karşısında Batı Avrupanın bu yavaş kalkınması kendiliğinden ve aynı hareket içinde kültürel *ve sosyal değişmeyi de bir* oranda sağlayabilmiştir. Bunun tek kalmıya mahkûm bir kalkınma biçimi olduğunu ispatlamak için, çeşitli örnekler arasından, daha sonra ve hızlı kalkınmak zorunda kalan Almanya ve Japonya gibi ülkelerin bile değişik ekonomik teknikler ve politikalar kullandıklarını *ve zorlamalı bir kalkınma* yaptıklarını unutmamalıyız.

Göz önünde bulunduracağımız önemli noktalardan biri de, üretim gücünü arttıran her toplumun genişleme ve yayılma niteliğidir. Bu açıdan da batının endüstrileştiği çağla çağımız arasında büyük fark vardır. *Batı Avrupa ülkeleri 19 uncu yüz*yılda yayılma olanakları bulabiliyorlardı. Bu ülkeler gelişmelerini daha az gelişmiş ülkelerden faydalanarak sağlıyabilmişler, az gelişmiş ülkeleri kendi kalkınmalarına hizmet ettirmişlerdir.

Bütün bu açıklamalardan gerçek kalkınmanın pek o kadar kolay bir iş olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Bu durumda, kalkınmanın gerçekleşebilmesi için kullanılacak en sağlam ölçü çoğunluğun yararı olacaktır. Yukarıdan beri sayageldiğimiz koşulların içinde bulunan bir toplumda ise, çoğunluğun kalkınmadan eşitlik içinde yararlanabilmesi, serbest rekabet ve özel teşebbüs yoluyla kendiliğinden gerçekleşemez. Buna dış ekonomik baskılardan korunmanın gerekliliğini de eklersek, devlete geniş yetkiler tanımaya ve büyüme evrelerini düzenliyecek bir plânlamaya gereksinim kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Ancak, devletin yetkilerini kötüye kullanmasını önlemek, halkı reformların gerekliliğine inandırmak, kısacası, kalkınmayı başarıyla yürütebilmek ancak sosyalist bir öğretiye inanmakla mümkündür.

TARIM İŞÇİLERİ

Utanç bölgesi

Sina Pamukçu

Türk — İş Eğitim ve Araştırma Müdürü

1. Giriş

HER yıl Nisan ayında çapa (pamuk tarlasını temizlemek, v.b.) ve pamuk toplamak için Çukurova'ya, Antakya'dan 7.500, Samandağı'ndan 11.000, İskenderun'dan 4.000, Gaziantep-ten 4.000: Maraş'tan 3.500, Malatya'dan 1000, Urfa'dan 750 v.b. tarım işçisi gelir. Bunlar Ekim ayı içinde köylerine dönerler. 30.000' i geçen bu işçi sayısı İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun istatistiklerine göredir ve buna bir 30.000 daha eklemek gerekir. Ayrıca Çukurova'nın içinden gelenler de 15.000' i geçer.

Normal olan, devletin İş ve İşçi Bulma Kurumunun Tarım İşçileri Sendikası ile işbirliği yaparak gerekli tarım iş*çisinin sayısını «tespit» etmesi, durumu* tarım işçilerine bildirerek bunların iş yerlerine gidiş - gelişlerini düzenlemesi ve tarım işçilerine insana yakışır ücret ve çalışma koşulları sağlanmasıdır.

Gelin görün ki Çukureva bu bakımdan insanlığın yüz karasıdır. Bu acı gerçekleri *haykırmak isterken* nereden başlayacağını bilemiyor insan.

2. «Taraflar»

A TARIM İŞÇİLERİ: Çukurovaya çalışmaya gelen köylüler ya hiç topraksız, ya da kendi çok ufak top*raklarında sebze, meyvecilik yapan* ve birkaç hayvanı bulunan (örneğin Hataylılar) ve tarım işçiliğini geçim endişesi ile yapan kişilerdir.

B ARACILAR: Tarım işçilerini Çukurova'ya küçük, ya da büyük kafileler halinde aracılar getirir. *Aracılara «elçi» denir. Parazitin en gü*zel örneğidir elçi. Sayıları 1.000' i bulur. Çapada, elçi beraberinde getirdiği işçilere ödenen ücretin yüzde 10 unu alır işverenden. İşçiden de yüzde 5 ini. (100 işçide 3.000 lira eder bu). Fakat işveren bu yüzde 10' u işçiye yansıttırmasını *bilir. Çukurova çiftçisine konacak bir* vergi bile işçiyi etkiler.

Pamuk toplamada elçi getirdiği her işçi başına 12.5 lira alır. (100 işçi getirmişse 1.250 lira alır.) Aşağıda göreceğimiz üzere, dört kişilik bir aile çok ağır koşullar altında çalışarak bir mev*simde bilemedin 2.000 lira kazanır; pa*razit ise hiç çalışmadan her 100 işçinin sırtından her mevsim en azından 4.000 lira kazanır.

Hem işveren «vekili», hem de işçi «temsilcisi» durumundadır aracı. İki yanı da soymaya bakar, fakat en çok işçi *zararlı çıkar bu işten. İşverenle ücret* ve çalışma koşullarının pazarlığını aracı yaptığı gibi, işçilerin haftalık parası onlara dağıtılmak üzere aracıya verilir. Aracı hiçbir zaman bu paraları olduğu gibi işçilere vermez. «Ağa çalışmayı beğenmedi,» gibi nedenlerle ücreti kısmaya bakar. *Hele kadın ve çocuk işçiler a*racının kendilerini koruduğunu sanarak ne verilse ses çıkarmadan kabul ederler.

Aracılar, tarım işçilerini kumara alıştırmışlardır. Ve bu alışkanlığı körüklerler. Çünkü kumar oynıyanlardan «manu» adıyla pay alırlar. İşçilere de başta iki çeşit ücret öne sürerler: Kumar oynayacaklara *haftalık 80 lira*, oynamayacaklara 40 lira! «Vatandaş 80 lirayı işitince kumar oynamayı kabul eder. Bunlar bir insanın takati üstünde çalıştırılırlar; gecenin saat 12 sinden akşam 8' e kadar çalışırlar. Çalışmadıkları saatlerde de kazandıklarını kumara *terkeder ve hafta içinde yine elçiden* borç para alırlar.» (1)

Aracı, kışın işçilerle köylerinde «tema» halineddir ve yazın kazanacaklarına karşılık onlara borç para verir ve mal satar. Borçtan yüksek faiz alır ve en âdi malı en yüksek fiata satar. Bu *kadar sömürmekle de yetinmez ve işçi*nin hesaba aklı ermediğinden hesap defterinde çeşitli hileler yapar.

Özet: İşçi Çukurova'ya borçlu gelir, kendini öldürürcesine çalışır ve borçlu döner.

Devlet Üretme Çiftlikleri de aracı kullanır. Örneğin, Hatay Devlet Üretme Çiftliği,. Artık gerisini siz düşünün.

C TOPRAK SAHİPLERİ. «Ağalar»: Çukurova'da toprak sahipleri kentte yaşar, çiftliklerine seyrek uğrar, işçiyi, işi hemen hiç görmez. Tarlada kendisini «kâhya», «çiftçibaşı» ve «ırgatbaşı» adı verilen kimseler «temsil» ederse de, söz yine aracıda ve onun buyruğunda olan «kalfabaşı» larındadır. A*ğa, toprak işçilerine oynanan oyunları* çok iyi bilir. İşçiyi aldatmak için nasıl eksik tartan terazi kullandığını övünerek söyleyen elçinin sırtını sıvazlar, ağası ve ona «ziyafet» çeker, onu eğlencelere götürür.

Tarım işçisi ne kadar çok dökülürse *Çukurova'ya, ağanın o kadar işine* gelir. Çünkü ücretler düşer. Bunun için de kendisine 300 işçi gerekiyorsa, İş ve İşçi Bulma Kurumu'ndan, ya da aracıdan 500 işçi ister.

Toprak sahiplerinin yüksek öğretim görmüş birçok doktor, avukat, diplomat v.b. çocukları vardır. *Bunlar da kendi* dünyalarındadır. Bazıları olup biteni tiksinti içinde gözlerler ama ellerinden bir şey gelmez. «Bu dünyayı düzeltmek bize mi kalmış,» der geçerler.

3. Ücretler ve koşullar

A ÜCRETLER. ÇAPADA: 1961 yılında haftalık 30 lira (26 Nisan haftası için ödenen) ile 50 lira (15 Haziran haftası için ödenen) arasında *değişmiştir. Bunların altında ödeyenler* de vardır.

Pamuk toplamada: Kilo başına 20 kuruştur.

Adana çarşısında tarım işçileri (Fotoğraf: Fikret Otyam)

Ücret Komisyonu: Her hafta çarşamba günü, Adana «Valiliği» nin başkanlığında, Çiftçi Birliği'nden 1, Çiftçi Derneği'nden 1, Teknik Tarım Müdürlü*ğünden 1, elçilerden 1 ve Tarım İşçileri* Sendikası'ndan 1 kişinin katıldığı bir komisyon toplanır ve son çalışılan haftada çapa için ödenilecek en az ücreti kararlaştırır. Doğal olarak en az ücret Çukurova'da en çok ücret demektir. Komisyonda çiftçilerin daha uygun durumda olması, *elçilerin çiftçilerin yanını tut*ması yüzünden kararlaştırılan ücret çiftçilerin isteklerinin «resmî» ağızla açıklanmasından öte gidemez. Pamuk toplama ücretini de bu komisyon kararlaştırır.

Çapada haftalık ücret ortalama 35 liradır. 6 hafta çalışabilen 200 lira alır. Pamuk toplamada ücret kilo başına 20 kuruştur. Günde ortalama 40 kilo toplayıp. 40 gün çalışan işçi 320 lira alır.

B ÖBÜR ÇALIŞMA KOŞULLARI: İşçiler, köylerinden hayvan taşımaya özel vagonlar içinde getirilirler. Çalışma güneşle birlikte başlar. «Amele; sabahın mahmurlukları içinde ve horoz seslerine karışan çiftlik tutmalarının vaveylâyı ikazı arasında gündüzün yorgunluklarını bütün bir gece üzerinde uyuşturdukları hasırlarını terkederek pek kısa devam eden bir iş hazırlığını ve göz kapaklarının yapışkanlığını gidermekten ibaret olan sabah tuvaletini müteakıp tarla yolunu tutar. Tuluu şemsle *birlikte işe başlamış bulunur.» (2)*

İşçiyi sabah erken kaldırmak için işverenlerin camide ezanı erken okuttukları ve zamanı gelince hocanın minareye ikinci kez çıktığı olağan şeylerdendir.

Genel olarak haftada 5.5 gün ve günde 11 saat çalışılır.

Çapada işçiye yemek verilir. Yemek listesi: Sabah: Kepeği bol siyah bir somun. Kuşluk (sabah 9 - 10): Bir somun*la bulgur, ya da yarmadan pilâv. Öğle*den sonra: Bir somunla ayran, ya da hoşaf, peynir, zeytin ve pekmez. Akşam üzeri: Bir somunla buğday kırmasından çorba. Pamuk toplamada yemek verilmez.

Aracı işe küçük yaştakileri (12 den aşağı); yaşlıları ve bebekli kadınları da getirip bunlar için tam haftalık üzerinden para almak ister. Başta işveren kabul *eder gibi görünür*, fakat geldikten sonra uyuşmazlık başlar. Tarlada kurt olduğu, ya da pamuğun ümit edilen kiloyu tutmayacağı işçiden gizlenir.

Geceler ahır, otluk, samanlık; odunluk; ya da toprak üstünde açıkta geçirilir.

İş ve İşçi Bulma Kurumu bütün iyi niyetine rağmen bu durumu değiştirecek bir şey yapamamakta.

4. Çare

İlgililerden meydana gelecek bir komisyon kurmak ve bu komisyonun yapacağı incelemelere ve alacağı kararlara uygun kanun tasarılarını öncelikle meclise sunmak. Bu komisyonda Çalışma ve Tarım Bakanlıklarının Türk - İş ve Tarım İşçileri Sendikalarının, toprak sahiplerinin, v.b. «mümessilleri» bulunmalıdır. Öncelikle alınacak tedbirler arasına şunlar girebilir:

a) Tarım işçileri kanununun çıkarılması,
b) Tarım işçilerinin geldikleri yerlerde geniş örgütlü İş ve İşçi Bulma Kurumu şubeleri kurmak,
c) Türkiye Tarım İşçileri Sendikasının güçlenmesi için her çeşit tedbirin alınması,
ç) İş ve İşçi Bulma Kurumu ile Tarım İşçileri Sendikasının sıkı işbirliği yapması ve
d) İşçileri Çukurova'da barındırmak için Barındırma Yurtlarının kurulması.

---

(1) İş ve İşçi Bulma Kurumu 1950 yılı Çalışma Raporu, sahife 61.

(2) Hilmi Uran. Adana Ziraat amelesi. Millî Kütüphane No. 1943 - 1109.

DOĞU - BATI

Silâhlar ve Diplomatlar

ONSEKİZ devletin katıldığı büyük Silâhsızlanma Konferansı Cenevre'de açılıyor. Konferansta yalnız Batı ve Doğu blokları değil, tarafsızlar da temsil edilecek. Böylece, varılacak olan anlaşmanın basit bir uzlaşmadan ibaret olmayıp dünya önünde verilmiş bir söz hâline geleceği ümidediliyor. Başlangıçta, Sovyetler Birliği, silâhsızlanma konusu da dahil olmak üzere, hükûmet başkanları arasında görüşülebilecek bütün mesceleleri kaplayacak bir zirve toplantısı teklif etmişti. Fakat, geçen Şubat ayında Kruşçev'in bu maksatla yolladığı mektuplara Kennedy ve Macmillân'ın verdikleri cevaplar zirve konusundaki Batı görüşünü açıkça ortaya koydu. Devlet veya hükûmet başkanlarının bir araya gelişi ancak iki durumda faydalı sayılıyordu: Daha aşağı kademelerdeki görüşmeler sonunda bir anlaşmaya varılmışsa, liderlerin toplanıp bu anlaşmayı sağlamlaştırmaları ve resmen imza etmeleri düşünülebilirdi; veya aşağı kademelerdeki bir çıkmaza girmişse diplomatların becerremediklerini liderlerin becermesi için bir zirve toplantısı düşünülebilirdi. Büyük Silâhsızlanma Konferansından önceki safhalar, bu konuda azçok ortalama bir yola varıldığını gösteriyor. Cenevre'deki büyük konferanstan önce, A.B.D., İngiltere ve Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanları bir araya gelmişler ve aralarındaki meselelelr için gerekli zemin yoklamalarını yapmışlardır.

Bu pazartesi günü yapılan Dışişleri Bakanları toplantısı Batılılar bakımından hayli ilgi çekici bazı özellikler taşımaktaydı. Bir defa, toplantı gününe kadar, Sovyetlere sunulacak teklifler konusunda Amerikalılar ile İngilizler arasında tam bir görüş birliğine varılmamıştı. İngilizler, özellikle denemeleri tâkip edecek bir kontrol sisteminin kurulmasında Amerikalılar kadar ısrarlı taleplerle ortaya çıkmamaktadırlar. Başbakan Macmillân'ın bu konuda eskidenberi Amerikalılardan çok daha yumuşak davrandığı ve uzlaşma yolları aradığı bilinmektedir.

Atom denemelerinin durdurulmasında, Batı ile Doğu arasındaki başlıca anlaşmazlık noktalarından bazıları, deneme yapan memleketin toprakları içinde yabancı kontrol ekiplerinin kurulması yüzünden çıkmaktaydı. Sovyetler, memleket içinde kontrola lüzum olmadığını, modern âletler sâyesinde, yapılan denemeleri memleket sınırlarının çok ötesinden de takip etmenin mümkün olduğunu iddia etmektevdiler. Başlangıçta memleket içi kontrol ekiplerinden bahseden Batılılar şimdi yavaş yavaş Sovyet görüşüne yaklaşmaktadırlar. İkinci anlaşmazlık noktası da, gizli deneme hazırlıklarının önlenmesidir. Sovyetler Birliği, son denemelere başlamadan önce, aylarca süren hazırlıklara girişmiş, dünyanın da bundan haberi bile olmamıştı. Batı, şimdi bu çeşit sürprizlere karşı bazı teminatların konmasında ısrar etmektedir.

Cenevre'deki Dışişleri Bakanları toplantısının Batı dünyası bakımından önemli olan ikinci özelliği toplantıda Fransa'nın temsil edilmemesidir. Fransız hükûmeti görüşmelerden birkaç gün önce aldığı bir kararla toplantı dışında kalmak istediğini müttefiklerine bildirmiştir. Bunda, Paris - Bonn münasebetlerinin büyük ölçüde rol oynadığı muhakkak. Fransa, silâhsızlanma amacıyla toplanan konferanslarda, Almanya meselesinin de eninde sonunda bahis konusu edileceğini ve Almanya'nın sırtından bazı tâvizlere girisileceğini hesaplamakta veya en azından bu intibaı etrafa vermeğe çalışmaktadır. Böylece, tâviz tehlikesi karşısında Fransa'nın gösterdiği azimli tavrın Almanları memnun edeceği ve Fransanın Bonn'daki itibarını yükselteceği düşünülüyor. Paris hükûmeti, en sonunda başarısızlıkla kapanacağı bilinen bu çeşit konferanslarda tâviz kapısının açılmasına taraftar olmadığını Almanya'ya açıkça anlatabilirse, bundan ilerisi için büyük menfaat sağlıyacağını bilmektedir. Amerika'ya ve İngiltere'ye karşı kırgın bir Almanya'nın en yakın dost olarak Fransa'ya dönmesi ve böylece dünya siyasetinde yeni bir ağırlık merkezinin meydana çıkması bu hesapların başında gelmektedir.

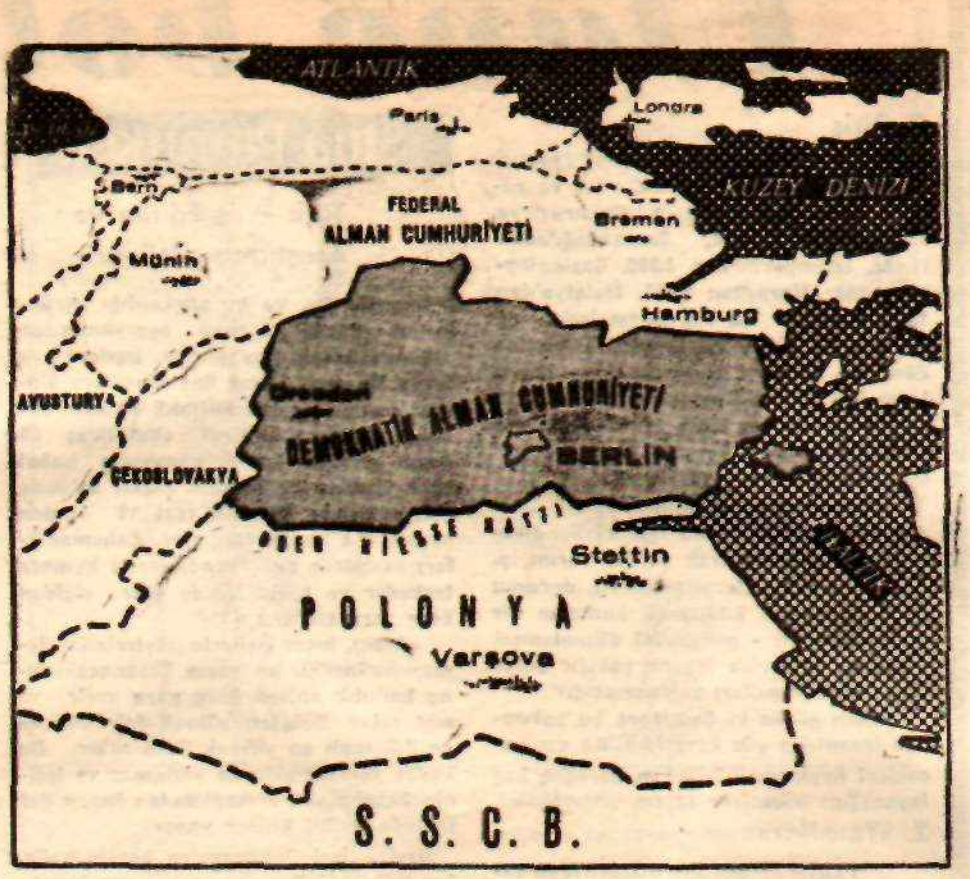

CEZAYİR

Son engeller

GEÇEN hafta sonundanberi yalnız Cezayir ve Oran şehirleri değil, Paris de âdetâ askeri işgâl altında bulunan bir şehri andırmaktadır. Şehrin en önemli noktaları askerle takviyeli polisi kıtaları tarafından muhafaza edilmektedir. Güvenlik tedbirleri sadece Paris'te kalmamakta, Fransa'nın başka yerlerine de yayılmaktadır. Asi generallerden Maurice Challe ve Andre Zeller'in tutuklu bulundukları Güneybatı Fransa'daki Tullel hapishanesi de muhafaza altına alınan yerler arasında.

Fransa'da bütün bu tedbirlere gidilmesindeki amaç, Cezayir barışının yaklaşması üzerine Gizli Ordu Teşkilâtı'nın delice tesebbüslere girmesini, meselâ bir hükûmet darbesi yapmağa kaalkışmasını önlemektir. Gerçekten Fransız hükûmeti ile Cezayir Milli Kurtuluş Cephesi arasında cereyan eden görüşmeler artık kesin ve olumlu bir safhaya girmiştir. Evvelki hafta varılan uzlaşma sunuçları, geçen hafta toplanan Cezayir İhtilâl Meclisi tarafından anahtarlarıyla uygun görülmüş, bunun üzerine bazı ufaktefek pürüzlerii gidermek üzere toplantıların son safhasına geçilmişti. İsviçre sınırlarına bitişik bulunan Evian-les-Bains kasabasında Louis Joxe başkanlığındaki oniki kişilik Fransız heyetiyle Cezayirli liderler arasında cereyan eden görüşmelerin bir iki gün içinde son bulması ve barışın kesin olarak ilânı çok muhtemeldir. Bu arada, Fransızların elinde esir bulunan Muhammed Ben Bella ile arkadaşlarının serbest bırakılması için de gerekli hazırlıklar yapılmaktadır.

ITALYA

«Sola açılış»

İTALYAN politikasında yıllardanberi sözü edilen, fakat bir türlü gerçekleşmeyen «sola açılış» nihayet geçen hafta fiilen başlamış oldu. «Sola açılış» deyimi, İtalya'da Hristiyan Demokrat Partisinin sol eğimli ve köklü reform taraftarı partilerle işbirliği yapması anlamında kullanılmaktadır. Hristiyan Demokratlar gerçi İkinci Dünya Harbinin sonundanberi yapılan bütün seçimlerde öbür partilerden çok daha fazla oy almaktadır ama, iktidarda kalabilmek için zaman zaman koalisyonlara gitmek gerekmektedir. Bu koalisyanlar şimdiye kadar daha çok muhafazakâr tutumlu ve liberalizm taraftarı partilerlel kurulmustu. Fakat, Hristiyan Demokrat Partisinin liderleri, böylel bir muhafazakâr davranışın İtalya'nın meselelerine uygun bir reform temposu sağlamadığını da bilmektevdiler.

İtalya, özellikle son yıllarda bütün Avrupa memleketlerini geride bırakan bir sınai gelişme içindedir. İşçi ve sosyala güvenlik bizzat özel teşebbüs sahiplerini bile düşündürmektedir. Çalışanların daha iyi hayat şartlarına kavuşturulması için yapılacak sosyal reformların İtalya'yı derin ayrılıklardan, çatışmalardan koruyacağı, sanayideki gelişmenin daha ahenkli bir ortam içinde başarılmasına imkân vereceği ileri sürülmektedir. Sol eğilimli partilerin dayandıkları görüş de bundan farklı değildir. Hristiyan Demokrat Partisi ise, anahtarları bakımından Katoliklerin ve özel tesebbüscülerin partisi olmakla beraber, sosyal meselelere yabancı olmadığını, reform ihtiyacını herkesten çok benimsediğini belirtmekten geri kalmamaktadır. Özel ilklel Papa XXIII. Giovanni'nin yayınladığı sosyal muhtevalı bildiriden sonra partiyi reformlara doğru iten kuvvetler daha âşikâr bir hal almıştır.

Reformları basarabilmenin tek yolu da, Parlâmentoda bunlara taraftar bir çoğunluğa sırtını dayamaktan geçmektedir. İtaltan Parlâmentosunda merkezin solundaki kuvvetleri üç büyük grupta toplamak mümkün: Sosyal Demokrat Parti (veya Saragat Sosyalistleri), İtalyan Sosyalist Partisi (veya Nenni Sosyalistleri) ve Komünist Partisi. Hristiyan Demokratların reform yapabilmesi bu kuvvetlerden biriyle anlaşabilmesine bağlı. Şimdiki yeni koalisyan, Hristiyan Demokratlar ile merkeze daha yakın olan Saragat Sosyalistleri arasındadır. Bir de muhafazakâr bir kuvvet sayılmayan Cumhuriyetci Partiye de bazı sandalyeler verilmiştir. Nenni Sosyalistleri böylel bir koalisyonu açıkca tutacaklarını ilân etmislerdir. Yine Fanfani tarafından kurulan kabinede, üç önemli bakanlıktan Maliye Hristiyan Demokratların, elinde olmakla beraber, Hazine Bakanlığına Sosyal Demokratlardan Tremelloni, Bütçe Bakanlığına da Cumhuriyetcilerden La Malfa getirilmiştir.

«Sola açılış» devrinin ilk kabinesi tarafından hazırlanan program geçen hafta Parlâmentoda okundu. Program İtalyan bütün sanayi ve işçi çevrelerinde geniş tasvip gördü. Sol eğilimli partilerin sağlam desteğine dayanan hükûmet, işe başlaması için gerekli olan güven oyunu almakta da büyük güçlük çekmedi. İtalya, böylece, Almanya misâline bakıp da yanılan ve hızla gelişip refaha kavuşmuş milletlerin mutlaka sağa kayacaklarını ileri süren çevreleri de haksız çıkarmış oldu.

Basından

ORIENTERING

Norveç'te yayınlanan «Orientering - YÖN» adlı gazetenin 10 Şubat 1962 günlü sayısında «Türkiyede sosyalist eğilimli bir parti kuruluyor» başlığı altında Steiner Viksveen imzasıyla bir yazı yayınlanmıştır. YÖN'ün yayınlarından da bahseden bu yazının tercümesi şudur:

Türkiyede; Menderes idaresi sırasında diktatörlüğe karşı bayrak açan başlıca iki grup vardı: Biri İnönü yönetimindeki C.H.P; diğeri sür'atli reformlarla sosyal adaletin gerçekleşmesini arzulayan aydınlar grubu.. Nitekim 27 Mayıs 1960 ihtilâli bu iki kuvvetin desteğine dayanmıştır. C.H.P., bugün için Atatürk reformlarını yürütebilmek gücünden yoksun bulunmakta, A.P., Y.T.P, C.K.M.P. gibi muhafazakâr doğmalar sapianmış diğer Türk siyasi partilerinden farklı bir işaret vermemektedir.

Aydınlar grubu ise yeni yeni organize olmaktadır. YÖN adlı ilk sosyalist dergi Türkiyede ilk defa olarak gerçek anlamda bir sosyalist partinin kurulması zeminini hazırlamaktadır. YÖN dergisinin ilk sayısındaki Bildiri geniş bir yankı uyandırmıştır. Yüzlerce tanınmış kadın ve erkek aydın, profesör, gazeteci, üniversite öğrencisi, (bu arada Menderesi deviren M.B.K.nın üç subay üyesi) tarafından imzalanan bildiride toprak reformu, toplu sözleşme, grev hakkı, halk eğitimi ve işsizliği önleyici çareleri belirtmekte. Türkiyenin kalkınmasının devletçiliğe dayanan bir Sosyalizmle mümkün olacağı ifade edilmektedir.

1 milyon işsiz ve yüzde 65 okuma bilmeyen bir topluluğa sahip olan Türkiyede siyasî partilerin şimdiye kadar ciddî bir çalısma programları olmamış «boş edebiyatla» seçimlere gitme yolu tercih edilmiştir. O kadar ki bu partilerin içinde plânlamanın komünist partilerine mahsus man hâkim olmuş, yeni kurulan Devlet Plânlama Teşkilâtına kem gözle bakılmıştır.

Oysa Türkiyede fert başına düşen millî gelir 1400 krondur. Bir işçi bir günlük çalışması sonunda ortalama olarak 7 kron (45 TL.) kazanır. Bir ekmek 60 kuruş, bir kilo yağ 15-16 liradır. Günde 5 lira kazanan bir işçi, eğer ayakkabı almak isterse 17 günlük kazancını ayırmak zorundadır. İstanbulda üç odalı bir ev için ortalama kira bedeli 250 lira civarındadır ve bir işçinin bu kirayı ödeyemeyeceği meydandadır. Gecekondular ve barakalar sefalet yuvalarının tipik örneğidir. Bütün bunların yanı sıra Türkiyede öyle ağalar vardır ki, 50-60 köyün mülkiyetini üzerinde taşır. Öyle köyler vardır ki, 1962 yılında feodal rejimi yaşar. 27 Mayıs ihtilâlinden sonra bu ağaların 551 başka yerlere sürülmüş malları müsadere edilmişti. Devlet kontrolu altında idiler. Koalisyon Hükûmeti ise iş başına geçtiğinde ilk iş olarak ağaların hakkını düşünmüştür. Kollisyon Hükûmetinin Tarım Bakanı sayılı bir toprak ağasıdır ve toprak reformundan bahsetmektedir!

1961 yılının 31 Ocak günü Türkiye tarihi için önemli bir gündür. «İnsan gibi yaşamak», parolası altında birleşen işçiye ilk defa olarak İstanbulda bir miting yapma izni verilmiştir. 150 bin işçinin, Norveç işçilerinin 150 yıl önce kavgasını yaptığı hakları hep bir ağızdan talep etmesi Türkiye için önemli sayılmaktadır.

İşte NATO'nun muhteşem dekorları arasında «yardım istemek» ya da «aç kalmak» arasında bocalayan bir memleket... Memleketin meselelerinin çözülmesi uğrunda ciddi olarak çalışan tek topluluk ise, bir derginin — YÖN dergisinin — etrafında toplanan genç aydınlar...

STEİN VIKSVEEN

«Orientering'in 10 Şubat 1962 tarihli sayısından»

SÂKITLIKTAN KURTULANLARIN İÇYÜZÜ

Ekrem Alican

(Yaratılmış lider)

Yeni Türkiye Partisi ilk hedefinde başarı sağlıyamamıştı. Kanalize etmek istediği gücü başka akıma kaptırtmıştı. Kendisine bir ikinci ve o kadar önemli bir vazife düşüyordu. Büyük partiler arasında denge unsuru olmak.

İç çekişmeleri bunu da mümkün kılmadı. Bu iç çekişmelerinden tek bir kişi kişiliğinin «farklılığını» ispat edip ne kendini empoze edebildi, ne de partiye bir yön verebildi.

Partiyi idare edenlerin kişiliklerini gücümce anlatmak isterim...

Ekrem Alican

Fakir bir kumarhaneyi andıran YTP.nin Genel Merkezinde karşı karşıyaydık. O sevimsiz ve taşınması güç bir büronun arkasında çaprazlama oturuyordu, ben bir sevimsiz ve vücuda soğukluklar sindiren deri bir koltukta «toplanmış»...

İçimi sarmıyan, sarmıyan ısıtmıyan, bağlantılı cümleleri korekt bir diksiyonla sıralıyordu... Donuktu, durgundu, fantezisizdi, temassızdı, pişmemiş değil «pişmez» bir tarafı vardı...

Düşüncesi düşüncemi doldurmadığından, kendimimkinde voltalar atıyordum. Kendi düşüncem, insafına inandım, saçı «ak muntazam», hatları yuvarlak muntazam, giyimiği tıkız muntazam gençten adamı dikizliyordu. Bu bölmeli bölmeli iç ve dış intizamda ne büyücek bir zaaf sığınabilirdi, ne cömert bir düşünce sıkışabilirdi. Bir cümleyle karşımdaki adamı tüketiyordum: «Orta yoldan orta adımlarla yürüyecek bir insan, büyük bir günaha batmadan, büyük bir sevaba dalmadan»...

Normal zamanda böyle yetişmiş ve çılgınlıksız kişilere muhtacız çook. Normal olmıyan zamanlarda daha da çok muhtacız, fakat ikinci plânda, lider olarak değil...

Bir kere halkla temas, onun için işkenceydi, en basit şekliyle bile... El sıkarken dahi içinde büzülmeler olurdu... El sıkmak kendi içinden çıkmak demekti, o, o kadar kabuğuna hapisti ki... Seçmenle temas etmek istemiyen lider, soyunmak istemiyen striptizci... Ne diye ortaya çıkar, ortaya çıkması ne mânâ ifade eder?.. Bu benzetmeleri kimse garipsemesin... Bizde her hareketin lehte tefsircileri çıkar: «Efendim çok mağrur da ondan»... Gurur... hımmm... Vatandaşla bir tokalaşmada zedelenir mi ki gurur?.. Yüzü de nadiren gülerdi. İsmet Paşanın bile şirinleşmeğe çalıştığı bir zamanda bu «asıklık» «zaman dışıydı», «liderlik dışıydı».

Bazı sözleri bende tuhaf bir tesir uyandırdı. Samimiydi. Fakat ben «eski ekolü» işitir gibi oluyordum ve o kuşaktan birinde eski ekolün yankılarına şakada bile raslamak istemiyordum...

— «Ben çiftliğime dönmeyi tercih ediyorum, bıraksalar, ah bıraksalar»...

Köprülü de Demokrat Partinin ilk iktidar senelerinde;

— «Ben kütüphaneme dönmeği tercih ederim, bıraksalar, ah bıraksalar» demişti...

Başkaları da;

— «Bahçeme çiçeklerime dönmeği tercih ederim, bıraksalar ah bıraksalar» demişti...

Politika hayatından politikacılar kadar tiksinen yokmuş meğerse! Eh bunca tiksinti içinde çalışa-

Nimet Arzık

nın çabası tabiî ki parlak sonuç vermez!..

Genç bir liderin, samimiyetle dahi olsa, bu ağızla konuşması beni üzmüştü. Amerikalılar bir müessesede boş yer bulundu mu, o yere en çok istiyeni tayin ederler... Bu kadar arzulanan vazifede insan muhakkak cansiperâne çalışır diye... Bu psikolojiyi yerden göğe kadar anlıyorum...

Ekrem Alican Mülkiye **mezunuydu. Londrada 2 sene ekonomi okumuştu üstelik. Onu, yüzü gülmez ve «emin» Londra büsbütün «kapatmıştı»...**

Çok çalışkandı. Kendini aylarca çalışmaya verip dünyadan ayırabilirdi. Zaten ev âlemine kapalıydı, kimsenin görmediği çocuklarıyla, son zamanlarda bir iki yerde görünen, canlı, gülen, çatır çatır sırpça konuşan, şahsiyetli eşiyle... *Onun için tecrit* demek, dört kelime konuşuyorsa yakınlarıyla bu dört kelimeyi ikiye indirmek, ağzını açarken 2 dişi görünüyorsa onu yarıma indirmekti... Tabiî hali «fildişi kule» siydi onun...

Dindar ve pratikandı. Beş vakit namazında ve orucundaydı. O kadar kapanık insandı ki, kimse bunun propagandasını yapamadı ne tersine ne düzüne... Söken bir propagandaydı Allah için... Yaptırmaması politikacılığının aleyhinde, kişiliğinin lehindeydi...

Hem sâkin, hem toleranssızdı. Herkes heyecandan hop oturur hop kalkarken, kılı kıpırdamazdı. Kendine yönelen, en masum arkadaş şakasını da kaldıramazdı. Muzip Turan Güneşle bu yüzden ne atışmalar, ne yatışmalar, ne küsüşmeler, ne barışmalar olmuştu!... Hayatta mizah diye bir zihin tutumu olduğundan habersizdi, sonuna kadar da öyle gider o...

İyi eleştirmeciydi. Tenkit edeceği tarafın dökümanlarına dayanarak savunmasını ve hücumunu hazırlardı açık vermemek için. Menderesi kaçırtan «tarihî» bütçe konuşması bunun bir örneğidir...

Hesabını kitabını sıkı sıkıya bilen adamdı. Şirket kursanız, tavsiye ederdim. Dürüst ve dikkatliydi. Kimsenin on paralık hakkını yemez, kimseye de on paralık hakkını geçirmezdi. Onu tanıyalı «mazbutluğa» küstüm...

İyi bir şirket idarecisi olabilirdi amma, herşeyin, süreli ve şiddetli çalkantılardan ötürü yerinden oynadığı bir devirde, bir partinin lideri olabilir miydi?... «Canım Gümüşpalada ondan fazla ne var?» demeye kalkmasınlar, ben «Gümüşpalada lider özellikleri var» dedim mi?... Demedim... Başkaları için de demiyorum...

Yusuf Azizoğlu

Diyarbakırı görenler bilirler, hani köprünün öte tarafındadır, Silvan kazası... Yüksekçe bir ovanın üstündedir, tepeden bakar hafiften Silvan beyleri gibi... Düz ve uzun bir caddeyle sağa sola sıralanır muntazamca evceğizleri... Orada burada eski bir minare yükselir, bir «hatırlatış» gibi... Orada burada eski bir türbe unutulmuşluğunu yaşar...

Karanlık düşünce, erkeklerin çoğu evlerine kapanır, kan dâvâsı güdüldüğünden Silvanda, evcillikten değil... Evcil değildir şark erkeği, gezer yoksa!...

Diyarbakır, ne icabıysa artık, ne tedbiriyse artık, ne tedbirsizliğiyse artık, zülüm görmüş bir bölgedir. Hatırlı kişilerinden, oradan oraya sürülmeyeni kalmamıştır. İşte Yusuf Azizoğlunun ailesi, bu Diyarbakırın bu köprünün ötesindeki bu Silvan kazasının beylerindendir...

«19'lar» dan biri olarak, Menderese karşı vaziyet alınca, hırpalanmak sırası kendisine de gelmiştir... Mallarına el konmuş, çiftliklerinin tasfiyesine girişilmiş, borçları muaccel hale getirilmiştir. Toprağı topraksızlara, satılmış değil, dağıtılmıştır düpedüz... İki şey ilginçtir bu durumda... Biri, köylünün «senindir bey» diye bu ganimete el sürmemesi, ikincisi de Yusuf Azizoğlunun «yolunu değiştirmez» tutumu... En ufak bir tâviz vermemiştir, en cüz'i bir eğilkenlikte bulunmamıştır...

Yusuf Azizoğlu tahsilini Fransada yapmıştır. Doktordur. Dahiliyecidir. İdarecidir. İdeal bir kongre başkanıdır. O nefis İstanbul Türkçesini nerden edinmiş bilemiyorum... Dil bakımından olduğu gibi, görünüşce ve psikolojice de hemşehrilerine pek benzemez... Bir Şarklıya göre... Garplıca düşünür... Megaloman da değildir. Son derece mültefittir doğuştan ve şakacıdır... Kurnazlığı yoktur, zekidir

Sarışındır, tatlı bir mavi bakışı vardır, uzun boyludur, «ecdadı şövalye» bir hali vardır. Lâtif cinsin yüreğinin atışlarını hızlandıracak özelliktedir. Ekrem Alicanın tam tersidir: Son derece cömerttir. «beyliğinin hükümleri» ni yerine her zaman getirmiştir. Bir arkadaş darda mı... Kendisine baş mı vurdu?... Atmış, satmış, savmış ve gerekeni aktarmıştır her, ama her zaman... Bitlis, Van, Erzurum da onu tanır... Nüfuzunun bir örneğini verelim:

Güçbirliğini 67 vilâyete anlatmak gerekiyordu... Politikacılar memlekete dağılmıştı anlatmak için. Yusuf Azizoğlu Diyarbakıra gitmişti. Bir ay haber alınmadı kendisinden. Bir ay sonra kendisinden gelen telgrafta şu satırlar sıralanıyordu: «Buraya gelir gelmez, kurmuş olduğumuz ocak ve bucaklara gittik. Bu gün *vilâyet idare heyeti çapında birleşmeyi* yaptık. Bir tek fire vermemek şartıyla Halk Partisiyle birleşilmiştir»...

Gerçekten Diyarbakır bir tek fire vermedi...

Hürriyet Partisinin seçimlerde kazanma şansını taşıyan 14 vilâ*yetten biriydi Diyarbakır. Bunda* Yusuf Azizoğlunun katığı büyüktü... Kazanamamasının sebebi, Saidi Nursinin müridane bir mektubu oldu. Saidi Nursinin önünde akar sular dururdu. Bu akar suların arasında Yusuf Azizoğlununda nüfuzu vardı...

Bu düzgün adam, bir kongre idarecisi olabilirdi, güvenilir bir doktor olabilirdi, sevilen bir sosyete adamı olabilirdi, en yıpratıcı, en hoyrat, en dengesiz devirde bir partinin başlarından olabilir miydi?... Gene yuvarlak lâflar işitir gibiyim?... Daha fazla Şarklı hemşerilerinden ağzından:

— «Ondan iyisini bulabilir misiniz»?... Ne olarak ondan iyisini?...

Raif Aybar

Değişik yönlerden yamrı yumruluğun hâkim olduğu politika alanında, Yeni Türkiye Partisinin «başları», şeklen ve fikren bir hayli «düzgündüler»... Bu «düzgünlük» yol almalarını engelliyordu biraz da... Kavisli bir bacağın çekmesinden sendeliyorlar, çarptıkları bir kolun adalesiz kauçuk yumuşaklığına gömülüyorlardı. Mücadele güçtü onlar için...

Mülkiye mezunu, bir zamanın kaymakamı, bir zamanın Demokrat Parti Bursa milletvekili Raif Aybar böyle «düzgünlerdendi»... Demokrat Partiye cephe alan ondokuzlardandı.

Yakışıklıydı, uzun boyluydu, kumraldı fizik düşüklüklerin hiçbirinden nasibi ve bu nasipten ve başka nasipsizliklerden doğabilecek kompleksi yoktu. Evi rahattı, kendisi rahattı, sosyal münasebetleri rahatı ve... genişti de... Hali vakti yerindeydi. İyi yaşıyordu. Mükrimdi, şakacıydı... Hele ülserden ameliyat olduktan sonra hayatiyeti daha da arttı... Güzel çocukları ve daha mühimi «medeni» bir karısı vardı...

Fikri işlekti. Yazma çizme gücü yerindeydi. Yalnız kolayca ifade edebilececeği bir fikri «zamla» ifade ederdi, dereleri aşarak, tepeleri çevre çevre dolaşarak. Zihni o şekilde işliyordu. Yazısı da öylesine «arabeskliydi». Virgül, noktalı virgül, parantez derken sıkı takipçi değilseniz, kaybediyordunuz akımını...

Hasan Kangal

Gelelim dostumuz Kangala... Lirik romantik, parti işinden başka birşey düşünemiyen parti hastası, teşkilâtçı, ayağını taştan esirgemez Kangala...

Menderese, şu bu fırsatla çektiği «paradoksal» telgraflar meşhur *eylemiştir kendisini* evvelâ... Hayatî «his» üzerine kurulmuştu... Hislenir telgraf çeker, hislenir şakır şakır ağlar, hislenir güzel konuşurdu... Bu his tufanını İsmet Paşaya karşı derin bir sevgi süslüyordu...

Kendi partilileri: «bırakın şu zararsız, kararsız adamı» derlerse de teşkilâtçılıkta ve partisinin iç düzenini tanımakta onlardan üstündü kat kat... Mücadeleden çok şey öğrenmişti, zekâyı geride bırakan.

İrfan Aksu

Bunların yanında Yeni Türkiye Partisinin Genel Sekreteri İrfan Aksu gelir. *Kendi teşkilâtında* pek sempati yaratmıyan İrfan Aksu, CHP'ye karşı, sonradan DP'ye karşı amansız mücadelesiyle meşhurdur. *Herşeyi kendi «koyu»* renginde görür. Kendinden başka da kimseyi pek beğenmez. Kindar olduğunu söylerler dostları... *Düşmanlarını dinlemeğe* lüzum görmedim.

İhtilâl sonrasının ikinci senesinin «yerleşmemişlikleri» içinde Yeni Türkiye Partisinin başında işte bunlar vardır, onun için ümit, pırıl pırıl ümit bu dağın ardında değil, öbür dağın ardında değil, *yedi dağ ardındadır!..*

YTP'nin kaderine hâkim iki baş: Raif Aybar ve Ekrem Alican...

"Korsan çıkmazı,,

Nermin Menemencioğlu

Sıra sıra iyi küçük hikâyeler yazmak koca bir *hayatı doldurucak İştir»* demişti. Henry James, fakat başta bir çok yazarlar hikâyeden romana, tek etki vermeden yönlü gelişmeyi — veya gerilemeyi — anlatmaya geçmişler veya her iki türü beraber yürümüşler. Şimdi de değerli hikâyecimiz Nezihe Meriç, ilk romanını vermekle bunu yapmış oluyor. Hikâyemize hem konu, hem teknik bakımından yenilikler getiren bir yazardır, Meriç. Kendi görüşü olduğu gibi, kendi biçimi, kendi cümle yapısı var. Cumhuriyet çağının bu son yıllarında hayatı yaşamak istediğimiz gibi değil, yaşadığımız gibi göstermek isteyen Meriç kullandığı teknikleri söyleyeceklerine göre ayarlıyor, yani biçimleri konunun etkisi ile şekil alıyor. Bu hikâyeleri için doğrudur, romanı için de doğru mudur? Korsan Çıkmazı'nı daha bitirmemişken. «Ben roman değil, uzun hikâye yazıyorum.» demişti Meriç bir gün. Aslında bu uzun hikâye roman olarak sunulan bir çok eserden daha uzundur. (Meselâ. Erdal Öz'ün 96 sayfalık Odalarda «romanına» karşı 218 sayfadır). Ve türüne ne diyeceksek diyelim, her halde bu kış yayınlanan eserlerin en önemlilerinden biridir.

Bununla beraber — veya, isterseniz, bu yüzden — Meriç'in bu ilk denemede ne derece amacına varmadığını, bize hikâyelerinde verdiğinden daha başka neler verdiğini incelemek yerinde olur, sanırım.

En başta bu roman Topal Koşma'daki hikâyelere sıkı sıkı bağlıdır, hattâ bu hikâyelerin biri, Sonsuz VII, romanın nemli bir parçasını teşkil ediyor. Meriç'in anlatmak istediği bu aynı çevredir ve kişilerin bir çoğu da aynı kişilerdir. Bir kısmı ön plâna geçiyor, bir kısmından sadece söz ediliyor, Topal Koşma'yı okumadıksa romanda Sahir. Mahmut. Nil, Özlin gibi kişiler bizim için ancak birer isim olarak kalacak.

Belli ki, çevre Meriç'e çok yakın bir çevredir. İstanbula yüksek eğitimlerini yapmaya, çalışma hayatında ilk adımlarını atmaya gelen, taşradan büyük şehire atılan genç aydın kuşağının çevresi. Geribırakılanların ve onların temsilcisi de olan amca oğullarının töre ve i- olan amca oğullarının töre ve inançları ile daha tam olarak belirmeyen veya anlaşılmayan yeni töre ve inançların çarpışması. Burada, bu küçük apartmanlarda yaşanan, bu kızların da hayatını kazandığı, kızların da birer insan olduğu büyük şehirde «yıkılmamak gerek. Kaçmamak, kaybolmamak. Eh, işte bu... Hepimiz iyi çocuklarız. Ne var ki eski tekne yeni hamura dar geliyor.»

Hikâye bize çok sesli bir anlatımla anlatılıyor. Ama tema, bir akşamın olayları. Bu olaylar, yukarıdan, aşağıdan, anılar, düşünceler, bilinçaltı hayattan yankılarla aydınlatılır ve sonda onları tamamlanmış bir resim gibi bütün renkleri ile, perspektifleri ile görürüz. Sinemanın «flashbak»inde de alıştığımız bu katmerli tekniği romanda Faulkner gibi, kısa hikâyede Hemingway gibi yazarlar geliştirmişler. Kilimanjaro'yu hatırlıyalım: Afrika'da, zengin sevgilisi ile vahşi hayvan avına çıkan bir yazar kanserden ölmektedir. Ölümü beklerken hayatından sahneler anıyor — hikâyenin bir bunudu Afrika'da ve şimdi, bir bunudu Karaağaçta, İstanbulda, Parisde ve geçmişde. Öyle ki kendimizi şimdiden hiç uzaklaşmamış hissediyoruz, bizi başka dünyalara sürükleyen anılarla şimdiyi daha iyi anlamış oluyoruz. Korsan Çıkmazında bu «şimdi» aynı önemle sıyrılmıyor. Anlatım daha muğlak, olaylar da ölümle değil, kişilerin hayatı ile ilgili: Meli, bir akşam üstü, yorgun argın, otobüs bekliyor. Otobüsde aralarında eskiden mühimce bir dedikodu hâdisesi geçen arkadaşı Ahmede raslıyor. Beraber Fındıklı'da bir meyhaneye gidip birşey içmeye, biraz konuşmaya karar veriyorlar. Meli'nin kocası Adnan'a telefon ediyorlar, o da geç gelebileceğini söylüyor. Ağaçlar altında otururken Meli onları Sofiya'nın ahbabı şoför Sabri görecek diye kuşkulanıyor, oysa Sabri beraber olmalarını normal karşılıyor. Adnan gelince durum büsbütün normalleşiyor, çünkü o bir erkekle bir kadın arasında arkadaşlığın mümkün olduğuna inanan biridir. Geç vakit üçü birden Taksime kadar yürürler, orada Ahmet ayrılıp evine gider. Meli ile Adnan Şişliye doğru yürürken üç serseri onlara saldırır. Adnan birini tepeler. Sabahın ikisine kadar karakolda tadsız saatler geçirirler. Nihayet eve dönerler. Meli sarsılmıştır, *uyuyamaz.* Kalkıp balkona gider, uzun uzun olanları, bütün hayatını düşünür. Sonda kocasının yanına uzanır. «Güneş nasıl olsa doğacak.»

Bu «şimdi»nin bir yerinde Berni de var. Berni çocuklara — biri kendinin, biri Meli'nin — bakıyor. Kocası ile sinemaya gidecekti, fakat ayakkabıları tâmirde olduğundan vazgeçiyor. Bu aynı saatleri nasıl geçirecek? Meli'nin tahminlerinden öğreniyoruz: Melinin gelmiyeceğini anlayınca çocukları yedirip yatıracak, eline bir kitap alacak, kocası Turan'la sevişecek fakat anlaşmıyacak, çünkü Turan intibaksız çocukluğunun ve gençliğinin etkisi ile yıpranmış, kendini yitirmiş bir insandır. Bu iki kişi hem birbirine bağlı, hem ayrılmaya doğru gidiyorlar.

Meli ile Berni'nin bu âna kadar gelişmelerini romancı bize çeşitli yollardan ulaştırıyor. Önemli olarak, bir basamakta Meli ile Berni'nin taşradaki çocukluklarına, Neyire Hala ile Mahir Amcanın onların üzerindeki etkisine değin anılar ve bir başka basamakta şimdiki hayatlarına daha yakın, hattâ onun bir parçası olan anılar var. Birincilerini romancı italik kullanarak belirtiyor, ikincileri akşamın olaylarına karışmış bir şekilde gösteriliyor. Hikâyeye bu iki türlü anının karışması onu zenginleştiriyor. Bunlar çağdaş anlayışımızın benimseyeceği yöntemlerdir. Ancak *bu yöntemler romancıya yeterli* gelmiyor, bunları daha da kurcalamak isterken çağdaş romanın çoktan aştığı göreneklere baş vuruyor. Anılar bazan Meli'nin, bazan Berni'nin, bunlar olabilir anılardır; fakat bazan da «ben»in. Kimdir bu ben? Romancı anlatıyor: «Ben Meli ile Berni'nin dostluğuyum. Dengeyim ben. Onlara çok küçük yaşlarından beri dayanak oldum. Onların en güvendikleri kişiyim. Biraz Meli'yim, biraz Berni. Bir Meli'yim, bir Berni.» (s. 17) Hikâyenin son sözünü de «ben» söylüyor: «Ha, bak. bu anlattığım var ya, işte bunu, bir Berni anladı bir Meli'nin uzun uzun yürüdüğü yollar, bir de ben.» Düşünüyoruz ki bu «ben» düpedüz romancının kendisidir. Çevresindeki problemlerin çeşidini göstermek için, Meli ile Berni'de kişiliğini ikiye bölmüş olabilir; bu problemlere biz ancak Meli'nin, Berni'nin gözü ile bakmak isteriz. Dışardan konuşan bu ses Meli ve Berni'nin varlığına inancımızı sarsmaktan başka bir şey yapmıyor. «Ben» hikâyeye hiç bir şey katmıyor. Düşündükleri pekâlâ Meli ile Berni arasında paylaştırılabilirdi.

Yadırgadığımız bir öğe daha, bazı olayların mektup, günlük ve benzeri yolu ile sunulmasıdır. Hiç kimse bunların metinlerini belleğinde taşıyamaz. Taşısa da, bunlar yolu ile öğrendiklerimiz statik şeylerdir, hikâyeyi ileriye doğru yürütmüyor. Bilinçaltı âlemine kapılmışken okurun birden bire bunlarla karşılaşması onu romanın dışına fırlatıyor.

Bir de kişilerin tanımı var. Bunu kendileri yapıyorlar. Kimdir «Çevresiyle anlaşamıyan, iki çağ arasında bocalayan, duygularla düşünceleri bağdaşmamış, XX yüzyılın bozgun havasında yaşayan, sanatçı yaradılışlı bir kızdır.» (s. 176) Peki, Berni? «Berni demek, çevresindekiler için, sessizlik örneği, sabır örneği demek. Ben çocukluğumdan beri böyleyim. Meli en küçük ateşle parlayıverir. Bir anda tozutur. Ben susarım oysa. Ben alınırım, içlenirim. Kendi kendime ağlarım.» (s. 14) Oysa biz bu tanımlara, olayları, düşünceleri, anıları öğrendikten sonra kendimiz varmak isteriz.

Şimdi romancı bütün bu «alarm dışı» anlatım yöntemlerine neden baş vurdu? Biraz henüz uzun plânlamalara alışkın olmadığından, bir az da olaylar, onlar vermek istediği anlama göre, yeter derecede güçlü olmadığından. Günlük küçük olaylar yanında topu topu iki önemli olayla karşılaşıyoruz: Fındıklı - Şişli olayı, ve polis tarafından basılma olayı.

Hiç şüphesiz herkes bir Afrika dağ başında kangrenden ölemez. Fakat herkesin hayatında kişiliğini aydınlatacak veya onu şu veya bu yöne doğru iteleyecek anlar vardır. Bu anların keskin olmamasından yazar mı sorumlu, yoksa çevre mi? Yoksa yazar onları amacına uygun olarak mı öyle seçti? Cumhuriyet çağında çoğumuz, iyi niyetli de olsak, böyle silik hayatlar mı yaşayıp gidiyoruz? Meli için «iki çağın arasında bocalayan» denmişti. Bu bocalamanın o kadar başlangıcında ki çevresi ile ne derece anlaşamadığı belli olmuyor. Anılarında belirtilen hikâyenin temel olayını alalım: «Bu gece odası polis tarafından basılır. Odasında hükûmet tarafından aranmakta olan bir avukatla, asağı tabakadan, semtin fena tanınmış kadınlarından biri bulunur. Tam o sırada Meli'nin amcasının oğluyla karısı gelirler... Karakola gidilir. Zabıt tutulur. Kadınların ve Meli'nin yatağında yatmakta olan avukatın alkol almış oldukları da zapta geçirilir... Olay çabucak duyulur, hızla yayılır. Meli'nin ailesi, lise çevresi, öğrenciler öğretmenler, arkadaşlar arasında büyür türlü biçimlere girer, dal budak salar. Eğitim Bakanlığı ise el koyar. Araştırma, soruşturma yanılır. Sonuçta Meli, avukatın serbest bırakılması üzerine ayrıca müfettişin gösterdiği ilgi ve anlayışla kurtulur.» (s. 176.7)

Bu gerçekten yıpratıcı olay Meli'nin sinirlerini bozar. Onu yıpratan şey çevrenin onu yanlış anlaması, Ahmet'le arasında «temiz» bir arkadaşlık varken Ahmet'i onun sevgilisi sanması. Peki eğer Ahmet Meli'nin yatağında hasta olduğu için değil, Meli ile sevişdiği için bulunsaydı, eğer çevre sanısında yanılmamış olsaydı, Meli'yi suçlu düşünmekte haklı mı olacaktı? Burada çevrenin suçu nerede, olayı kötü bir sonuca bağlamasında mı, yoksa Meli'nin kalbinde normal saydığı bu sonucu kötü sanmasında mı? Evlendikten sonra o aynı Ahmet'le Fındıklı bahçesinde otururken şoför Sabri ne düşünecek diye endişe etmekten kendini alamaz. «Yanılma değil, bilinçaltı. Yaptığımız her işle çevreyi bütün boşvermemize karşı hep çevreyi düşünmek alışkanlık oldu artık bizlere. Mesele bu.» (s. 63)

Fakat unutmamalı ki başka diyarlarda insanlar parklarda sevişebilirken bizim memlekette zina diye bir şey var ve bekçi sokakta öpüşen çiftlere silâh çekmek yetkisini görüyor kendinde. Meli'den bir İskandinav kızının yiğitliğini beklemek bu çevrenin gerçeklerine ne derece uygun olur? Meriç hayatı yaşamak istediğimiz gibi değil, yaşadığımız gibi gösteriyor, demiştik.. Bu yüzden, anlatımdaki bazı pürüzlere rğmen, romanını beklediğimiz kadar ilginç bulduk. Ve ondan daha çok romanlar bekleriz.

KADIN

AYLAK KADINLAR

Sevgi Sanlı

Ulus gazetesinin 4 Mart 1962 tarihli sayısında Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak'ın «Toplumumuzun Avare Bir Sınıfı» adlı bir yazısı çıktı. Sayın Profesör aylak kadınlar üzerinde durmuş. Bir çok bakımlardan yerden göğe haklı. Ele aldığı kasık düşmanları ayni cinsten olmakla övüneceğimiz kişiler değildir.

Evlilik bağları içinde ya da dışında güzelliğini satan, evlilik bağları içinde ya da dışında erkeğiyle pazarlık eden, aşkına karşılık yükte hafif pahada ağır ihsanlar bekliyen, günlerini giyinmek kuşanmak, süslenmek püslenmek, takmak takıştırmak, sürmek sürüştürmek, gezmek tozmakla kırıtmakla, kırıştırmakla geçiren bu hatunların gerçekten tutulacak tarafını bulamıyoruz. İşleri az, hizmetcileri fazla, görevleri yok, istekleri çoktur. Kendi hazır yeyicilikleri yetmivormuş gibi etraflarında bir asalaklar ordusu beslerler. Derli toplu giyinmek, normal ölcüler içinde süslenmek herkesin hakkıdır. Ama lüks kadınların aşırı talepleri karşılansın diye büyük terzihanelerde, şankacılarda, mücevhercilerde, kürkçülerde, berberlerde hem alıcının, hem satıcının zaman kaybını, alıcının çarçur ettiği paraları, satıcının çarçur ettiği emekleri düşünün. Bir sürü zanaat erbabının lüks kadını «veli nimet» saydığını düşünün.

Bunca hayhuy arasında aylak kadının elleri boş, kucağı boş, kafası boştur. Olumlu bir işe *yaramamanın sıkıntısını bir eğ*lenceden bir eğlenceye, bir erkekten başka bir erkeğe koşarak avutmağa çalışır. Bir çok hanım hanımcık, aklı başında kızlar boş yere kısmetlerinin açılmasını bekliyorsa biraz da bu parazit sınıf yüzündendir. Ele geçirdikdikleri erkeği öyle pervasızca sömürüyorlar, ele güne k a r ş ı iflâhını kesiyorlar ki bekârlarda evliliğe yanaşacak yürek kalmıyor. Bu çeşit kadın eşine evlilik dışındaki kısa süreli *ilişkilerde* bulanıyacağı pek az şey verebilir.

Dişi örümcekler, babalık görevi tamamlandıktan sonra erkeklerini çatır çatır yerlermiş. (O cinsten bazı örnekleri düşününce pek de iyi ederlermiş diyeceği geliyor insanın.) Dişi örümcekhiç değilse yavrukuyorlar. Dişiliği ile geçinenler buna da yanaşmaz çoğu zaman.

Yalnız gelin büsbütün insafsız olmıyalım. Aylak kadın genellikle can sıkıntısından patlar çünkü aylaklığın tadını çıkarmak da bir eğitim, bir bilgi işidir.

Profesör Sadi Irmak bizdeki avare sınıfın başka ülkelerdeki «servetli ve zarif» kadınlar gibi «*güzel sanatları himaye ve teş*vik» etmediğine, «sosyal vazifeler başında» yer almadığına hayıflanıyor. Doğrusu bu üzüntüsüne katılamıyacağım. Dünyanın neresinde olursa olsun bu çeşit kadının aklı kıt, parası bol, zevkine güveni sonsuzdur. Sanattan anlamıyan bir milyoner refikasının sanat hâmisi kesilmesi bence kumarda para *batırmasından* daha tehlikeli.

Kötü, banal, zevksiz olmayan sanattan hazedebileceğini sanmıyorum. Faydasızlığı onu yapmacıklı bir duygululuğa götürür. Bir takım acı gerçekleri, sert çizgiler, cüretli renklerle belirten sanat yapıtları karşısında güzel yüzü nasıl allak bullak olur kimbilir? Herşeyin pahalısına meraklıdır ama sanatın ucuzundan şaşmaz.

Sayın Profesörün sözünü ettiği «servetli ve zarif» kadınlar belki dünün «aristokratları arasında eksik *değildi ama bugünün* plütokratlarında pek az rastlanır öylesine.

Farzedelim, o «büyük» otellerde, sosyetelerde, pläj alemlerinde, kokteyl hattâ mevlid partilerinde çeşit çeşit kürlerde, oyun salonlarında (ve bilhassa orada) görülen sonradan görme kadınlar Ulus'taki yazıyı okuyup *birer sanat patroniçesi kesilmeğe* karar verdiler. Zengin adamlarla evlenmiş olmaktan başka özellikleri bulunmıyan, kocaları para kazanmaktan harcamağa vakit bulamadığı zaman onların hesabına bu işi görüveren nazeninlerin memleket kültürüne yapacağı etkiyi düşünün. Aman aman, otursunlar oturdukları yerde.

Sosyal hizmetlere gelince, bazı varlıklı kadınların hayır kurumlarına ayda yılda bir, bir kaç saatlerini bağışladıkları görülmemiş değildir. Ama bir poker partisi ile bir kokteyl partisi arasında hamiyete, insaniyete, cemiyete ayrılan bir kaç saat neyi halleder? Memleketin hangi derdine derman olur. Nasıl bir gösteristen, bir özentiden, ileri gidebilir? Otomobilleriyle dolmuş yapan sosyete güllerinin Doğudaki açlığa ne ölcüde engel olabileceğini sanırsınız? Bir takım insanların görevsizliğini maskelemekten başka neye yarar böyle jestler?

Vurguncuların, fırsat düşkünlerinin, emeksiz kazananların, kaçakçıların asalak eşlerinden medet umacağımıza, vurgunculuğu, fırsat düşkünlüğünü, emeksiz kazancı, kaçakcılığı, asalaklığı önlemeğe çalışalım.

Profesör Sadi Irmak avare kadınların küçük bir azınlık olduğunu biliyormuş ama büyük çoğunluğun onlardan örnek alacağından korkuyormuş. Boşuna endişe ediyor. Büyük çoğunluk, çoluk çocuğunun yarınki nafakası peşinde. Bir gecelik kumarda onbin lira «hütülen»leri nasıl taklit ederiz?

Önce paramız yok:
Devam «d»vim mi?

yeryüzünde aşk

Boşanma

Evlenmenin, toplumda cinsel yaşayışın düzenlenmesi için gerekli bir yol olduğunu görmüştük. Fakat evlenme şu ya da bu sebeplerden tahammül edilemez bir durum alırsa, ya da çiftlerden birine böyle gelirse, toplum buna da bir çözüm yolu bulur. Bu çözüm yolu, ayrılma, ya da boşanmadır. Ayrılma yalnızca geçici bir çözüm yoludur, zira çiftlerin yeni bir evlilik ilişkisi kurmasına izin vermez. Boşanma ise, evlenmenin tam anlamıyla sona ermesidir. Bir evliliğin tahammül edilemezliği, mutlaka çiftlerin takdirine bırakılan bir durum değildir. Örneğin, çocuk olmayışından dolayı bir evliliğe son verilmesi hem kişisel hem de toplumsal bir gereklik olarak ortaya çıkabilir. Fakat gerçekte, boşanma sebepleri çok çeşitlidir.

Boşanmanın bütün dünyada çok yaygın bir usul olmasına rağmen, bir çok toplumlarda evliliğe çözülmez bir bağ gözüyle bakıldığı da unutulmamalıdır. Boşanma bir çok topluluklarda ancak «kırılma noktası» na erişildiği vakit cevaz verilen bir usuldür. Bu «nokta» ya ne vakit erisildiği de, yine belirli bir toplumdaki değerlere ve inanışlara bağlıdır. Bu «kırılma noktası» bugünkü İngilterede olduğu gibi çok yüksek, ya da Birleşik Amerikanın bazı bölgelerinde olduğu gibi çok düşük olabilir.

Geçici evlilik

Evliliğin sürekliliği kavramına aykırı örnekler de vardır. Bununla birlikte «deneme evlenmeleri», daha ayrı bir bölüme girer. Deneme evlenmelerinin başlıca amacı, genel olarak kadının evlilik hayatına yatkınlığını denemektir. Fakat bir evliliğin geçici bir sözleşmeye dayanmasının çeşitli sebepleri olabilir. Örneğin İran ve Arabistandaki şiilerde meşru evlenmenin geçici bir şekline rastlanır. Bu evlilik belirli bir süre için — bir gün, bir hafta, bir ay, bir yıl ya da birkaç yıl — kurulur. Buna «mu'ta» denir. Bu çeşit evlilikte eşlerden hiçbirinin miras hakkı yoktur; fakat çocuklar meşru sayılır ve normal yollardan miras konarlar. «Mu'ta» nın normal İslâm evlenmesinden ayrılan bir başka yönü de, sözleşmede yer almadığı takdirde, kocanın karısına bakmakla yükümlü olmamasıdır. Koca, çocuk da istemiyebilir, fakat aynı zamanda İslâm evliliğindeki istediği zaman boşamak gücü de kocaya tanınmaz. Buna karşılık, sözleşmedeki ayrılma süresi dolmadan da tarafların rızasıyla bu birliğe son verilebilir. Bu çeşit evlenme, çok muhtemeldir ki, Mekkeye hacca gidenlerin ihtiyacını kırşılamak üzere ortaya çıkmıştır. Eşleri çoğu vakit yanlarında olmıyan bu hacıların bütün hac boyunca «perhizkâr» olmaları gerekir; bundan dolayı da Mekkedeki geçici bir evlilik bunların çok işine gelir. Hiç olmazsa hacıların fahişelerin ardına düşmelerini önler. Buna karşılık sünniler, «mu'ta» yı asla kabul etmezler.

Katolik evlenmesi

Boşanmanın yer almadığı toplumlar çok nadirdir. Bu çeşit toplulukların en büyük örneği Seylândaki ilkel bir kabiledir. Bunların «Karı kocayı ancak ölüm ayırır» sözü de bu anlayışı yansıtır. Fakat muhakkak ki, boşanmayı kabul etmiyen en geniş topluluk, Roma katolik kilisesinin nüfuzunun yaygın olduğu topluluklardır. Kilisenin ilk döneminde boşanma kolaylığı sağlanması tartışma konusuydu, zaten İncilde bu konudaki görüşler de çelişme halindedir. İlk kilise babaları da boşanmayı reddetmişler, fakat eşlerden birinin ihaneti üzerine boşanmaya uzun bir süre cevaz verilmiştir Bununla birlikte Onikinci yüzyıldan başlıyarak, bir «hıristiyan evliliği» nin bütün gerekleriyle gerçekleşmesi durumunda bu evliliğin bir daha bozulmıyacağı kurallaşmıştır. Bu görüş, bu çeşit evliliğin, İsa ile Kilise arasındaki birliği kutsal bir timsali olduğu, bundan dolayı da bu birliğin bozulamaz olduğuna dayanır. Çağdaş Roma katolik toplumları iki bölüme ayrılabilir, birincisi, kilisenin din işlerinde önemli bir rol oynamasına rağmen, devletin lâik olduğu ve bir çok bakımlardan kiliseye karşı durduğu toplumlardır. Böylelikle devletin çıkardığı boşanma kanunları, kilisenin muhalefetine rağmen, boşanmayı sağlıyabilir. İkincisi, kilise ile devletin menfaatlerinin hemen hemen tamamiyle aynı olduğu toplumlardır. İrlanda Cumhuriyeti, İspanya ve Malta, bu bölüme girer. Bu ülkelerde, Roma Katolik Kilisesinin etkisi yüzünden, boşanmaya yer yoktur. Kilisenin etkisinin bu sayılan ülkelerdeki kadar büyük olmamasına rağmen Brezilya, Şili ve Columbia'da da boşanmaya izin verilmemektedir.

Roma Katolik kilisesinin bu tutumuna karşılık, Ortodoks kilisesi çok eski zamanlardan beri boşanmayı kabul etmiştir. Protestan kilisesinin nüfuzunun bulunduğu yerlerde de, başlangıçta boşanmaya yer verilmemişse de sonradan şu ya da bu sebeple boşanmanın «meşruluğu» kabul edilmiştir.

Eski çağlarda boşanma

Homeros çağındaki Yunanistanda boşanmaya pek rastlanmamaktadır. Bazı bilginler bu çağda boşanmanın hemen hemen bilinmediğini de ileri sürerler. Fakat daha sonraki çağlarda boşanma yaygınlaşmıştır. Eski Yunanda boşanma usulü pek basitti. Koca, karısını ya tanıkların önünde ya da tanıksız olarak reddeder, kadın da drahomasını alıp babasının evine dönerdi. Boşanmada kadının suçu ne kadar büyük olursa olsun, drahomasına dokunulamazdı.

Demosthenes'e göre, bir koca, zina yapan karısını boşamak zorundaydı, aksi takdirde medeni haklarını kaybeder, kötü bir şöhret kazanırdı. Bunun gibi kısır bir kadını boşamak da toplumsal bir görev sayılırdı. Aynı duruma ilkel topluluklarda da raslanmaktadır. Tabii bunun amacı toplumun sürekliliğini sağlamaktır.

Kadının isteğiyle boşanma ise biraz daha güçtü. Bu durumda kadının yargıç önüne gitmesi, isteğini makûl sebeplere dayandırması gerekiyordu. En kötüsü de, boşanmada kocanın suçu ne kadar büyük olursa olsun, çocuğun her vakit ona bırakılmasıydı.

Romalılarda boşanma usulleri daha karışıktı. Zaten Romalılarda evlenme usulleri de karışıktı. Evlenmeler birkaç çeşit olduğu gibi, boşanma da birkaç yoldan olurdu.

Roma tarihinin ilk çağlarında boşanma pek yaygın değildi, fakat imparatorluk genişledikçe, boşanma da yaygınlaştı. Meselâ ünlü Romalılardan Ovid ile Pliny üçer kere evlenmişlerdi; Caesar ile Antony dört kere evlenmişlerdi. Pompey'in evliliği beşe varmıştı?

Eski Hint'te boşanma, Roma katolik kilisesinin boşanma anlayışından farklı değildi. Hindular da evliliği, bozulmaz kutsal bir bağ olarak görüyorlardı. Zina yapan kadın, aşağı yukarı bugünkü «ayrılma» ya karşılık olan bir duruma geçiyor ve bir daha evlenemiyordu.

Eski Sami halklarının hepsi boşanmayı tanıyorlardı, yalnız boşanmada erkek kadına göre çok üstün durumdaydı. Hamurabi kanunlarına göre Babilli bir erkek istediği anda eşinden ayrılabilirdi. Zina durumunda yakalanan kadın ile âşığının cezası suda boğulmaktı. Çocuk doğuran bir kadın boşanmada biraz daha üstün durumda olurdu: Evlilik sırasında getirdiği şeyler kendisine verildiği gibi, koca çocuğun bakımı için bir «nafaka» da verirdi.

İbraniler de ilk çağlarda, erkeğin istediği vakit karısını boşamasını kabul ediyorlardı. Fakat yine ilk çağlardan 12. yüzyıla kadar İbrani din adamları, kadının zina durumu dışında kocaya boşanma hakkı tanınıp tanınmıyacağı konusunu tartışıp durmuşlardır. 12. yüzyıldan sonra ise göze çarpar bir değişiklik ortaya çıkmıştır: Her ne kadar kadın, yalnız zinadan dolayı değil, meselâ din törenlerine uymamak, kocasının önünde kayınpederine hakaret etmek gibi sebeplerle de boşanabiliyorsa da, buna karşılık kadının rızası olmaksızın kocanın sudan sebeplerle eşinden ayrılması yasaklanmıştır.

Ta'âk

Tevrat'a bağlı musevilerde olduğu gibi İslâmlık öncesi Arabistanında da erkek, karısını istediği vakit boşayabilmekteydi. «Talâk adı verilen bu usul Muhammed tarafından da kabul edilmekle birlikte, bizzat Muhammet bunu korkunç ve feci bir şey olarak telâkki etmiştir. Talâk'ın geçer olması için erkeğin şuuruna sahip olması gerekir. Bazı mezheplere göre, talâk'ın belirli bir dayanağı olmalıdır; bazı mezhepler ise bir erkeğin sarhoşken kazara ağzından çıkan bir kelimeyle bile eşini boşayabileceğini savunurlar. Aynı düşünce ayrılığı, boşanmada izlenecek usuller konusunda da ortaya çıkmaktadır. Bazılarına göre, re, bu konudaki isteğini belirten her hangi bir söz sarfetmesi yeter, bazıları ise bunun belirli formüllere dayanması gerektiği düşüncesindedirler. Bunun gibi, bu isteğin sözle, yazıyla belirtilmesi, tanığa ihtiyaç olup olmadığı konularında da değişik görüşler vardır.

İslâmda, kadının kocasını boşaması imkânsızdır. Fakat kadın, çeyizini kocasına bırakarak kendisini boşamasını kocasından istiyebilir. Kadının gerçekten tahammül edilmez evlilik şartları içinde yaşadığı hallerde, bunun mahkeme önünde halledilmesi de mümkündür. Bunlardan da anlaşılabileceği gibi, İslâmda boşanma gerçekte bir «erkek kurumu» dur. İstatistikler de İslâm ülkelerinde boşanma oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Örneğin, nüfusu 23 milyon olan Mısırda 1952 yılında 70 bin kişi boşanmıştı: Cezayir'in 9 milyon olan müslüman halkı arasında da 1953 yılında boşanmaların sayısı 14 binin üstündeydi

Boşanma sebepleri

Buraya kadar, boşanmada izlenen yolları, çeşitli toplumların boşanma karşısındaki tutumlarını gözden geçirdik. Biraz da boşanma için çeşitli toplumlarda geçerliği olan sebeplere bir göz atalım. Genel olarak bir çok toplumlar, boşanmayı, «mutsuz evlilik» in ilâcı olarak saymaktalarsa da bu mutsuzluğun tanımı, toplumdan toplume değişmektedir

Boşanma sebeplerinden biri hastalıktır. Boşanma sebebi olan hastalıkların başında cüzzam gelmektedir. Cüzzam, Hindistan, Asya ve Afrika'da yaygındır. Cüzzam cinsel ilişkiye bir engel olarak sayılmaktadır. Bazı Malenezya toplumlarında, Birleşik Amerikanın Kentucky ve Illinois eyaletlerinde zührevi hastalık da boşanma sebebi sayılır. İngiltere 1937 de boşanmayı gerektiren yeni sebeler kabul etmiştir: Evlilik sırasında zührevi hastalık, akıl hastalığı, sara varsa o evlilik hükümsüz sayılır. Norveç de, akıl hastalığını boşanma sebeplerinden saymıştır. Ayrıca, cüzzam ve sıranın da boşanmaya dayanak olarak Norveçte de kabul edildiği görülmektedir. Danimarka akıl hastalığını ve öbür eşe bulaştırıldığı takdirde zührevi hastalığı boşanma sebebi saymaktadır. Finlândiya, hastalık adını belirtmemekle birlikte, şifa bulmaz bulaşıcı hastalığı boşanma sebepleri arasına sokmuştur. Portekiz'de yukarıdaki ölcüler daha geniş tutulmuştur: Her hangi bir şifa bulmaz bulaşıcı hastalık ya da cinsel bakımdan anormal durumlar doğuracak her hangi bir hastalık ve akıl hastalığı, boşanma sebebi sayılmaktadır. Buna karşılık Almanya ile İsviçrede yalnız akıl hastalığı boşanmaya dayanak olarak alınmaktadır.

Hemen hemen bütün ilkel toplumlarda kısırlık, başlıca boşanma sebebidir. Bunun sebebi acıktır: Bu toplumlardaki yaşama şartları, çoğalmayı güçleştirmektedir. Çoğalma bu toplumların varlık meselesi olarak ortaya çıkmaktadır; bundan dolayı da bir kadının kısırlığı önem-

TİYATROCU MUHSİN ERTUĞRUL'UN GETİRDİKLERİ VE GETİREMEDİKLERİ

Teoman Aktürel

Öncü

Tiyatronun yurdumuzda önem kazanmasına, sevilmesine, ilgi görmesine yardım edenlerin başında gelir Muhsin Ertuğrul.

Toplumla tiyatro arasında bağıntılar kurmak uğrunda öncülük etmekle kalmamış, kurulabilecek ilişkileri geliştirmek için elinden geleni esirgememiş, bu yolda saygıyla anılacak çabalar harcamıştır Muhsin Ertuğrul.

Tiyatronun tüm toplumumuza açılabilmesi için ileri sürdüğü **Bölge Tiyatroları** tasarısı uygulandığında, Muhsin Ertuğrul en bağlı olduğu düşlerinden birinin, belki de başlıcasının gerçekleştiğini görecektir.

Muhsin Ertuğrul «Fındık, Fıstık, Islık» başlıklı yazılarla tiyatroya gelen seyircileri eğittiği gibi, Peyami Sefa'ya karşı **Hamlet** gibi değerli oyunların yurdumuzda oynanmasını savunmuş, **Stanislavski, Antoine** gibi tiyatro adamlarını ülkemize tanıtmak istemiştir. **Beckett'in** «Godot'yu Beklerken»ini sıcağı sıcağına dilimize çevirip oynatan da gene Muhsin Ertuğrul'dur.

Yazarlar

Muhsin Ertuğrul'un yazarlarla bağlantıları gerçekten çok ilginçtir.

İlkin şunu hemen belirteyim: Muhsin Ertuğrul hiçbir zaman yazarların üstünlüğünü tiyatroda tanımak istememiştir, yazarların öncelik kazanmalarını ne yapıp edip engellemeğe çalışmıştır. Hakkını yemiyelim, o birtakım yazarların elinden tutmuştur, onlara tiyatroda fırsatlar yaratmıştır. Ne var ki bu yazarlar ikinci düzlemde, —tiyatro alanında— kalmağa katlanan kişiler olmuşlardır. Daha açıkça söylemek gerekirse, Muhsin Ertuğrul sözünü geçirebileceği, nazarını çekebilecek yazarlarla işbirliğine girişmiştir. Ötekilerle değerli de olsalar ilişkilerini sürdürmekten kaçınmıştır. Sakınmıştır da, denebilir.

Bugün tiyatro alanında Muhsin Ertuğrul'a denk oyun yazarı yoksa, yetişmemişse, sorumluluğun tümünü yazarlara yüklemek biraz insafsızlık olur. Bu konuda Muhsin Ertuğrul'un suçu yazarlarınkinden az değildir, sanıyorum.

Şunu da sevinerek belirteyim: Muhsin Ertuğrul Türkçeyi en iyi, en güzel kullanan yazarlarımız arasındadır. Bu bakımdan da bütün tiyatrocularımıza örnek olmalıdır.

Eleştirmenler

Muhsin Ertuğrul, yazarlarla, gazetecilerle, çevirmenlerle olan ilintilerini şaşılası bir kurnazlıkla sürdürmüştür ama, iş eleştirmenlere gelince biraz çığırından çıkmıştır.

Gazete yazarlığına tiyatro eleştirmenliğiyle başlıyan Ataç gibi tiyatro tutkunu bir kişinin, bu alanı boşlamasına Muhsin Ertuğrul'un gönlü nasıl razı oldu? Bunu bir türlü anlamamışımdır. İşin içine gönül sözünü karıştırmam, ikisinin arkadaş olmalarındandır. Düşünün birtakım kötü yazarlar, tiyatrolarımızda kof, geçici oyunlar oynansın, diye yırtınırlarken, Ataç bir eleştirmen olarak değerli, önemli oyunların oynanması uğrunda savaşa girişiyor, Muhsin Ertuğrul'un yanında yer alıyor. Sonra, n'oluyorsa oluyor, «Hamlet'i kahverengi giysilerle oynatmak doğru olmaz» diyen ince eleştirmen Ataç tiyatroya boş veriyor. Ataç'ın dil alanındaki tutumuna da Muhsin Ertuğrul vaktinde ayak uydurmamıştır. Ataç'ın kullandığı, kullanılmasını dilediği dili olduğu gibi ortaya çıkarmak pek doğru olmazdı belki. Neyse, geçelim şimdi bunu. Başka bir zaman toplıca ele alırız tiyatrodaki dil konusunu.

Muhsin Ertuğrul, Peyami Sefa gibi, Sabri Esat Siyavuşgil, Burhan Arpat gibi eleştirmenlerin sırasında üstesinden gelmekle, onlara boşvermekle iyi etmiştir, iyi ediyor. Ama bana öyle geliyor ki, Muhsin Ertuğrul aslında, bütün eleştirmenlere layık veriyor, onlara pek aldırmıyor sanki... Adnan Benk, Metin And, Cevdet Kudret gibi eleştirmenler, iş birliği edilebilecek, yazılarından yararlanılacak kişilerdir.

Tutum

Muhsin Ertuğrul'un «çok tiyatro-her yerde tiyatro» politikasını nicelik artışı nitelik değişikliğini yaratır» ilkesine dayandırmak istediği sonucunu çıkarabiliriz, sanıyorum.

Bu ilkenin ışığında, yaptığı, yapmak istediği işler daha bir aydınlanır, açıklığa kavuşur gibime geliyor. Ancak Muhsin Ertuğrul'un **tutarlı bir tutumu**, belirli bir «dünya kavrayışı» olduğu söylenemez. Davranış ve yaratma alanında **uzlaştırıcı** bir yola kapılıp gitmiştir. Daha iyi anlatabilmek için şu kadarını söyliyeyim: örneğin: Milâno'daki Piccolo Teatro kurulurken, başındakiler ne tutumda olduklarını, kısaca «anti-faşist» bir tiyatro uğrunda çalışacaklarını açıklamaktan geri durmamışlardır. Yâni **karşı** olacaklarını belirtmekten kaçınmamışlardır. Muhsin Ertuğrul bir tiyatrocu olarak hiçbir zaman - gerek resmi gerek özel bir tiyatronun başında - böyle bir tutumla ortaya çıkmamıştır. Sağa sola yalpalıya yalpalıya ilerlemek isteği, onu sanatçılıktan alıkoyan en büyük kusurdur bence. Sanatçı olarak, **seçmesini** yapmamış olması da en büyük eksiğidir.

★

Tutum, karşı, seçme, ilke sözcüklerini ulu orta, ard-düşünceyle kullanmayıp da, konuya daha bir açıklık, seçiklik kazandırmak ereğiyle, özellikle kullandığımı belirtmek isterim. Biliyorum, gene de Muhsin Ertuğrul'un eksiklerini, artamlarını iyice ortaya koyabilmiş değilim.

Muhsin Ertuğrul ile tiyatroya ilgilenenler yukarıda belirttiğim şeylerden kendilerine araştırma yolunda ışık tutabilecek birtakım ip uçları bulabileceklerdir, sanıyorum.

Sinemamızın kanseri

Yerli sinemanın işleyişi artık herkesce bilinen bir kurala dayanıyor: Her hangi bir mevsimde iş yapan filmlerin ertesi mevsimlerde örnek tutulması. Zaman zaman çocuklu filmlerin, zaman zaman kurtuluş savaşı filmlerinin, küfürlü, argolu filmlerin, şarkılı filmlerin salgın haline gelişi bu yüzden. Yapımcıların gözü, piyasaya çıkan her hangi bir filmin kazancında. Falan film mevsimin en fazla kazancını sağlama yolunda mı, o film ertesi mevsim bütün yapımcıların «répertoire»ına alınır. Ertesi mevsim aynı konunun biraz değişik biçimlerinin, bazan aynı rolleri aynı oyuncular canlandırmak şartiyle, beyazperdeyi kapladığı görülür. Birkaç mevsimdir, beyazperdemiz piyasa romanlarından yapılma uyarlamalarla (adaptation) dolup taşıyor. Piyasa romanları uyarlamaları gerçekte perdemizden hiçbir vakit eksik olmamıştır; ama bu seferki salgın, daha yoğun, kaynağı da piyasa romanlarının daha belirli bir kolu: Kadın romancıların hepsi birbirini andıran eserleri.

Belirli bir okuyucu topluluğu için kaleme alınan bu çeşit eserler, bütün edebiyatların kıyısında kenarında her vakit kendi başlarına varlıklarını sürdürmüşlerdir. Hiçbir edebi değer taşımamalarına rağmen, okuyucusu çok geniş bir piyasayı tutan bu eserlerin, belirli bir yaş döneminde okuma alışkanlığı kazandırmak bakımından yararı da görülebilir. Tabii ancak, okuyucuyu daha sağlam eserlere hazırlamakta kısa süreli bir aşama meydana getirmek şartiyle. Nitekim okuma alışkanlığına erişmiş birçok kimse, ortaokul sıralarındayken bu çeşit eserlerden bir haylisini yutarcasına okuduğunu hatırlar. Ama bu çeşit eserlerin en tehlikeli yönü, bir bölük okuyucuyu da hiçbir vakit bu seviyenin üstüne çıkamıyacak yolda etkilemesidir. İnsanın belirli bir yaş dönemini aştıktan sonra da bu çeşit eserlere bağlanıp kalması kadar zararlı pek az şey vardır. Çünkü bu eserler kadar insana hayat üzerine, dünya üzerine yalan söyliyen; bunlar kadar insanı yanıltan birşey yoktur. Çünkü bu çeşit eserlerin hayatla, gerçekle hiçbir ilişiği yoktur. Yazarın hayat üzerine azıcık tecrübesi, gözlemi olsa bile bundan vebadan kaçar gibi kaçınır. Çünkü bu çeşit eserler ancak «masabaşı uydurması»na dayanır. Kişileri uydurmadır, kişiler arasındaki ilişkiler uydurmadır, kişilerin yaşadığı çevre uydurmadır. İnsanlar, yazarın uydurabilme yeteneğine, uydurma hevesine göre oynatılan birer kukladan ibarettir. Yazar. bile bile, ya da bilinçaltının itişiyle kursağında kalmış ne kadar hevesi varsa, gerçekle bağıntısına en ufak bir dikkat göstermeden ortaya sürer. Bunun sonunda da ortaya ortaokul öğrencisinin hayallerinden öteye aşmıyan bu piyasa romanları çıkar.

Biraz yetişkin okuyucunun bile tahammül edemiyeceği bu romanlar, beyazperdede, kâğıt üzerindekinden de gülünç gözükür; zira perdenin bu kadar sahte, yalan, gerçek dışı varlıklara, davranışlara hiç mi hiç tahammülü yoktur. Ama ne yazık ki, piyasa romanları okuyucusundan daha geniş sayıda, yetişmemiş sinema seyircisi olan yurdumuzda, bu çeşit eserlerden yapılan uyarmalar zaman zaman böyle bir salgın halini alabiliyir. İşin hazin yönü, yurdumuzun, sayıları bir elin parmaklarını geçmiyen «kalburüstü» sinemacıları da, ister istemez bu furyaya katılmak gereğini duyuyorlar. Böylelikle piyasa romanı uyarlamaları seyirciyi «bozduğu» kadar, sinemacıyı da «bozuyor». Zira ne kadar usta olursa olsun, hiçbir sinemacının gücü bu romanlardan iyi bir sinema eseri çıkarmağa yetemez. Bundan dolayı, günlük yaşayışın gerçekleriyle en ufak ilişkisi bulunmayan, uydurma bir burjuva çevresindeki uydurma kahramanların incir çekirdeğini doldurmayan serüvenleri, öyküleri, milyonlarca seyirciyi aldatmak, yanıltmak pahasına; biraz umut veren sinemacının gücünü boşa harcamak pahasına; büyük bir dikkatle harcanması gereken emek, sermaye ve vakti havaya savurmak pahasına birbiri ardından beyazperdemize sürülüyor ve sinemamızı içten içe kemiren bir kanser olarak ortaya çıkıyor.

Nijat Özön

li bir mesele olmaktadır. Kısır kadının yerine doğurma gücü olan kadının geçirilmesi kaçınılmaz bir gerekliktir.

Buna karşı, Avrupa ve Amerika kanunları bu konuda hiç bir hüküm taşımaz. Eski çağlarda Avrupa ülkelerinde de kısırlık boşanma sebebi sayılırdı, zira asalet ünvanı, miras önemli bir yer tutuyordu.

Bir kimsenin eşiyle cinsel ilişkide bulunamaması, bir çok ilkel toplumlarda boşanma sebebi sayılır. Aşağı Kongoda yaşıyan Bushongo'larda kadına cinsel iktidarsızlığı olan kocadan boşanma hakkı tanınmıştır.

Aynı bölgede yaşıyan Bakongo'larda ise, cinsel iktidarsızlığı olan erkeğe, kendi yerine bir başkasını bulma hakkı tanınır. Erkek bunu başarırsa evlilik devam eder, başaramazsa evlilik son bulur. Batı toplumlarında bunların boşanma sebebi sayılmasına pek yanaşılmaz. Kanada'nın bazı bölgelerinde, Avustralya'da, Birleşik Amerika'nın bir çok eyaletlerinde, cinsel iktidarsızlık yüzünden boşanmaya cevaz verilmiştir.

Çiftlerden birinin aile ocağını bırakıp gitmesi ilkel toplumların çoğunda boşanma için yaygın sebeplerden biridir. Erkeğin, karısını bırakıp gitmesi, kadına yeniden evlenme serbestliği vermeksizin kadın ve çocuğun bakımından kendini sıyırmasına yol açar. Bu duruma Batı toplumunda da çok rastlanır ve bir çok Batı ülkelerinde de, her ne kadar kanunun işlemesi için belirli bir süre konursa da, yuvayı bırakıp gitmek boşanma sebebi sayılır. Örneğin İngiltere ve Yeni Zelânda'da, yuvayı bırakıp giden kimse aleyhindeki boşanma dâvası için aradan üç yıl, Danimarka'da iki yıl geçmesi gerekir.

İlkel toplumlarda, eşe eziyet etmenin boşanma sebebi sayılması çok yaygındır. Batı toplumlarında da bunun yaygın olduğu bilinmektedir. Genel olarak eziyete uğrayan kimse kadın olmakla birlikte, Batı ülkelerindeki kanunlarda bu konuda kadın - erkek ayırması yapılmaz.

Bütün dünyada boşanma için en yaygın olan sebep ise, kadının zina yapmasıdır. Kültürlerinin basitliği ya da gelişmişliğiyle hiç bir ilintisi olmaksızın hemen bütün toplumlarda bu konuda aynı tutuma rastlanmaktadır. İleri toplumlarda erkeğin zina yapması da, kadın tarafından boşanma sebebi olarak ileri sürülebilir. Genel olarak, söz konusu olan basit zinadır. Fakat Avusturalya'nın Victoria eyaleti kanunlarına göre, boşanma, ancak eşlerden birinin «ağır zina» yapması halinde kabul edilir. Ağır zinadan amaç, zinanın ırza tecavüz, cinsel sapıklık, eziyet, ahlâksızca davranışlarla birlikte meydana gelmesidir. İlkel toplumlarda ise, zina konusunda kadına erkekle eşitlik tanınmamaktadır. Bunun ancak bir kaç istisnası vardır. Daha az rastlanan bir olay, kadının zina yapmasının boşanma sebebi sayılmaması, hattâ hiçbir cezayla karşılanmamasıdır. Güney Hindistandaki Toda'larda, Sıkkım'daki Lepcha'larda böyledir.

Özel durumlar

Yukarıdaki boşanma sebepleri eski, yeni bütün toplumlarda en yaygın olanlardır. Belirli bir çağda belirli bir toplumda boşanma için gerekli sebeplere göz atınca bunların çok değişik ve oldukça garip şekiller aldığı görülür. Meselâ Buka'larda erkeğin ileri sürebileceği boşanma sebepleri arasında kadının yemek pişirmemesi veya bunda isteksiz davranması, cinsel ilişkiden kaçınması, deri hastalığına tutulması yer alır. Madagaskar'daki Tanala kabilesinde erkek, eşini dövebilir, fakat eğer kadının saçını ya da dişini çekerse kadın kocasını terkedip boşanabilir. Batı toplumlarında da bazı çağlarda böyle tuhaf boşanma sebeplerine rastlanmaktadır. Örneğin 1914'ten önceki Sırbistanda bir kadının içkili gazinoya gitmesi ya da gecesi yabancı bir evde geçirmesi boşanmaya sebep sayılabiliyordu.

— SON —

HAFTANIN SANAT HAREKETLERİ

TİYATRO

ANKARA

Büyük Tiyatro

HAMLET — Shakespeare'in ünlü bir oyunu olmaktan başka özelliği yok. Cüneyt Gökçer hem sahneye koymuş hem oynuyor. Gökçer'le birlikte bir «Hamlet» daha görmek için gidilir. (Cuma 20.30'da).

DON JUAN — Max Frisch'in masallaşmış Don Juan üzerine dayandırdığı değişik bir oyun. Kadınlardan kaçak, geometriye tutkun bir Don Juan bu. Mahir Canova yazarı öldürmek için ne gerekirse yapmış. Nuri Altınok da başarılı değil. (Çarşamba, Pazar.)

ÜÇ BALE — «Les Patineurs». «Les Sylphides». «The Rake's Progress», Türk Devlet Balesi'nin yeni bir başarısı oluyor. Görülmesi gerekli. ama bilet bulunursa. (Pazar 15.00'de)

İNCİ AVCILARI — Bizet'nin operası. Özelliği az kişili olması, daha ço kkoroya dayanması. (Perşembe 20.30'da.)

SALOME — Oscar Wilde'ın Salome'si üzerine kurulmuş opera. Cüneyt Gökçer sahneye koymuş. İlgi çekici. (Cumartesi 20.30'da).

Küçük Tiyatro

CENGİZ HANIN BİSİKLETİ — Refik Erduran'dan yine bir komedi. Yazar milletimizin karakterini araştırmıya çalışmış ama. Gülmek için gidilebilir. Hergün 20.30'da, Pazar 15.00'de.)

YOKLAR DAĞINDAKİ NAR — Mümtaz Zeki Taşkın'ın çocuk piyesi. Çocuklar gitsin, görsün. eğlensin. (Çarşamba, Cumartesi 15.00'de — Pazar 10.30'da).

Üçüncü Tiyatro

OCAK — Turgut Özakman'ın orta halli bir aile üzerine oturttuğu dram. Özakman sağlam diyaloğu kişileriyle toplumumuzun meselelerine uzanmak istiyor. Ergin Orbey sahneye koymuş. (Cumartesi, Pazartesi, Salı 20.30'da — Pazar 15.00'de.)

BİR DON KİŞOT — Anouilh'in bir oyunu. Değişen toplumumuzda aksıyan noktalara parmak basıyor. (Perşembe saat 20.30'da son temsil.)

ORPHEUS CEHENNEMDE — Offenbach'ın mitoloğya ile alay eden değişik bir opereti. Azmi Örses'in sahne anlayışı yine sahne üstüne çıkamamış. (Cuma, Pazar 20.30.)

ÇARDAŞ FÜRSTİN — Emmerich Kalman'ın klâsik opereti. Bir operet sureti görmek için gidilir. (Çarşamba 20.30'da).

Yeni Sahne :

AĞAÇLAR AYAKTA ÖLÜR — Alejendro Casona'nın duygulu bir oyunu. Görülmiye değer, hele Macide Tanır'ın oyunu. *Hergün* 20.30'da — Pazar 15.00'de.)

Oda Tiyatrosu :

İNSANLAR — Yıldırım Keskin'in dört tabloluk iki kişilik oyunu. Yazar, insanların gerçeklerden kaçarak kendilerini bulamamaları üzerine duruyor. (Pazartesi dışında hergün 18.00'de.)

İSTANBUL

Küçük Sahne :

ŞAİRİN MEKTUPLARI — Büyük bir şairin bir vakitler taparcasına sevdiği yaşlanmış bir kadına tutkunluğunun duygulu dramı. Haldun Dormen'in elinde usta oyunculuk.

OYUNCAKÇI DÜKKÂNI — Deval'in sıradan komedisi. Gülriz Sururi ile Altan Erbulak görülmiye değer. Gülmek istiyenler için.

Kent Oyuncuları

APTAL KIZ — Marcel Achard'ın polis komedisi. Başarılı bir toplumsal yergi de var. Kenter Kardeşler yine ustalıklı oyun çıkarıyor.

BÜYÜK SEBASTİYANLAR — Lindsey — Crouse çiftinin kapitalist gözle komünist düzeni yergilemeleri. *Taşlamalar ustaca.* Oyun Yıldız ile Müşfik Kenter üzerine dayanıyor.

LADY CHATTERLY — Lawrence'in romanından John Hart'ın düzenlediği, İngiltere'de çıplak sahneleri yüzünden gürültüler koparan oyun. Sahnedeki çıplak kadın Lâle Oraloğlu. Ergun *Köknar başariyle sahneye koy*muş.

Şehir Tiyatroları

GÖÇ — Cevat Fehmi Başkut'un yeni komedisi. Yazara göre, oyun İstanbul'un son on beş yıllık hayatını gösteriyormuş. Vasfi *Rıza sahneye koymuş. (Yeni Tiyatroda)*

GAZETECİDEN DOST — Recep Bilginer'in komedisi. Tunç Yalman sahneye koymuş, Hümaşah Göker, Ertuğrul Bilda, Gül Gulgun, Melâhat İçli oynuyor. (Tepebaşı Tiyatrosu'nda).

ATLARLA FİLLER — Oktay *Rifat'ın bir denemesi.* Yazarın ne yapmak istediği pek belli değil. Oyunu Zihni Küçümen sahneye koymuş. (Kadıköy Tiyatrosu'nda)

MOR DEFTER — Çetin Altan'ın oyunu. Kendini koyuvermiş bir aydının Türk toplumu bunaltan çelişmeler içinde kalışı. İyi *bir oynayış.* 'Üsküdar Tiyatrosu'nda).

PUSUDA — Cahit Atay'ın bir köy gerçeği üzerine kurduğu başarılı bir tek perdelik. (Fatih Tiyatrosu'nda).

SAHİLDEKİ KANEPE — Yine Cahit Atay'ın, birincisine göre bir hayli zayıf fantazi oyunu. (Fatih Tiyatrosu'nda).

İYİ SAATTE OLSUNLAR — Eduardo de Flippo'nun ustalıkla düzenlenmiş komedisi. Görülebilir. (Yeni Tiyatro'da).

«BOULEVARD DURAND»

Armand Salacrou'nun son piyesi
Gallimard Yayınevi, Paris, 1961.

Le Havre'ı bilir misiniz? Fransada tâ kuzeyde, Seine nehrinin Manche denizi ile kucaklaştığı yerde, kahraman bir şehirdir Le Havre. Daha çok bir çalışanlar şehri. Bir gün sizin de yolunuz düşerse ve küçük bir serüven yaşamaktan hoşlanırsanız, söyleyeceklerime iyice kulak verin. Emin olun ki, memnun olacaksınız.

Diyelim ki, güneşli bir gün olsun. Bir bahar günü. Sıcak. Le Havre'dasınız. Biraz averelik edeceksiniz. Jules Durand'ın şehrini tanıyacaksınız. Etrafınıza bir bakınız. Eski şehir İkinci Dünya Savaşında yıkıldığı için, şimdi yerinde yepyeni modern bir şehir bulacaksınız. Çok modern bir şehir. Hemen limana gidiniz. Gemiler bulacaksınız orada. Her çeşitten küçüklü-büyüklü gemiler. Neler getirip, neler götürmezler bu küçümen, bu dev boylu gemiler. Her şey. Tahitiden vanilyaya, Antillerden anas, Amerikadan ahmak turist boşaltırlar rıhtımlara. Fransadan dünyanın dört bir köşesine, yüz tonluk Berliet kamyonundan, minnacık *Chanel No. 5 şişeciklerine kadar* her şeyi alıp götürürler. Deniz aşırı dostlar bu makinelerle mutluluklarını kuracaklar diyeceksiniz. Ya 5 numara Chanel ile deyip düşüneceksiniz. Mutluluklarını tamamlayacaklar. Vinçler göreceksiniz limanda. Ormanlar gibi vinçler. Kocaman bir vincin tepesine tünemiş bir makinist, küçücük bir fırsatı yakalayacak, kırmızı şarap şişesinden bir yudum alıp, elinin tersiyle dudaklarını silecek. Bütün dişleri ile gülecek size. Bonjour diyecek. Bonjour diye cevap vereceksiniz.

Rıhtımlarda kömürler göreceksiniz. Dağlar gibi yığılmış simsiyah kömürler. Kömürlere dikkatlice bakınız. Biraz sonra kömürcüyü anlatacaklar size. Le Havre"ı anlatacaklar.

Limanı terkedip, küçük bir köprüden geçeceksiniz. Bir adres arayacaksınız. İşte tam sırası. Karşıdan bisiklet ile gelen işçiye sorun sorunuzu. Aradığınız adresi mutlaka bilecektir. Ona, «Boulevard Durand'a nasıl gidilir? özellikle Franklin Salonu tarafına demek istiyorum» diyeceksiniz. Bu iki ismi bir arada duyunca hıml... diyecek karşınızdaki. Adresi çabucak tarif edecek. Siz yola koyulunca, arkanızdan uzun uzun size bakacak ve sonra gülerek uzaklaşacak.

Tamam. Adresi buldunuz. Şu gördüğünüz bulvar, «Boulevard Durand», şu büyük bina, «Salle de Franklin» dir. Çevrenizde bir çok kahveler göreceksiniz. Gözünüze kestirdiğiniz birine giriniz. Karşınıza kahveci olarak ya 17 yaşında, sarışın, mavi gözlü, sıhhatli göğüsleri beyaz önlüğünü yırtarcasına iten cıvıl cıvıl bir Normand kızı bulacaksınız. Ya da 65 ni geçmiş, yüzlerinde şarabın verdiği kırmızılık ile dip dinç, ihtiyar bir delikanlı. İster biri, ister diğeri olsun. Sizin için beis yok. Girin içeri. Pırıl pırıl beyaz çinkodan bir tezgâha doğru ilerleyeceksiniz. Ne içmek istediğinizi soracak ihtiyar. Bir «Calvados» isteyin. «Ama büyük olsun» demeyi unutmayın. Kısaca «Calva» derseniz daha iyi kaçar. Gebeş kadehi önünüze bırakırken ihtiyara: «Benimle bir kadeh içmez misiniz?» deyin. Çekinmeyin. Bu güzel bir gelenektir. O, nezaketen küçük bir kadeh almak isteyecektir. Büyük almasında ısrar edin. Göreceksiniz kabul edecektir. Çünkü, «Calva» reddedilmez. Yeni dostluğunuz şerefine birer yudum içeceksiniz. «Calva» bir ateş parçası gibi inecektir içinize. Aldırmayın. Alışırsınız. İhtiyar, havanın çok güzel oluşundan söz açmadan önce, siz «Şu Durand ismi çok yaygın Fransada, değil mi? Şu bulvara adını veren Durand kimbilir kimdir?» deyiniz. Mesele tamamdır. İhtiyarın gözleri yaşaracak belki. Farkında olmadan kadehinden bir yudum alacak. Bir müddet dalacak. Sonra şöyle anlatmaya başlayacaktır:

— Tanırdım kendisini. Zavallı Jules. Pisi pisine mahvettiler adamı. Çok yiğit kişiydi. Kahraman olmak için doğmuştu sanki. Hiçbir şeyden yılmazdı. Bu yüz yılın başında, buralardaki sefalet dayanılır gibi değildi. Biliyorsunuz, Paris miğde ise Le Havre ağızdır. Her şey buradan geçer. Her şey burada olup biter. O zamanlar kömür, en çok işe yarayan, en çok sözü edilen, en kazançlı iş idi. Burada pek çok kömür şirketleri vardı. Bir çokları hâlâ da vardır. Çalışma şartları çok güçtü. Ben de işçiydim. Emekleri çok istismar edilen işçiler çok daha hırçın, çok daha sert idiler. Şimdikiler kuzu gibi kalır onların yanında. O zamanlar sendikalar daha iyice teşkilâtlanmamıştı. İşçiler dağınık bir düzende mücadele ediyorlardı. Onun için, aralarında sivrilen bir kişi oldu mu, derhal küçük bir lider oluverirdi. Ona güvenilirdi, herkesin sevgilisi olurdu. Jules işte böylesine bir sendikacı idi. Çok zeki idi. Cesurdu. Bilgiliydi. Arkadaşları onu çok severlerdi. Durmadan Salle de Franklin'de toplantılar yapar, grevler tertiplerdi. Patronlar için belki biraz sevimsizdi. Onlardan kurtulmak için çok şey feda etmeğe razı idiler. Her an çareler arıyorlardı. Nihayet 1910 olanlar oldu. Bir kömür şirketi bir tertiple Jules'ü mahkemeye gönderttı. Bunun bir komplo olduğunu herkes biliyordu. Biz burada, diğer işçiler diğer şehirlerde sokaklara döküldük. Bağırdık. Çağırdık. Protesto ettik. İngiliz, Belçika, Alman, İtalyan ve Amerikan işçileri dayanışma grevleri yaptılar. O zaman çiçeği burnunda genç bir avukat olan René Coty, şu 1958 yılında De Gaulle'ün oyununa gelen, hemşehrimiz, eski cumhurbaşkanı Jules Durand'ın savunmasını üstüne almıştı. Hiçbir şey para etmiyordu. Düşman kavi idi. Zengindi, nüfuzluydu, resmi makamlardan kolaylıklar görüyordu. Sonunda Jules mahkûm oldu.

İhtiyar bir an duraklayacak. Birer yudum daha içeceksiniz.

— 8 yıl çabadan sonra, 1918 de, Jules'ün masum olduğu, bir tertibe kurban gittiği anlaşıldı. Fakat ne yazık ki, Jules kahrından hapishanede çıldırmıştı. Hapishaden çıkışı onu bize getirmedi. Onu tımarhaneye götürdüler ve 1926 yılında orada öldü zavallı. Bir dert vesselâm.

Size bir «Calva» ısmarlayacaktır ihtiyar. İki eski dost gibi içmeye devam ederek, konuşacaksınız. Sizi başbaşa bırakıyorum.

Armand Salacrou, «Sanırım bütün hayatım bu müthiş adli hâtâ ile damgalanmıştır. Onu unutamıyordum. Bir gün bu olayı anlatmaya söz vermiştim. Hayatımın sonuna yaklaşırken sözümü tuttum.» diyor. O devirde henüz küçük bir çocuk olan Salacrou, bu olay ile perişan olmuştu. Salacrou için bu eser bir oyundan daha öte, daha ayrı bir şey idi. «Bu oyunda sözü kahramanıma verdim. Bu yüzden Boulevard Durand ne bir komedi, ne bir dramdır. Romanlaştırılmamış bir kroniktir. Tekrar bulunmuş belgeler ile çocukluk anılarımı tazeledim. Hiçbir şekilde teatral veya edebi bir zorlamaya baş vurmadım. Sadece kahramanımı izlemekle yetindim.» diyor.

İşin asıl güzel bir yönü daha var. Geçenlerde, oyun ilk defa Le Havre'da, Jules Durand'ın mitingler tertiplediği salonda temsil edildi. Dâvanın avukatı René Coty ön sıralarda idi. Jules Durand'ın bütün dostları veya dostlarının çocukları oradaydı. Düşmanları ve onların çocukları gibi. Niçin olmasın?

Salacrou'nun dediğine göre bu faciayı tertipleyen kömür şirketi adını değiştirmek suretiyle bugün bile yaşamaktadır. Hâlâ tertipler peşinde midir? Orasını bilemeyiz. Fakat biz, Dreyfüs'ü Henri Martin'i, Maurice Audin'i unutmayacağımız gibi, Jules Durand'ı da unutamıyacağız.

Dr Reşat Titiz

SİNEMA

ANKARA

«SİYAH ORFE - Orfeus Negro» : Yeni Dalga'dan Marcel Camus(insanoğlununun değişmeyen duygusu aşkı, yılların ötesinden günümüze, daha değişik ve dökümanterci bir gözle uyguluyor. Başarılı bir sinema düzeni ve insancıl bir «öz». Yerel renkde filme ayrı bir üstünlük sağlamakta, (Reji: Marcel Camus. Oyuncuları: Marpessa Dawn, Bruna Mello)

«AYŞECİK YAVRU MELEK» : Türk sinemasında serüven filmlerinin teknik ve biçimci ustası Osman F. Seden, Memduh Ün ve Atıf Yılmaz'dan sonra kendinj bir çocuk filminde deniyor. Birinci ve ikinci rejisörler «Ayşecik» filmlerine ağır aksak bir tempoyu yaraşıı bulmuşlardı. Seden biçimciliğini pek büyük değişikliklere uğratmadan «Ayşecik Yavru Melek» de sürdürmeye çabalıyor. Kritoh İliadis'in donuk, duygusuz ama, pırıl pırıl fotoları artık Sedene destek niteliğini yitirmiş (Reji: Osman F. Seden. Oyuncuları: Zeynep Deirmencioğlu. Cahide Sonku. Sadri Alışık. Nedret Güvenç v.b.)

İSTANBUL

«VAHŞİ AŞK . The Hanging Tree» : Hollywoodun eski kuşak sinemacılarından Delmer Daves klâsik ölçüler içinde ve «sade» bir western'de Gary Cooper. hikâyeyi yer yer «kahraman kovboy» luktan da öteye götürebiliyor. Maria Schell, senaryonun Maria Schell"liğe uydurulmaması yüzünden ağır aksak. En iyi oyuncu yine de *Karl Malden.* (Reji: Delmer Daves. Oyuncuları : Gary Cooper, Maria Schell, Karl Malden)

«KAHRAMAN DÜŞMAN - Sotto dieci bandieri»: İtalyan rejisörü Dallio Coletti, uluslararası bir oyuncu kadrosuyla İkinci *Dünya Savaşından bir bölümü* anlatıyor. Hikâye, kaçmalar ve kovalamalar üzerinde kurulu. (Reji: D. Coletti. Oyuncuları : Van Heflin, Charles Laughton, Mylene Demongeot, Falco Lulli)

«PİKADİLLİNİN GANGSTERLERİ - Never Let Go» : Konu bir otomobil *hırsızlığı* ve *hırsızlama* alış verişler çevresinde dönüyor. İngiliz sinemasının biçimciliğine örnek bir rejisör — John Guillermin — ve iki iyi oyuncu — Richard Todd ve Peter Sellers — (Reji: John Guillerman. Oyuncuları: R. Todd. P. Sellers, Elizabeth Sellars, Adam Faith)

«VAHŞİ ÇİÇEK — The Black Orchid» : Martin Ritt'in ikinci filmi. J. Stefano'nun senaryosu, yalnız bir kadınla yalnız bir erkeğin yanı sıra, çacuklarının ve çevrelerinin hikâyelerinide anlatmak çabasında. İlk bakışta anlatılanın çarpıcı, ya da etkileyici bir yanı yokmuş gibi görünüyor. Senarvocu ile rejisör, işi gürültüye getirmeden sessiz ve sakin bir yoldan çözümlemeyi başarıyorlar" (Reji: Martin Ritt. Oyuncuları : Saph'a Loren, Anthony Quinn, Ina Balin)

1

2

3

4

5

6